

Utlåtande 2016: RI (Dnr 171-908/2016)

Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad

Uppdrag från budget

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad, i enlighet med bilaga 2 till utlåtandet, godkänns.
2. Stockholms Stadshus AB uppmanas att anta och ge stadens bolagsstyrelser i uppdrag att anta ”Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad”, enligt bilaga 2 till utlåtandet.
3. Kommunstyrelsen får i uppdrag att genomföra förutsättningsprojekt enligt bilaga 2 till utlåtandet och samordna nämndernas och bolagens arbete med genomförandet av strategin.
4. Kostnader förenade med genomförandet av strategin samt uppdrag om genomförande av prioriterade projekt ska beaktas i samband med kommunfullmäktiges budget för kommande år.

Föredragande borgarrådet Karin Wanngård anför följande.

Ärendet

Kommunfullmäktige har i budget för 2016 beslutat att en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad och ”sakernas internet” (Internet of Things, IoT) ska tas fram. Kommunstyrelsen fick i uppdrag att i samverkan med AB Stokab, miljö- och hälsoskyddsnämnden och trafiknämnden ta fram strategin. Stockholm Business Region AB har bistått med ett

näringslivsfrämjande perspektiv i framtagandet. Arbetet har även omfattat en kostnadsprognos för att realisera strategin.

Efter remissomgången har förslaget justerats för att beakta inkomna synpunkter. Vikten av att utnyttja digitaliseringens möjligheter till ett bättre lärande i utbildning har förtydligats, och den första strategiska möjliggörande principen har justerats för att förtydliga vad som åsyftas med plattformar.

Beredning

Ärendet har initierats av stadsledningskontoret och remitterats till samtliga facknämnder, samtliga stadsdelsnämnder, Stockholms Stadshus AB, IT&Telekomföretagen Almega AB, Kista Science City/Stiftelsen Electrum, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), LO i Stockholm, Stockholms Handelskammare, Stockholms Läns Landsting (SLL), Stockholms Universitet och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Stockholms Stadshus AB har underremitterat till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB (Micasa), Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholm Vatten Holding AB, AB Stokab, Stockholm Parkering AB, Stockholms Stadsteater AB, Stockholm Globe Arena Fastigheter AB och Stockholm Business Region AB. Revisionskontoret har avstått från att svara. Valnämnden, LO i Stockholm, Kista Science City/Stiftelsen Electrum, Sveriges Kommuner och Landsting har ej inkommit med svar. Dessutom har Handikappföreningarnas Samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO) inkommit med svar.

Arbetsmarknadsnämnden konstaterar att gott förberedelsearbete, de tekniska förutsättningarna samt den positiva inställningen till en ny strategi bland invånare starkt talar för att förslaget till strategi har stora förutsättningar att lyckas i att göra staden smart och uppkopplad.

Exploateringsnämnden är positiv till framtagandet av en strategi för en smart och uppkopplad stad.

Fastighetsnämnden ser positivt på en stadsgemensam strategi för en smart och uppkopplad stad samt en kommunikationsstrategi för detta. Fastighetsnämnden anser att perspektivet informationsarkitektur- och struktur bör lyftas tydligare i strategin. I kommunikationsstrategin bör kopplingen mellan budskap och målgrupper samt formuleringar som kan leda till tolkningar förtydligas.

Idrottsnämnden anser att förslaget till en ny strategi för Stockholm som en smart och uppkopplad stad är bra. Idrottsnämnden välkomnar initiativet till en strategi för en smart och uppkopplad stad. De sju strategiska möjliggörande

principerna som läggs fram i ärendet ser nämnden som en tydlig vägledning för förvaltningens verksamhetsutveckling med hjälp av it.

Kulturnämnden anser att strategin för en smart och uppkopplad stad är ett naturligt led för att uppnå Stockholms stads Vision 2040 om ett Stockholm för alla. Ökade resurser behöver avsättas för att genomföra strategin, kompetensutveckla och skapa långsiktighet.

Kyrkogårdsnämnden ser positivt på förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Det är viktigt att strategin omsätts i praktisk handling och att även mindre förvaltningar såsom kyrkogårdsförvaltningen får det stöd från stadsledningskontoret som krävs för att driva det fortsatta utvecklingsarbetet.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden finner att förslaget till strategi är välskrivet och innehåller breda analyser av frågeställningarna och ställer sig därför bakom stora delar av strategin. Dock finns synpunkter som bör beaktas innan strategin slutligen fastställs.

Servicenämnden ser positivt på mycket av strategins innehåll och instämmer i vikten av att arbetet inom staden bedrivs utifrån gemensamma mål och principer. Nämnden menar också att det finns anledning att överväga om det inte skulle gagna genomförandet av strategin, både vad avser uppfyllda målsättningar och engagemang hos chefer och medarbetare, om den koncentrerades i omfattning och budskap.

Socialnämnden ställer sig positiv till förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Nämnden ser stor potential att genom digitalisering och nya smarta lösningar kunna förenkla och förbättra tjänster inom det sociala området.

Stadsbyggnadsnämnden anser att förslaget till strategi är väl genomarbetat och ger stöd till verksamheternas eget arbete genom att beskriva en målbild, ett antal principer och stöd inom teknik, kommunikation och ekonomi. Dock behöver frågan om hemhörigheten för gemensamma geodata och kostnaden för öppna geodata klargöras. Utöver det är det även önskvärt att ett förhållningssätt gentemot öppen programvara inkluderas i strategin.

Trafiknämnden är till stora delar positiv till strategin. Den skapar en bra grund för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål, och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad, samt främjar stadens framkomlighetsstrategi, tillgänglighet, näringsliv och jobb i regionen.

Utbildningsnämnden ställer sig positiv till strategin, men lämnar i yttrandet ett antal synpunkter på delar av innehållet.

Äldrenämnden är positiv till det förslag till strategi som tagits fram. Den tydliggör vem som ansvarar för vad och vem den är till för. Det behövs ett helhetsgrepp över vad stadens invånare och verksamheter har för behov och önskemål. Det är också positivt att staden gör en översyn av samtliga styrdokument och tar fram ett nytt sammanhållet digitaliseringsprogram.

Överförmyndarnämnden välkomnar initiativet och pekar på att överförmyndarnämnden och dess förvaltning är starkt berörd av den pågående internationaliseringen genom mottagandet av ensamkommande barn, i mötet med en mångkulturell befolkning, genom internationell rätt och behovet av internationell omvärldsbevakning och erfarenhetsutbyte. Nämnden möter huvudmän och ställföreträdare från hela världen. Detta ställer krav på en mångkulturell kompetens hos de anställda, för att i sitt tillsynsarbete kunna ge råd och stöd till främst ställföreträdare.

Bromma stadsdelsnämnd ställer sig positiv till den digitala utvecklingen som på många sätt förenklar för medborgare att ta del av stadens service, utbud och tjänster.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd anser att strategin innehåller mycket som är bra, men menar att planen för genomförandet i övriga verksamheter än stadsledningskontoret skulle behöva förtydligas.

Farsta stadsdelsnämnd ställer sig positiv till förslaget.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd delar stadsledningskontorets bedömning att det är viktigt att formulera en strategi som är genomtänkt och syftar till att förstärka den positiva digitala utvecklingen som pågår i Stockholm.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd har inget att erinra mot förslaget.

Kungsholmens stadsdelsnämnd har inga invändningar mot förslagen i strategin men kommenterar vissa detaljer.

Norrmalms stadsdelsnämnd anser att den föreslagna strategin skapar utgångspunkter för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd konstaterar att den föreslagna strategin till största delen handlar om ekonomisk eller ekologisk hållbarhet och anser att det är socialt och demokratiskt hållbara verksamhetsprojekt som behöver prioriteras.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd delar i huvudsak utredningens principiella slutsatser, resonemang och stödjer förslaget.

Skärholmens stadsdelsnämnd anser att kommunstyrelsens förslag till Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad är positivt och bidrar till att vägleda och koordinera arbetet inom IT-området mot Vision 2040 – ett Stockholm för alla.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd anser att strategin innehåller en tydlig målbild som tar avstamp i Vision 2040 och framhäver att det är viktigt att alla målgruppers olika behov tillfredsställs.

Södermalms stadsdelsnämnd är positiv till framtagandet av en strategi för en smart och uppkopplad stad.

Älvsjö stadsdelsnämnd tycker det är positivt att en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad tagits fram.

Östermalms stadsdelsnämnd anser att strategin är väl genomtänkt och bra och att Stockholm ska bli en smart och uppkopplad stad ligger i linje med det som pågår i många andra storstäder.

Stockholms Stadshus AB är överlag positiv till att en gemensam strategi tas fram för att genom digitalisering bidra till målet om Stockholm som världens smartaste stad samt att strategin kommer vara ett viktigt verktyg för att nå målen i Vision 2040 - Ett Stockholm för alla.

IT&Telekomföretagen anser generellt att det är välskriven strategi som ur främst ett tekniskt och processperspektiv beskriver hur man tänker gå tillväga för att möta invånarnas kommande krav på och behov av digitalt stöd och redogör för ett antal förbättringsområden i sitt remissvar.

Kungliga Tekniska Högskolan ser mycket positivt på att Stockholms stad sätter ett så starkt fokus på digitaliseringens roll i samhället.

Stockholms Handelskammare välkomnar stadens förslag till strategi för Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

Stockholms Läns Landsting är positiva till strategin då den ligger i linje med de tre övergripande strategiska planerna Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län samt Framtidsplan för hälso- och sjukvården.

Stockholms Universitet menar att strategin saknar tydliga skrivningar om digitala strategier för skola, bildning, lärande etc. liksom villkor för barn och unga samt nyanlända och anser att strategin fokuserar lite väl mycket på tekniken i stället för på behoven och önskemålen hos olika grupper i samhället.

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO) anser att strategin har många fördelar och välkomnar utvecklingen, men ser även vissa risker. Som exempel nämns ökad svårighet till personlig kontakt, vilket är helt avgörande för många, eller svårigheter att kunna använda tekniken, eller delar av denna, på grund av fysiska eller psykiska funktionshinder.

Mina synpunkter

Stockholm har ambitionen om att vara världens smartaste stad. Vår region har länge legat långt fram när det gäller den tekniska utvecklingen och hur offentlig sektor och befolkningen tagit till sig av och nyttjat möjligheterna som ny teknik givit oss. Stockholm har också historiskt sett flertalet framgångsrika företag inom IT- och telekomsektorn. Samtidigt går den digitala utvecklingen i omvärlden mycket snabbt.

Denna utveckling innebär såväl stora möjligheter som utmaningar för Stockholm. För att inte tappa vår ledande position inom teknik och IT behöver vi ta ett samlat grepp om digitaliseringens möjligheter för att inte hamna efter i en internationell kontext. Om den offentliga sektorn i Stockholm och Sverige hamnar på efterkälken riskerar vi att förlora den tätposition vi har internationellt när det gäller att attrahera talanger och företagsetableringar. Digitaliseringen innebär också stora möjligheter för den offentliga verksamheten.

Stockholm har goda förutsättningar att ta tillvara digitaliseringens möjligheter genom bland annat en hög digital mognad, välutbyggd IT-infrastruktur och ett tätt och urbant samhälle. Den nya tekniken ger oss en chans att både effektivare och med bättre kvalitet ge stockholmarna den offentliga service de behöver. För att klara detta krävs ett strategiskt arbete från stadens sida. Därför gav majoriteten i sin budget för 2015 uppdrag att till kommunstyrelsen att ta fram en strategi för detta.

I stadens vision 2040 slås fast att Stockholm ska bli världens smartaste stad. Den föreslagna Strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad konkretiserar hur staden ska arbeta med digitalisering. Det finns redan i dag många goda exempel, projekt och verksamheter som verkar för en smart stad, men det finns ett behov av att samordna, rikta samt prioritera dessa och nya satsningar inom staden genom en gemensam strategi.

I strategin definieras en smart och uppkopplad stad som en stad som utnyttjar digitaliseringens möjligheter för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare, och besökare samt för att effektivisera och förbättra stadens verksamheter. De stora värden som den smarta staden förväntas skapa för invånare, företagare och besökare behöver också komma medarbetarna till del. Användningen av digitalisering och ny teknik skapar förutsättningar för innovation och ökad tillväxt i Stockholm, men också möjligheter till ökad processeffektivitet och innovationskraft. Denna formulering fångar på ett kärnfullt sätt hur staden och stockholmarna kan dra nytta av digitaliseringen. I

detta ingår att staden följer den förändrade arbetsmarknad som digitaliseringen skapar.

Det finns en mängd områden där digitaliseringen kan bidra till att utveckla stadens verksamheter. Digitaliseringen ska utgå från behoven hos stockholmarna och vara ett medel för att uppnå stadens mål. Särskilt viktigt är det att staden drar nytta av digitaliseringens möjligheter inom skolan, såväl för den pedagogiska verksamheten som för elevers digitala färdigheter. Vidare kan digitala lösningar bidra till att skapa en mer klimatsmart stad. Inte minst finns det inom trafikområdet en rad möjligheter till effektivare utnyttjande av infrastrukturen och därmed en förbättrad miljö för stockholmarna.

Det är viktigt att betona att denna strategi inte kan leva för sig själv. Stockholms stad kommer inte själva kunna driva denna utveckling eller komma på smarta lösningar för morgondagen. Därför är förutsättningen för strategins genomförande en nära samverkan med invånare, näringsliv, offentlig verksamhet och akademien. För att stadens utveckling mot att vara världens smartaste stad ska ske så kostnadseffektivt och långsiktigt som möjligt, är det av stor vikt att arbetet sker samordnat i staden och regionen. Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad innehåller viktiga principer och förutsättningsprojekt för detta.

Utöver detta kan vi konstatera att det är positivt att regeringen också inser digitaliseringens möjligheter och slagit fast att Sverige återta sin position som världsledande inom digitalisering.

Efter remissrundan har förslaget reviderats. De ändringar som gjorts i strategin utifrån remissvaren är att vikten av att utnyttja digitaliseringens möjligheter till ett bättre lärande i utbildning förtydligats samt att den första strategiska möjliggörande principen justerats för att förtydliga vad som åsyftas med plattformar för att ta hänsyn till de synpunkter som lyftes.

Bilagor

1. Reservationer m.m.
2. Strategi
3. Kommunikationsstrategi
4. Pågående projekt
5. Möjliga projekt

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Särskilt uttalande gjordes av borgarrådet Lotta Edholm (L) enligt följande.

Liberalerna har länge drivit frågan om ett uppkopplat och smart Stockholm. 2010 genomfördes Chydeniusinitiativet med syfte att Stockholm skulle bli världsledande vad det gällde öppenhet i de offentliga arkiven, inte minst digitalt. Stockholm bör nu gå vidare med att öka tillgängligheten och transparensen hos stadens förvaltningar. Beslut och information ska enkelt bli tillgängliga för medborgarna, genom öppna arkiv, smarta e-tjänster och snabb service. Den digitala informationsförsörjningen är mycket viktig ur ett demokratiskt perspektiv. Men digitaliseringen rymmer så mycket mer än så.

Därför är det bra att Stockholms stad satsar på att använda nutida och framtida digitala möjligheter för att göra livet ett enklare och bättre för invånare, företagare och besökare. Lika viktigt är det att digitaliseringen också får genomslag inom stadens verksamheter. Stadens förvaltningar och bolag måste bli bättre på att använda de möjligheter digitaliseringen ger och bidra till en smartare välfärd.

Medborgarna måste få större tillgång till och kontroll över den information som berör dem, samtidigt som förvaltningarnas förmåga att använda datamängder på aggregerad nivå, med respekt för den personliga integriteten, måste uppmärksammas. Tillgången till information kan leda till en verklig revolution inom valfrihetsområdet, men då måste staden se till att den information som brukarna får är relevant, korrekt och lättöverskådlig.

Möjligheterna att med hjälp av digital teknik anpassa allt från undervisning till äldreomsorg utifrån den enskildes förutsättningar och behov är närmast oändliga. Det kräver dock moderna regelverk som skyddar individens integritet och centrala kvalitetskrav utan att hämma nya metoder. Som Sveriges största kommun och en av Europas storstäder måste Stockholm spela en avgörande roll i påverkansarbetet för ändamålsenliga regelverk på nationell och europeisk nivå.

Staden måste utnyttja den kraft som ligger i Stockholmsregionens högskolor genom att till exempel erbjuda möjligheter att testa nya metoder i form av examensarbeten. Medarbetarnas möjligheter att testa och implementera nya idéer i verksamheten måste stärkas. Inte minst i upphandling måste medarbetarnas synpunkter, perspektiv och arbetssätt tas tillvara. Staden måste hela tiden upprätthålla en ledande kompetens på upphandlingsområdet för att med ett effektivt användande av skattemedel få flexibla lösningar som fungerar för anställda och medborgare och som kan anpassas och utvecklas över tid.

Stockholm ska vara en smart stad och ligga i framkant av det digitala innovationsarbetet.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad, i enlighet med bilaga 2 till utlåtandet, godkänns.
2. Stockholms Stadshus AB uppmanas att ge stadens bolagsstyrelser i uppdrag att anta ”Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad”, enligt bilaga 2 till utlåtandet.
3. Kommunstyrelsen får i uppdrag att genomföra förutsättningsprojekt enligt bilaga 2 till utlåtandet och samordna nämnders och bolags arbete med genomförandet av strategin.
4. Kostnader förenade med genomförandet av strategin samt uppdrag om genomförande av prioriterade projekt ska beaktas i samband med kommunfullmäktiges budget för kommande år.

Stockholm den

På kommunstyrelsens vägnar:
KARIN WANNGÅRD

Ulrika Gunnarsson

Remissammanställning

Ärendet

Kommunfullmäktige har i budget för 2016 beslutat att en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad och ”sakernas internet” (Internet of Things, IoT) ska tas fram. Kommunstyrelsen fick i uppdrag att i samverkan med AB Stokab, miljö- och hälsoskyddsnämnden och trafiknämnden ta fram strategin. Stockholm Business Region AB har bistått med ett näringslivsfrämjande perspektiv i framtagandet. Arbetet har även omfattat en kostnadsprognos för att realisera strategin.

Efter remissomgången har förslaget justerats för att beakta följande synpunkter. Vikten av att utnyttja digitaliseringens möjligheter till ett bättre lärande i utbildning har förtydligats och den första strategiska möjliggörande principen har justerats för att förtydliga vad som åsyftas med plattformar.

Stadsledningskontorets avdelning för digital utveckling har utarbetat ett förslag till en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad, vilken redovisas i bilaga 2, samt en kommunikationsstrategi, vilken redovisas i bilaga 3. Förslaget utgår ifrån Stockholms stads förutsättningar varför en kartläggning av pågående projekt har genomförts, vilken redovisas i bilaga 4. För genomförandet av strategin och för den långsiktiga utvecklingen mot att Stockholm ska bli världens smartaste stad föreslås ett antal prioriterade projekt, vilka redovisas i bilaga 5.

Området inom vilket strategin verkar regleras av flera styrdokument. Däribland styrdokument för it, vilka är under översyn genom digitaliseringsprogrammet. Föreslagen strategi existerar parallellt med och kompletterar andra styrdokument i staden, såsom:

- Digitaliseringsprogram för Stockholms stad
- Stockholms stads kommunikationsprogram
- Innovationsstrategi för Stockholms stad
- Stockholms stads miljöprogram
- Grön it-strategi för Stockholms stad
- E-strategi för Stockholms stad
- E-hälsa - Nationell it-strategi för vård och omsorg, tillämpning för Stockholms stad
- Trygghets- och säkerhetsprogram för Stockholms stad

Som grund för att ta fram strategin har stadsledningskontoret haft dialog med cirka 250 personer. Stadsledningskontoret har organiserat och genomfört

13 stycken arbetsmöten, cirka 45 intervjuer, enkätundersökning med invånare samt omvärldsbevakning av andra smarta städer.

Arbetsmötena har hållits med representanter från berörda fackförvaltningar och bolag samt akademi och näringsliv. Arbetsmötena har fokuserat på: social hållbarhet; arbete, kultur och fritid; miljö och energi; trafik, transport och logistik; stöd och omsorg; byggnader och stadsplanering; teknisk infrastruktur; vatten samt förskola och skola. Vidare har fyra arbetsmöten med bredare tema genomförts tillsammans med näringsliv, akademi, invånare och startupföretag. Det har även genomförts direktdialog i stadshuset med invånare i olika åldrar från barn till pensionärer.

Intervjuer har genomförts med medlemmar i arbetsgruppen för den smarta staden. Arbetsgruppen består bland annat av representanter från de fackförvaltningar och bolag som ingår i digitaliseringsrådet samt representanter från projektorganisationer så som Urban ICT Arena. Vidare har intervjuer hållits med invånare i Stockholm.

Den nu föreliggande strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad förklarar, i kombination med ett kommande digitaliseringsprogram för Stockholm hur Stockholms stad ska arbeta med digitalisering. Strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad fokuserar på utåt synliga effekter och samarbetet med andra aktörer i digitaliseringen av regionen. Det kommande digitaliseringsprogrammet fokuserar på hur arbetet i staden ska drivas och hur organisationen bör utvecklas för att möjliggöra för stadens verksamheter att driva arbetet med digitalisering på ett sätt som skapar en sammanhållen helhet.

Stadsledningskontoret

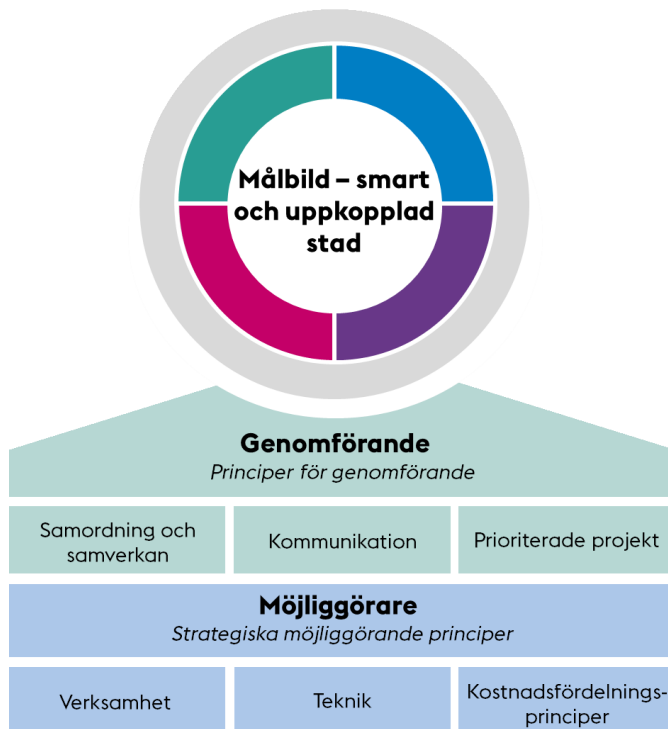
Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 24 maj 2016 har i huvudsak följande lydelse.

En smart och uppkopplad stad definieras här som en stad som utnyttjar digitaliseringens möjligheter för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare, och besökare samt för att effektivisera och förbättra stadens verksamheter. I staden skapas kontinuerligt nya smarta tjänster och innovativa lösningar för att nå detta.

Det finns många goda exempel, projekt och verksamheter som redan idag verkar för en smart stad, men det finns ett behov av att samordna, rikta samt prioritera dessa och nya satsningar inom staden genom en gemensam strategi. Stockholms stad har genom detta goda förutsättningar för att bli ännu smartare och på sikt uppnå visionen om ”världens smartaste stad”. Strategin i bilaga 1 tydliggör riktningen i tre områden:

gemensam målbild, genomförande och möjliggörare. Delarna i strategin syns i Figur 1.

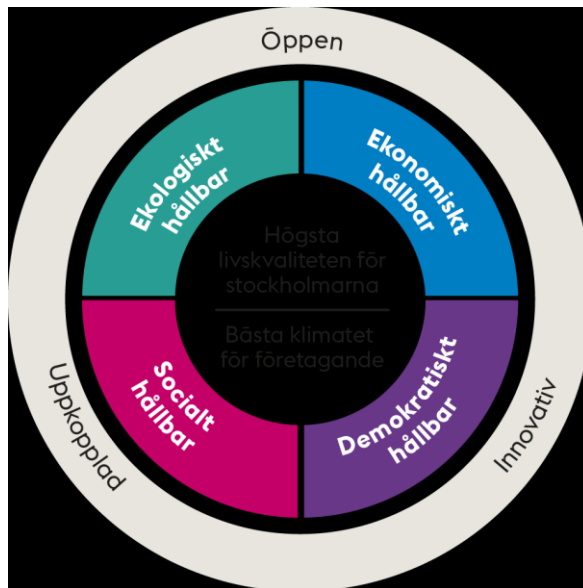
Figur 1: Strategins delar

Målbild

En målbild som sammanfattar målet för utvecklingen av den smarta staden föreslås. Målbilden för den smarta staden, tar avstamp i Vision 2040 och består av tre lager, se Figur 2.

Figur 2: Målbild

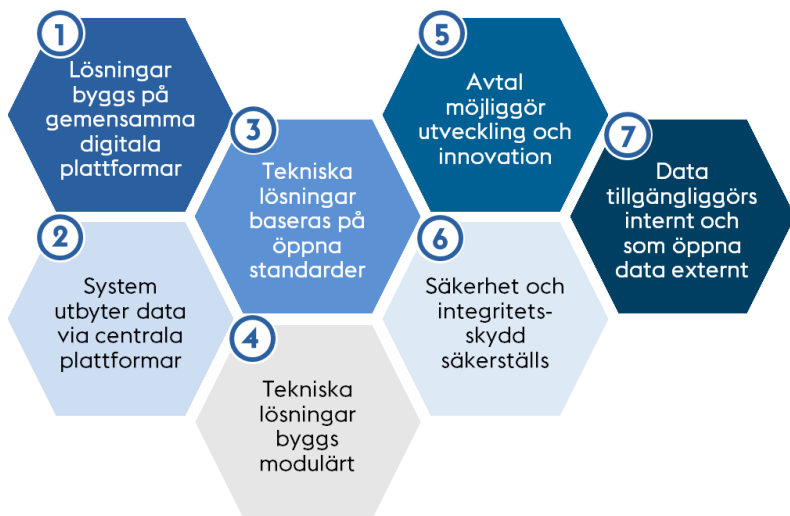

För respektive område i målbilden finns delmål definierade vilka framgår i strategin i Kapitel 3: Målbild för Stockholm som smart och uppkopplad stad.

Strategiska möjliggörande principer

För att vägleda utvecklingen och säkerställa långsiktigt hållbara lösningar som möjliggör den smarta staden har sju strategiska möjliggörande principer tagits fram som ska eftersträvas i staden. Dessa definieras i strategin i avsnitt 4.1 och presenteras i Figur 3.

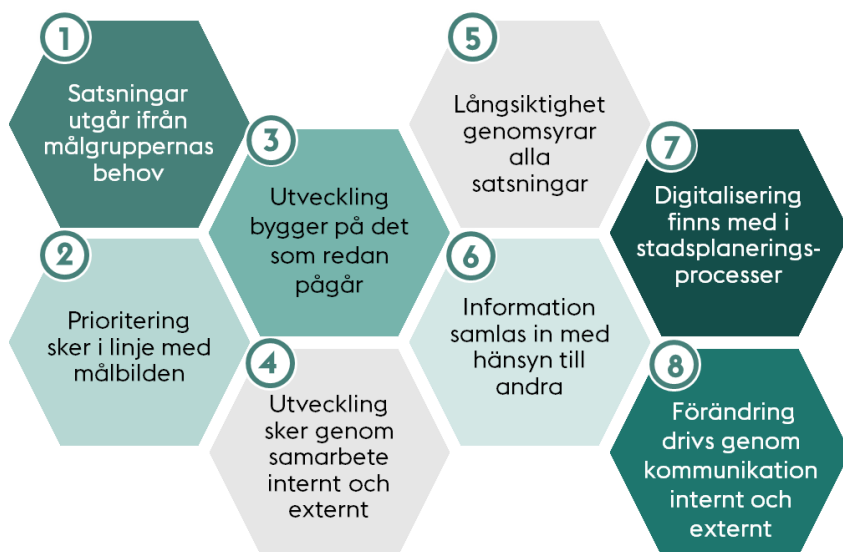
Figur 3: Strategiska möjliggörande principer

Principer för genomförande

För att vägleda och samordna genomförandet av strategin har åtta principer för genomförandet tagits fram som ska eftersträvas i staden. Dessa definieras i strategin i avsnitt 5.1 och presenteras i Figur 4.

Figur 4: Principer för genomförande

Prioriterade projekt

Som en del i genomförandet av strategin initieras ett antal prioriterade verksamhetsprojekt och förutsättningsprojekt, vilka bör finansieras som en del av genomförandet av denna strategi.

De prioriterade verksamhetsprojekten syftar till att vidareutveckla eller skapa nya applikationer, tjänster och lösningar som används av verksamhetsområdena samt genom nya arbetssätt skapar nytta i Stockholm.

De prioriterade förutsättningsprojekten syftar till att skapa de förutsättningar som krävs för att utveckla den smarta staden och kopplar till verksamhetsprojekten ovan. Genomförs inte förutsättningsprojekten kommer inte de prioriterade verksamhetsprojekten eller kommande verksamhetsprojekt relaterade till målbilden att kunna genomföras. Förutsättningsprojekt som föreslås är exempelvis:

- Kartläggning av befintliga digitala plattformar
- Plattformar och infrastruktur för integration, IoT och big data
- Riktlinjer för IoT-enheter och interoperabilitet
- Öppna data
- Kunskapsspridning
- Samverkan
- Juridiska utredningar
- Informationsarkitektur och informationssäkerhet

Kommunikationsstrategi

Kommunikationsstrategin är ett övergripande dokument för kommunikationen i och runt genomförandet av strategin för en smart och uppkopplad stad.

Kommunikationsstrategin definierar bland annat syfte, mål, målgrupper och budskap. Dokumentet ska vara vägledande för alla Stockholms stads verksamheter i deras kommunikation kring den smarta staden. Kommunikationsstrategin beskrivs i bilaga 2.

Organisation för genomförande

Kommunstyrelsen föreslås samordna och följa upp nämnders och bolagsstyrelsers arbete med genomförande av strategin. Varje nämnd och bolagsstyrelse föreslås ansvara för att aktivt arbeta utifrån denna strategi för att nå målbilden inom respektive verksamhet.

Digitaliseringsrådet föreslås ansvara för samordning av strategin för den smarta staden. Rådet föreslås även ansvara för den övergripande prioriteringen av projekt för att bli en smart stad och val av de projekt som ska finansieras.

Stadsledningskontorets avdelning för digital utveckling har uppdraget att arbeta nära de olika verksamhetsområdena för att aktivt kunna stödja verksamheter i sitt förändrade arbete med att utnyttja de möjligheter som digitaliseringen för med sig. Genomförandet av strategin föreslås därför ledas av och samordnas inom avdelningen för digital utveckling.

Nya resurser kommer att krävas för att genomföra strategin. Ett program (samordnande projektorganisation) för den smarta staden föreslås etableras inom avdelningen för digital utveckling. Programmet föreslås ansvara för att samordna och följa upp de prioriterade verksamhetsprojekten och förutsättningsprojekten. Utöver resurser till programmet kommer nya permanenta linjeresurser och kompetenser att krävas inom avdelningen för digital utveckling för att förvalta resultaten av de genomförda förutsättningsprojekten. De prioriterade verksamhetsprojekten som drivs av verksamheterna tillsammans med avdelningen för digital utveckling kommer vidare kräva att respektive verksamhet har kompetens att genomföra projekten och prioriterar arbetet med dem.

Ytterligare projekt för den smarta staden föreslås samordnas och följas upp av projektkontoret inom digital förnyelse, där projektförslag går genom ordinarie ansökningsprocess.

Finansiering och kostnadsfördelningsprinciper

Kommunfullmäktige föreslås i budget och bokslut beakta de kostnader som genomförandet av strategin för den smarta staden innebär. Genomförandet av strategin innefattar prioriterade förutsättningsprojekt och verksamhetsprojekt samt samordning av genomförandet. Andra och parallella projekt inom ramen för den smarta staden ute i verksamheterna rymms inom ordinarie budget eller söker särskilda medel inom eller utanför staden. Uppskattade kostnader för att initiera ett antal prioriterade projekt och det programkontor som föreslås för att påbörja genomförandet av strategin för den smarta staden presenteras nedan (ej inberäknat utökade linjeresurser till avdelningen för digital utveckling).

	2017	2018
Prioriterade förutsättningsprojekt	41 mkr	6 mkr
Prioriterade verksamhetsprojekt	92 mkr	34 mkr
Program för den smarta staden	9 mkr	8 mkr
Totalt	142 mkr	48 mkr

Grundprincipen är, som för allt it-stöd i staden, att kostnaden för verksamhets-specifika lösningar och tjänster bör bäras av det verksamhetsområde som använder dem.

Under förutsättning att finansiering beviljas för genomförandet av strategin utökas den gemensamma it-infrastruktur som stadsledningskontoret har ansvar för till att även omfatta den gemensamma it-infrastrukturen i den smarta staden, som används av olika verksamhetsområden. Tilläggskostnaden för löpande drift och förvaltning av den nya it-infrastrukturen fördelas till nämnder och bolagsstyrelser på samma sätt som övrig

gemensam it-infrastruktur, genom it-prislistan.

Nät och utrustning som används för datatrafik i den smarta staden ansvarar Stokab respektive S:t Erik Kommunikation för i enlighet med tidigare beslut av kommunfullmäktige.

Beredning

Ärendet har remitterats till samtliga facknämnder, samtliga stadsdelsnämnder, Stockholms Stadshus AB, IT&Telekomföretagen Almega AB, Kista Science City/Stiftelsen Electrum, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), LO i Stockholm, Stockholms Handelskammare, Stockholms Läns Landsting (SLL), Stockholms Universitet och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Stockholms Stadshus AB har underremitterat till dotterbolagen AB Svenska Bostäder, AB Familjebostäder, AB Stockholmshem, Micasa Fastigheter i Stockholm AB (Micasa), Skolfastigheter i Stockholm AB (SISAB), Stockholm Vatten Holding AB, AB Stokab, Stockholm Parkering AB, Stockholms Stadsteater AB, Stockholm Globe Arena Fastigheter AB och Stockholm Business Region AB. Revisionskontoret har avstått från att svara. Valnämnden, LO i Stockholm, Kista Science City/Stiftelsen Electrum, Sveriges Kommuner och Landsting har ej inkommit med svar. Dessutom har Handikappföreningarnas Samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO) inkommit med svar.

Innehållsförteckning	Sid
Arbetsmarknadsnämnden	18
Exploateringsnämnden	20
Fastighetsnämnden	21
Idrottsnämnden	22
Kulturnämnden	23
Kyrkogårdsnämnden	25
Miljö- och hälsoskyddsnämnden	26
Servicenämnden	30
Socialnämnden	31
Stadsbyggnadsnämnden	32
Trafiknämnden	34
Utbildningsnämnden	37
Äldrenämnden	39
Överförmyndarnämnden	41

Bromma stadsdelsnämnd	43
Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd	45
Farsta stadsdelsnämnd	46
Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd	47
Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd	48
Kungsholmens stadsdelsnämnd	49
Norrmalms stadsdelsnämnd	51
Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd	51
Skarpnäcks stadsdelsnämnd	52
Skärholmens stadsdelsnämnd	53
Spånga-Tensta stadsdelsnämnd	54
Södermalms stadsdelsnämnd	55
Älvsjö stadsdelsnämnd	56
Östermalms stadsdelsnämnd	56
Stockholms Stadshus AB	58
IT&Telekomföretagen	67
Kungliga Tekniska Högskolan	70
Stockholms Handelskammare	72
Stockholms läns landsting	78
Stockholms universitet	80
Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO)	82

Arbetsmarknadsnämnden

Arbetsmarknadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Arbetsmarknadsnämnden beslutade att hänvisa till förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Gulan Avci (L), *bilaga 1*.

Arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 8 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Arbetsmarknadsförvaltningen är positiv till att staden tar fram en strategi för en smart och uppkopplad stad och på så sätt lyfter frågan om verksamheternas digitalisering. Det är betydelsefullt att staden genom en strategi tydliggör vad som ingår i digitalisering, vilka målen är, hur det ska styras samt finansieras, hur arbetet ska genomföras och inte minst kommuniceras.

Förslaget till strategi för en smart och uppkopplad stad liksom bilagorna föregås av gott samarbete, en gedigen genomgång och analys av vad staden gör i dag och vilka olika kommande projekt som kan stödja målen. Det finns många goda exempel och projekt, men det finns ett behov av att samordna, rikta samt prioritera dessa och nya satsningar inom staden genom en gemensam strategi. Stockholms stad har genom detta goda förutsättningar för att bli ännu smartare och på sikt uppnå visionen om ”världens smartaste stad”. Strategin tydliggör riktningen i tre områden: gemensam målbild, genomförande och möjliggörare. Här nedan kommenteras dessa tre områden.

Gemensam målbild

Målbilden för Stockholm som smart och uppkopplad stad grundar sig i de behov som finns i staden och tar avstamp i Stockholms stads Vision 2040 – ett Stockholm för alla. Huvudmålen för strategin är högsta livskvaliteten för stockholmarna samt bästa klimatet för företagande.

Arbetsmarknadsförvaltningen är positiv till att förslaget tydligt anger att uppföljningsmått för att följa upp effekten av strategin bör kopplas till Stockholms stads integrerade ledningssystem (ILS). Förvaltningen vill likväl påtala att det finns en risk med att utöka antalet mål, indikatorer och aktiviteter. En viktig del i styrning och ledning är att kunna fokusera och prioritera. Forskning visar att ju fler mål en organisation har, desto färre mål uppnår organisationen. Förvaltningen kan trots detta se ett behov av till exempel någon indikator för att synliggöra digitaliseringen. Som det påtalas i förslaget ska digitaliseringen vara en del i den ordinarie verksamheten och bör vara en del av verksamhetens kontinuerliga arbete med att utveckla verksamheterna.

Genomförande

För att vägleda och samordna genomförandet av strategin har åtta principer för genomförandet föreslagits som ska eftersträvas i staden. Principerna för genomförandet är ett verktyg för att nå gemensam riktning mot målbilden, säkra proaktivitet samt undvika lösningar som utvecklas i stuprör.

Förvaltningen anser att samtliga principer är allmängiltiga och stödjer ett gott genomförande. Den första principen om att utgå från målgruppernas behov stödjer huvudmålet på bästa sätt. Genom att fokusera på dem vi är till för använder vi stadens resurser på till bästa nyttan för stockholmarna. Den åttonde principen ”förändring drivs genom kommunikation internt och externt” bör inte tolkas som att kommunikation i sig driver eller skapar förändring. Naturligtvis bör kartläggningar, satsningar och olika initiativ kommuniceras, men det krävs mycket mer för att realisera genomförandet av digitaliseringen i staden. Kommunikation snarare stödjer genomförandet än driver det.

Förvaltningen anser vidare att staden, för att upprätthålla ett demokratiskt och socialt hållbart Stockholm, inte bör underskatta utmaningen i arbetet med och utvecklingen av den digitala mognaden, vilket även lyftes fram som en utmaning i stadens IT-program, Digital Förnyelse. Stor ansträngning bör ligga i att skapa de demokratiska och sociala förutsättningar som en smart och uppkopplad stad kräver.

Möjliggörare

För att nå målbilden för Stockholm som smart och uppkopplad stad anger förslaget ett antal möjliggörare. I strategin delas dessa in i tre huvudområden: verksamhet, teknik samt kostnadsfördelningsprinciper, vilka delvis kommenteras nedan.

Arbetsmarknadsförvaltningen ser mycket positivt på att förslaget tar upp styrningen av digitaliseringen som en verksamhetsfråga och inte något för it-funktioner. Det är kritiskt att arbetet mot den smarta staden är en naturlig del i verksamhetsstyrningen. Förvaltningen kan likväl se att det finns svårigheter att omvandla detta till digitalisering. Det finns en utmaning i att omsätta de goda idéerna till praktisk verksamhet. Stadens strategi skulle därför behöva beskriva hur ett stöd för verksamheterna kan skapas och hur de aktivt kan förverkliga digitalisering så att den blir en del av och ett stöd för verksamheten.

Vidare är stadens chefers och medarbetares digitala kompetens samt förmåga att arbeta i nya processer en viktig möjliggörare. Det är viktigt att beakta att ny kompetens kan krävas för att fullt förstå och ta tillvara på digitaliseringens möjligheter. Stockholms stad är bra på att utnyttja it och kommunikationsteknik i jämförelse med andra städer, men det finns också ett stort utrymme för förbättringar. Genom mer proaktivt arbete kunde stadens medarbetare bättre och snabbare förstå och använda nuvarande och kommande stöd inom digitaliseringen, vilket ofta i sin tur ger ett mer effektivt arbetssätt.

Utöver det är förvaltningen enig med stadsledningskontorets förslag om vikten av samverkan genom rätt organisation och samverkansforum. Lämpliga forum behöver finnas och skapas med exempelvis invånare, landsting, andra kommuner, näringslivet och akademien.

Förvaltningen konstaterar att de tekniska förutsättningarna samt den positiva inställningen till en ny strategi bland invånare starkt talar för att den presenterade strategin har stora förutsättningar att lyckas.

Som svar på remissen ”Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad” hänvisas till arbetsmarknadsförvaltningens tjänsteutlåtande.

Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

1. Exploateringsnämnden besvarar remissen med kontorets tjänsteutlåtande.
2. Exploateringsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Abit Dundar (L), *bilaga 1*.

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande daterat den 31 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Exploateringskontoret är positivt till framtagandet av en strategi för en smart och uppkopplad stad. I till exempel arbetet med utbyggnaden av Norra Djurgårdsstaden har det bedrivits forskning och olika projekt för att utveckla den smarta staden. En strategi för en smart och uppkopplad stad kan underlätta det fortsatta arbetet med att dela erfarenheter från Norra Djurgårdsstaden. Det kan också underlätta att bygga framtida samarbeten och samverkan.

I förslaget till strategi föreslås gemensamma digitala plattformar som är byggda på öppna standarder. Det är inte helt tydligt vad som menas med gemensamma digitala plattformar. Om begreppet avser regelverk för hur information ska hanteras, gemensamma begrepp och gränssnitt till gemensamma plattformar ställer sig exploateringskontoret positivt. Om innebörden därmed är någon annan bör detta beskrivas tydligare. Där det finns färdiga och fungerande öppna standarder så ska dessa naturligtvis användas i de tekniska lösningarna.

Exploateringskontoret anser att det emellertid är svårt att följa en sådan princip så som sakområdet ser ut idag. Det skulle tvärtom kunna hindra verksamheter att använda det för verksamheten bästa systemet vilket kan bli fördyrande och även få negativa konsekvenser för medborgare och andra intressenter. Erfarenheter från dagens gemensamma plattformar är bland annat att man uppnår relativt låga kostnader för själva systemet men också tyvärr långa ledtider vid förändringar samt betydande begränsningar i möjligheten att anpassa det efter verksamhetens behov. De gemensamma systemens begränsningar skapar därmed onödigt höga kostnader i verksamheterna.

Exploateringskontoret vill vidare även påpeka att vissa IoT-enheter/sensorer kommer att förmedla verksamhetskritisk information. Att den typen av information ska passera en gemensam plattform innan informationen når den applikation som bearbetar/larmar kan innebära risk för fördröjning.

I stället för att verksamheterna ska arbeta i gemensamma system bör det finnas krav på att den information som systemen hanterar är definierad på ett standardiserat sätt vilket skapar förutsättningar för en underlättade integrationer. Det måste även finnas ett tydligt ägande av all information.

Mycket av den information som bygger den smarta staden är beroende av samarbete utanför staden med till exempel andra kommuner, Trafikverket, landstinget och privata intressenter. Ett uppdrag bör därför vara att informationsägare aktivt ska vara med och driva standardiseringsarbetet inom sitt område tillsammans med andra intressenter.

Fastighetsnämnden

Fastighetsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016

följande.

1. Fastighetsnämnden beslutar att godkänna och överlämna fastighetskontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Fastighetsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Helena Eklund (L), *bilaga 1*.

Fastighetskontorets tjänsteutlåtande daterat den 23 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Strategin syftar till att stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet om Stockholm som världens smartaste stad. Strategin omfattar både en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad samt en kommunikationsstrategi för detta.

Kontoret ser positivt på en stadsgemensam strategi för en smart och uppkopplad stad. Kontoret anser också att analys och förarbete är väl genomfört samt att förslag till målbild, möjliggörare samt genomförande är relevanta och framåtriktade.

Kontoret ser att perspektivet informationsarkitektur och -struktur bör lyftas tydligare i strategin. Detta då välfungerande informationsstrukturer är en, av flera, grundförutsättningar för att utveckla den smarta staden. Perspektivet lyfts som förslag till förutsättningsprojekt men förekommer sedan inte uttalat i strategin.

Fastighetskontoret ser att det är ett bra initiativ att komplettera strategin Stockholm som en smart och uppkopplad stad med en kommunikationsstrategi och att det är ett bra verktyg för att uppnå målen.

Kontoret anser att framtagna övergripande budskap är bra, men att tydligare koppling kan göras till budskap per målgrupp för att förstå hur dessa hänger ihop. Uttrycket ”innovativ miljö” bland budskapen ger upphov till tolkningar och bör kopplas till en smart stad.

En tydligare koppling mellan övergripande kommunikationsmål, kunskapsmål och attitydmål kan med fördel genomföras. Bland kunskapsmålen framgår att Stockholm har det ”absolut bästa klimatet för företagare i världen” och ”den högsta livskvaliteten i världen”. Detta ger upphov till tolkningar varför målen bör omformuleras för att få en tydligare koppling till en smart stad.

Övergripande kommunikationsmål kan tydligare beskriva önskad effekt av kommunikationen. Beskrivningar om vilka kanaler som ska användas och hur kommunikationen ska organiseras på respektive verksamhet är snarare strategier än mål.

Idrottsnämnden

Idrottsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Idrottsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen att överlämnas till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Daniele Fava (L), *bilaga 1*.

Idrottsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 3 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Idrottsförvaltningen välkomnar initiativet till en strategi för en smart och uppkopplad stad. De sju strategiska möjliggörande principerna som läggs fram i ärendet ser förvaltningen som en tydlig vägledning för förvaltningens verksamhetsutveckling med hjälp av it.

Det finns goda förutsättningar i staden för att bli en smart och uppkopplad stad. Stadens IT-infrastruktur med gemensamma digitala plattformar och grundläggande fiberinfrastruktur från Stokab är viktiga möjliggörare.

Idrottsförvaltningen arbetar målmedvetet med att ansluta fler anläggningar till stadens fiberinfrastruktur samt utöka trådlös kommunikation.

I förvaltningens verksamhet finns ökande behov av att koppla upp nya typer av enheter. Ett exempel är fitnessmaskiner som automatiskt rapporterar behov av service till leverantören. Vidare ökar förväntningarna på förvaltningen från medborgare och föreningar om effektiva e-tjänster och möjlighet att ansluta sig till internet i våra anläggningar. Det är därför positivt att en strategi föreslås med möjliggörare och tydliga mål för att bli en smart och uppkopplad stad.

Sammantaget finner idrottsförvaltningen programmet väl avvägt och har inget ytterligare att anföra.

Kulturnämnden

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Att remissvaret godkänns.

Reservation anfördes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L), *bilaga 1*.

Kulturnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Att kulturnämnden godkänner Stadsarkivets tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Kulturförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 23 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Kulturförvaltningen anser att strategin för en smart och uppkopplad stad är ett naturligt led för att uppnå Stockholms stads Vision 2040 om ett Stockholm för alla.

Kulturförvaltningen ser särskilt positivt på de möjligheter och fördelar som digitaliseringen medför i form av ökad livskvalitet genom enklare, förbättrade och anpassade tjänster för invånare och ökad insyn i demokratiprocesser. Stockholm stad har ambitiösa mål och strategin kan användas som ett konkurrensmedel och ett verktyg för att bli en stad för alla. Att vara en smart och uppkopplad stad är en stark strategi i stadens internationella marknadsföring. Dock ser kulturförvaltningen med viss oro på den andel av befolkningen som av olika anledningar inte har tillgång till internet. Risken är att en smart och uppkopplad stad lämnar de som inte är uppkopplade bakom sig och på så sätt finns risken att segregeringen ökar. Det här är en aspekt som bör vägas in i bedömningen av strategin.

Digitalisering, E-tjänstutveckling, kompetensutveckling och digital stabilitet är kostsamt. Även om digitaliseringen effektiviserar verksamheterna behöver förvaltningen avsätta mer resurser i framtiden för att möta dessa behov. Ökade resurser behöver avsättas för att genomföra strategin, kompetensutveckla och skapa långsiktighet,

Biblioteket har en potential att effektivisera och skapa kvalitet och värden för medborgarna genom utökade satsningar på digitalisering av sina tjänster. Biblioteket har också en stark tradition av att samverka inom sin sektor, regionalt och nationellt och är på många sätt inriktade på den typen av breda samarbeten som strategin pekar på (Samarbeten punkt 2.4).

Dock kommer omfattande investeringar krävas i lokaler, system och personal för att kunna möta de ökande krav som biblioteken ställs inför i takt med att mediekonsumtion och användarmönster transformeras. Satsningen på den Smarta staden måste också särskilt ta hänsyn till att de värden som biblioteket ska främja (yttrandefrihet, fri åsiktsbildning) inte hotas av de tjänster staden erbjuder, t.ex. genom oförsiktig användning och registrering av användarnas data.

Stockholms stadsarkivs tjänsteutlåtande daterat den 17 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsarkivet ställer sig positiv till strategin som helhet och till att Stadsledningskontoret lyfter frågan kring stadens digitalisering som ett led i att förbättra stockholmarnas livskvalitet. En ökad digitalisering stärker demokratin, ökar insyn och underlättar transparens. Att utgå från målgruppernas förändrade behov och utmaningar kommer driva digitaliseringsarbetet framåt i enlighet med Vision 2040.

Stadsarkivet delar uppfattningen att tjänsterna som utvecklas måste utformas på ett

sätt som skapar möjligheter för alla stadens invånare att dra nytta av dem, både de med hög digital mognad och som de med lägre digital mognad. En översyn och samordning av styrdokument inom IT-området är önskvärt och bör ske i dialog med verksamheterna.

Att principerna för genomförande och kommunikation ska utgå ifrån målgruppernas behov och att Stockholms stad ska samverka mer internt och externt välkomnas. Genom digitalisering blir information lättare att ta del av vilket ytterligare förstärker möjligheterna till samverkan och gemensamma lösningar. Stadsarkivet tror att det är genom samverkan som vi kommer kunna hitta nya innovativa lösningar.

Stadsarkivet vill även lyfta fram de föreslagna strategiska möjliggörande principerna för att utveckla den smarta staden. Genom att använda t.ex. gemensamma digitala plattformar, tekniska lösningar byggda på öppna standarder och arbeta för öppna data kan vi gemensamt underlätta användandet av stadens information. Stadens information blir en resurs i vardagen som kan användas på nya sätt.

En förutsättning för att de prioriterade verksamhetsprojekten påbörjas är att verksamheterna ges ekonomiskt möjlighet för att faktiskt genomföra planerade projekt (bilaga 4), i annat fall är risken stor att projekten inte blir av och realiseringen av strategin försåras. Stadsarkivet delar uppfattningen att uppföljning av projekten bör ske centralt för att följa hur strategin implementeras och vilka effekterna blir.

Kyrkogårdsnämnden

Kyrkogårdsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 21 september 2016 följande.

1. Överlämna detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.
2. Paragrafen begärs omedelbart justerad.

Kyrkogårdsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ser positivt på förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Det är viktigt att strategin omsätts i praktisk handling och att mindre förvaltningar såsom kyrkogårdsförvaltningen får det stöd från stadsledningskontoret som krävs för att driva det fortsatta utvecklingsarbetet.

Kyrkogårdsförvaltningen har genom åren använt digitalisering för att förenkla kontakten med medborgarna men också för att effektivisera våra egna arbetsprocesser. I bilaga 1.3 till remissen är dock inte förvaltningens olika projekt redovisade då de finansierats inom kyrkogårdsnämndens egen budget genom begravningsavgiften.

Kyrkogårdsförvaltningens flaggskepp är www.hittagraven.se. Där kan allmänheten söka enskilda gravar bland hundratusentals gravsatta på Stockholms 11 allmänna begravningsplatser. Där kan också gravskötsel beställas. Sidan finns även i

en smartphoneversion vilket förenklar när man besöker begravningsplatsen eller kyrkogården och letar efter en grav.

Begravningsbyråerna har sedan flera år tillbaks möjlighet att boka kapell för begravningsceremoni samt gravsättning via internet utan att kontakta förvaltningens kundtjänst. Systemet som heter GRABO är lösenordsskyddat och endast till för begravningsentreprenörer.

För att effektivisera förvaltningens interna arbete har olika applikationer ("appar") tagit fram för att laddas ned i smartphones.

Applikationen "Mobilinspektören" används i samband med besiktning av mellan 20-25 000 gravar varje år då vår personal kontrollerar att gravrättsinnehavaren håller graven i ordnat skick. Skulle så inte vara fallet fotograferas graven, bilden överförs automatiskt till gravboken och därefter skickas brev hem till gravrättsinnehavaren om att åtgärda graven.

En liknande applikation "Inspektera gravvård" används för besiktning av gravstenar. Gravstenssäkerhet är ytterst gravrättsinnehavarens ansvar men förvaltningen har tillsyn över säkerheten.

Vidare finns applikationen "Dagens händelser" som används i första hand av kapellvärdar i samband med begravningsceremonier samt urngravsättningar ute på begravningsplatserna. Genom smartphonen får man information om bl a kontaktperson för dödsboet i det aktuella fallet. Varje år sker drygt 2800 ceremonier i våra kapell och 2 400 urngravsättningar på våra begravningsplatser.

Genom applikationen "Artregister" kan personalen genom sin smartphone hämta information om enskilda träd och buskar på våra begravningsplatser.

Förvaltningens prioriterar nu att få fram en betaltjänst som allmänheten kan använda sig av i samband med beställning av gravskötsel. Idag sker betalning genom fakturering i efterskott.

Flera av de "möjliga projekt" som tas upp i remissen under bilaga 1.4 kan beröra kyrkogårdsnämndens verksamhet. Exempelvis smarta soptunnor, smart belysning, smarta lås och smarta toaletter. Förvaltningen kommer noggrant att följa stadens utvecklingsarbete i dessa delar.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutar att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Joar Forssell (L), bilaga 1.

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 5 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Miljöförvaltningen finner att förslaget till strategi är välskrivet och innehåller breda analyser av frågeställningarna och ställer sig därför bakom stora delar av strategin. Dock finns synpunkter som bör beaktas innan strategin slutligen fastställs.

Detta tjänsteutlåtande behandlar synpunkter på strategin.

Nedan citerade förslag i strategin är i vissa fall förkortade. Uteslutna partier markeras med [---]

Omfattningen av strategin

Strategin har, i de nya tjänster och funktioner som genomförandet av strategin syftar till att möjliggöra, sin tyngdpunkt i det som definieras som Stockholm som plats. Detta kan omfatta exempelvis digitala lösningar kopplat till miljö och trafik.

Förvaltningens synpunkter

Miljöförvaltningen anser att det är viktigt att välja platser i Stockholm där arbetet med den smarta hållbara staden kan konkretiseras och demonstreras. Miljöförvaltningen arbetar redan genom projektet GrowSmarter med att implementera smarta och hållbara lösningar i Västberga, Årsta/Valla Torg och Slakthusområdet. Det skulle finnas ekonomiska och organisatoriska synergier om förslaget prioriterade verksamhets- och förutsättningsprojekt kan verkställas på dessa platser. I GrowSmarter finns redan ett samarbete mellan invånare, näringsliv, akademi och offentlig verksamhet.

Kommunikationen av strategin kan också underlättas genom GrowSmarter, eftersom projektet har både utställningslokaler och återkommande studiebesök i Valla Torg och Slakthusområdet, samt ordnar event till stockholmare om den smarta hållbara staden. Det skulle också skapa en långsiktighet i arbetet med den smarta hållbara staden.

På samma sätt som Stockholm nu har många miljösmarta hus borde staden också satsa på IT-smarta hus som har det senaste i teknik när det gäller såväl hårdvara som mjukvara.

Strategiska möjliggörande principer

För att vägleda utvecklingen av den teknik som möjliggör den smarta staden har sju strategiska principer tagits fram:

1. Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar
2. System utbyter data via centrala plattformar
3. Tekniska lösningar baseras på öppna standarder
4. Tekniska lösningar byggs modulärt
5. Avtal möjliggör utveckling och innovation
6. Säkerhet och integritetsskydd säkerställs

7. Data tillgängliggörs internt och som öppna data externt

Förvaltningens synpunkter

Den tekniska utvecklingen inom IoT går snabbt framåt, men för närvarande finns det få etablerade plattformar. Detta gör att marknaden prövar sig fram och söker nya och bättre lösningar. Gemensamma plattformar för ett större antal aktörer inom Stockholms stad riskerar att skapa tekniska låsningar och ökar sårbarheten då alla system får ett ömsesidigt beroende av samma plattform. En gemensam plattform riskerar att förlänga ledtiderna från idé till genomförande och utveckling, försvåra och begränsa tillgången till rätt kompetens och resurser samt skapa beroenden till en eller ett fåtal leverantörer med mycket specifik kompetens. Vidare riskerar en gemensam plattform, likt Stockholms stads e-tjänsteplattform, att bli kostnadsdrivande med oproportionerligt många krav på uppgraderingar eller licenskrav.

Gemensamma plattformar kan dock vara befogade om en grundlig analys visar detta. Men det innebär att en gemensam plattform inte bör vara en strategisk princip utan en möjlighet.

Observera att frånvaron av en gemensam plattform inte innebär att man ska avstå från samordning och integration, utan att samverkan istället bör vila på gemensamma, öppna standarder och arkitekturprinciper snarare än en gemensam plattform.

I strategin står att ” Lokala, anpassade plattformar eller system tillåts endast efter godkännande från kommunstyrelsen” (under den första strategiska principen). Detta löper risken att fördröja eller rent av förhindra nödvändig teknisk utveckling. Istället föreslås att lokala plattformar ska tillåtas under förutsättning att de följer stadens gemensamma riktlinjer och standarder.

Resurser kommer att krävas för att genomföra strategin både vad gäller utveckling och förvaltning och vad gäller kvalitetssäkring och registervård. När det gäller tillgängliggörandet av data internt och som öppen data externt, så anser Miljöförvaltningen att hänsyn måste tas till, att arbetet med att kvalitetssäkra och uppdatera data är resurskrävande, speciellt om datan används till andra ändamål av externa aktörer än den ursprungliga datainsamlingen var tänkt för. Dessa resurser och budget måste finnas tillgänglig i verksamheten. Miljöförvaltningen anser också att tillgängliggörandet av data kan behöva omprövas, om verksamhetens eget behov av datainsamling upphör.

Det skall påpekas att kostnaden för att uppdatera olika applikationer kan bli mycket betungande. Det gäller särskilt om staden har egna krav och inte följer öppna standarder. Det skapar inlåsningar, vänta på att de centrala systemen skall hinna anpassas etc etc. Inte gäller det olika appar som skapas för smartphones. Eftersom system varan i såväl Apple som Android telefoner kontinuerligt uppdateras måste staden ha standarder som enkelt och kostnadseffektivt kan uppdateras till systemens uppdateringar.

Miljöförvaltningen föreslår således att den första och den andra strategiska principen omformuleras så att en tvingande låsning gentemot en gemensam plattform undviks och istället formuleras i termer av att följa standard respektive definierade

gränssnitt.

Styrning och ansvar

Kommunstyrelsen ansvarar för integrationsplattformar som möjliggör utbyte av data mellan verksamhetssystem och IoT-enheter.

Kommunstyrelsen ansvarar för plattformar som kan samla in, strukturera och lagra data från olika källor i Stockholms stad [---] och för plattformar som har funktioner för big data.

Varje nämnd ansvarar för sina applikationer och tjänster kopplade till den smarta staden.

Stokab ansvarar för Stockholms grundläggande fiberinfrastruktur [---] och den datakommunikation som IoT-enheter behöver. Detta ansvar gäller såväl fiberbaserad kommunikation som exempelvis lågfrekvent överföring och kommunikation via 4G/5G.

Varje nämnd och bolagsstyrelse ansvarar för inköp, drift, förvaltning och livscykelhantering av de IoT-enheter, exempelvis sensorer, styrenheter [---] som de har behov av.

Kommunstyrelsen ansvarar för att ta fram riktlinjer för IoT-enheter.

Förvaltningens synpunkter

Miljöförvaltningen tillstyrker förslaget, men anser att detta bör testas till exempel genom pilotprojekt, som täcker både kommunstyrelsens, Stokabs och nämndernas ansvar och där det är möjligt i praktiken att se hur styrningen och ansvarsfördelningen fungerar i planering, upphandling, genomförande och användning.

Kostnadsfördelningsprinciper

Kommunfullmäktige ska vid upprättande av förslag till budget och bokslut beakta de kostnader som genomförandet av strategin innebär.

Fördelningen av kostnader följer tre kostnadsfördelningsprinciper:

1. [---] kostnaden för verksamhetsspecifika lösningar och tjänster bör bäras av det verksamhetsområde som använder dem.
2. [---] den it-infrastruktur som kommunstyrelsen ansvarar för ska även omfatta den gemensamma it-infrastrukturen för den smarta staden.
3. Nät och utrustning som används för datatrafik i den smarta staden ansvarar Stokab respektive S:t Etik Kommunikation för.

Förvaltningens synpunkter

Respektive nämnd ska ansvara för att aktivt arbeta för att genomföra strategin och att, som för allt IT stöd, bära kostnaden för verksamhetens system och tjänster. Det innebär att nämnden måste säkerställa att budget anslås för nya resurser och för kompetensförstärkning inom tillämpliga områden.

Även i de fall då centrala medel anslås kommer resurser krävas för genomförande av strategin.

Det är särskilt viktigt att det finns centrala medel att avropa för uppdateringar och

underhåll av olika applikationer. It-utveckling är inte alltid kostnadsbesparande. Den ökar servicen till medborgarna, vilket självfallet har ett stort värde i sig. Men att vara i IT-mässig framkant och en smart stad långt ifrån alltid att man också är en kostnadseffektiv stad. Det gäller särskilt för lågfrekventa processer som kräver hög grad av individualisering och är svåra att standardisera.

Principer för genomförande

För att vägleda och samordna genomförandet av strategin har åtta principer för genomförandet tagits fram:

1. Satsningar utgår ifrån målgruppernas behov
2. Prioritering sker i linje med målbilden
3. Utveckling bygger på det som redan pågår
4. Utveckling sker genom samarbete internt och externt
5. Långsiktighet genomsyrar alla satsningar
6. Information samlas in med hänsyn till andra
7. Digitalisering finns med i stadsplaneringsprocesser
8. Förändring drivs genom kommunikation internt och externt

Förvaltningens synpunkter

Miljöförvaltningen tillstyrker förslaget genomförandeprinciper. Miljöförvaltningen har i projektet GrowSmarter arbetat i enlighet med de ovan föreslagna principerna gällande implementeringen av IoT-enheter i Slakthusområdet. Arbetet har varit långsamt därför att det inte har funnits resurser eller mandat för att arbeta med dessa frågor i de olika deltagande nämnderna. Miljöförvaltningen föreslår att det för varje nämnd avsätts resurser som kan arbeta med initiala projekt och som har mandat till genomförandebeslut i dessa frågor.

Servicenämnden

Servicenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Servicenämnden åberopar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Serviceförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Digitalisering och ny teknik har förutsättningar att innebära positiv utveckling och göra stor skillnad för invånare, företagare och besökare i Stockholm. Förslaget till

strategi visar på många av de möjligheter som finns. Förvaltningen ser positivt på mycket av strategins innehåll och instämmer i vikten av att arbetet inom staden bedrivs utifrån gemensamma mål och principer.

Som framhålls i strategin är digitaliseringen en angelägenhet för hela stadens verksamhet och kommer att involvera och påverka chefer och medarbetare inom alla områden och på alla nivåer. Att lyckas med att kommunicera och förankra strategins kärnbudskap i form av målsättningar och principer kommer därmed att vara en mycket viktig framgångsfaktor. För att underlätta kommunikationen om strategin är det angeläget att den tydlig och koncentrerad till omfattning och budskap.

I remissen föreslås att alla nämnder och bolagstyrelser ska ansvara för att aktivt arbeta utifrån strategin för att nå målbilden och kommunstyrelsen föreslås samordna och följa upp arbetet med att genomföra strategin. I förslaget till strategi finns 28 målsättningar formulerade. Därtill åtta strategiskt möjliggörande principer och åtta principer för genomförande som ska vara vägledande och eftersträvas. Målsättningarna har ett brett anslag som täcker in alla de övergripande inriktningmålen. Förvaltningen menar dock att det i vissa fall inte är helt självklart på vilket sätt just digitalisering och ny teknik bidrar till att uppnå målen eller om det krävs andra insatser för att nå dit.

I remissunderlaget finns inte någon information om hur genomförandearbetet konkret kommer att bedrivas eller vilka målsättningar som ska prioriteras och i vilken ordning. I och med att strategin omfattar så många målsättningar och övergripande principer har nämnder och bolagsstyrelser rimligtvis inte möjlighet prioritera allt samtidigt. Här skulle förvaltningen gärna se att en tydligare vägledning tas fram för det fortsatta arbetet.

Det finns anledning att överväga om det inte skulle gagna genomförandet av strategin, både vad avser uppfyllda målsättningar och engagemang hos chefer och medarbetare, om den koncentrerades i omfattning och budskap.

Avslutningsvis vill förvaltningen framhålla att det är viktigt att uppföljningen sker inom ramen för ILS (stadens gemensamma lednings- och uppföljningssystem) där aktiviteter och indikatorer för att följa upp genomförandet av strategin är ett etablerat tillvägagångssätt.

Socialnämnden

Socialnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

1. Socialnämnden hänvisar till tjänsteutlåtandet som svar på remissen.
2. Socialnämnden överlämnar ärendet till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Frida Johansson Metso och Inga-Lill Persson (båda L), *bilaga 1*.

Socialförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 30 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Socialförvaltningen ställer sig positiv till förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Förvaltningen ser stor potential att genom digitalisering och nya smarta lösningar kunna förenkla och förbättra tjänster inom det sociala området. Förvaltningen har flera pågående projekt inom området.

Förvaltningen välkomnar att kommunstyrelsen kommer att genomföra en översyn av samtliga styrdokument inom it-området. Översynen ska leda fram till ett sammanhållet digitaliseringsprogram för staden, där vidare utveckling av resultatet av strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad ingår. Ett sammanhållet digitaliseringsprogram kommer att skapa förutsättningar för en tydligare styrning av it-utvecklingen i staden. Förvaltningen ser även positivt på att mer konkreta strategiska digitaliseringsplaner ska tas fram för varje verksamhetsområde.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

1. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Björn Ljung (L), *bilaga 1*.

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 5 juli 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsbyggnadsnämndens ansvar

I förslaget till strategi redovisas målbilden och tre möjliggörare:

1. Strategiskt möjliggörande principer
2. Teknik
3. Kostnadsfördelningsprinciper

Utöver det så beskrivs genomförande samt nytta och uppföljning. Till strategin är därutöver en kommunikationsstrategi kopplad.

Inom varje redovisat område så påverkas kontoret i olika stor utsträckning.

Strategiskt möjliggörande principer

Avsnitt 4.1, princip 5 *Avtal möjliggör utveckling och innovation* vill kontoret även

lyfta fram vikten av att använda öppen programvara som en möjliggörare som stärker utveckling och innovation.

Avsnitt 4.1.2 *Plattform för insamling, lagring och analys av data*. I denna plattform bör system för gemensam geodata finnas med.

Teknik

Avsnitt 4.2.1 *Applikationer och tjänster*. Här behöver strategin peka på hur staden och verksamheterna ska förhålla sig till öppen programvara. Kontoret anser att det är en stark möjliggörare för innovation samverkan.

Kostnadsfördelningsprinciper

Avsnitt 4.3 *Kostnadsfördelningsprinciper*, princip 2. Kontoret anser att gemensam geodata ska vara en del av den gemensamma IT-infrastrukturen och kostnaden hanteras på samma sätt som övrig gemensam IT-infrastruktur. Det skulle medföra att Stockholm skulle kunna släppa all gemensam geodata som öppna och kostnadsfria data. I linje med den nya nationella geodatastrategin från juni 2016.

Genomförande

Avsnitt 5.4.2 *Förutsättningsprojekt*. I och med att kontoret ser att gemensam geodata bör vara en del av den gemensamma IT-infrastrukturen så bör ett projekt för en gemensam geodataplattform lyftas in som ett förutsättningsprojekt.

Nytta och uppföljning

Kontoret menar att detta kan bli ett särskilt redovisningsområde i ILS och på så sätt integrerat med all annan uppföljning.

Kommunikationsstrategi

Det är bra att komplettera strategin med en övergripande kommunikationsstrategi. Att ha tydliga mål är viktigt. Målen per målgrupp behöver synkas med stadens övergripande vision och mål. En plan för hur nuläge ska mätas respektive hur det ska följas upp behöver tas fram. Stadens centrala kommunikationsenhet bör ansvara för samordning av kommunikationsarbete.

Stadsbyggnadskontoret anser att kommunikationsstrategin i övrigt och i sin helhet kommer att vara ett nödvändigt verktyg i det fortsatta kommunikationsarbetet för att uppnå strategin om Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

Ekonomiska konsekvenser

Om staden beslutar att geodata ska vara öppna finns ett behov av nya finansieringslösningar. Idag är stadsbyggnadskontorets verksamhet med grundläggande geodata finansierat till ca 2/3 genom intäkter.

Till centrala beslut om utvecklingsinsatser, i enlighet med strategin, som berör de enskilda nämnderna behöver finansieringsfrågan beaktas, för såväl utveckling, införande som för förvaltning.

Övrigt

I avsnittet 7 *Begrepp och definitioner* tolkar vi nuvarande skrivning som att Stockholm anser att det är INSPIRE- och PSI-direktivet som ska styra över vilken data som ska vara öppna. Vi anser att det är Stockholms egen fråga att besluta om.

Dessutom behöver staden besluta om öppen data = fri data = gratis data.

Kontorets slutsats

Stadsbyggnadskontoret anser att förslaget till strategi är väl genomarbetat och ger stöd till verksamheternas eget arbete genom att beskriva en målbild, ett antal principer och stöd inom teknik, kommunikation och ekonomi. Dock behöver frågan om hemhörigheten för gemensamma geodata och kostnaden för öppna geodata klargöras. Utöver det är det även önskvärt att ett förhållningssätt gentemot öppna programvara inkluderas i strategin.

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

1. Trafiknämnden beslutar att som svar på remissen överlämna kontorets tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen.
2. Trafiknämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Patrik Silverudd (L), *bilaga 1*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 29 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Trafikkontoret lämnar nedan sina synpunkter på strategin Stockholm som smart och uppkopplad stad. Inledningsvis redogörs för ett antal generella synpunkter följt av ett antal mer specifika frågor som kontoret anser måste beaktas innan strategin kan antas.

Övergripande synpunkter

Trafikkontoret är till stora delar positiv till strategin. Den skapar en bra grund för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål, och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad, samt främjar stadens framkomlighetsstrategi, tillgänglighet, näringsliv och jobb i regionen. Trafikkontoret ser en mängd olika projekt som kan genomföras inom ramen för strategin, bland annat, som tidigare nämnts, smart belysning och smarta trafiksignaler.

Strategin är ett bra koncept med beskrivning av målbilder som baseras på kärnområdena i Vision 2040 om ekonomisk, demokratisk, social och ekologisk hållbarhet. Det är bra att strategin fastslår att varje nämnd och bolagsstyrelse ansvarar för inköp, drift, förvaltning och livscykelhantering av IoT-enheter. Det är också bra att strategin kompletteras med en kommunikationsstrategi.

Kontoret ser positivt på att uppföljningsmått för att följa upp effekterna av strategin kopplas till stadens integrerade ledningssystem, ILS.

Det är viktigt att poängtera att de prioriterade och centralt finansierade IT-projekten även kommer att generera kostnader för verksamheten lokalt i form av bland annat personella resurser och löpande drift. För att skapa goda förutsättningar för

strategins genomförande bör även detta beaktas i stadens budgetarbete.

Synpunkter på föreslagna principer

Strategin vilar på sju strategiska möjliggörande principer, bland annat ”Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar” och ”System utbyter data via centrala plattformar”. Kontoret anser att med tanke på det stora antalet förvaltningar och bolag som verkar inom staden blir detta för komplext och sårbart. Det riskerar även att leda till en långsam utveckling på grund av omfattande prioriteringsdialog med många involverade intressenter.

Det är viktigt att staden har en sammanhängande infrastruktur för den smarta staden, vilket uppnås genom en tydlig gemensam IT-arkitektur, gemensamma standarder, väl definierade gränssnitt och former för samverkan.

Gemensamma plattformar kan innebära en ökad sårbarhet. Inom staden finns det fall när driftavbrott i centrala plattformar har orsakat stopp i anslutna verksamhetssystem. Detta påverkar samtliga anslutna verksamheter samtidigt. Trafikkontoret har många verksamhetskritiska IT-system och det är särskilt viktigt att IT-systemen är driftsäkra för att kunna upprätthålla det lagstiftade ansvaret som väghållare. Därför är det enligt trafikkontoret olämpligt att ha som en strategisk princip att IT-system ska läggas i gemensamma plattformar. Dessutom finns det risker med att i ett för tidigt skede investera i centrala plattformar på grund av att IoT området är under snabb utveckling och det finns idag många olika standarder, tekniker, plattformar och systemleverantörer.

I strategin föreslås att ”lokala, anpassade plattformar eller system tillåts endast efter godkännande från kommunstyrelsen...”. Detta skulle enligt kontoret innebära en tidskrävande byråkratisk process, som motverkar snabb digitalisering och innovationskraft i stadens olika verksamheter. Denna formulering bör därför strykas ur strategin. För att ändå säkerställa samverkan inom staden bör fokus läggas på efterlevnad och uppföljning av centralt angivna standarder och gränssnitt.

Strategin föreslår att prioriterade verksamhetsprojekt och förutsättningsprojekt ska genomföras. För verksamhetsprojekten definieras urvalskriterier, vilket kontoret anser är bra. I förutsättningsprojekten kommer centrala plattformar att införskaffas, och kostnaden för löpande drift och förvaltning av dessa ska fördelas till nämnder och bolagsstyrelser. Det är viktigt att även införskaffande av centrala plattformar föregås av en tydlig nytto- och effektanalys i samverkan med berörda förvaltningar och bolag. En sådan formulering saknas i strategin och bör läggas till.

Mot bakgrund av ovanstående kan trafikkontoret inte ställa sig bakom de två föreslagna strategiska principerna som gäller gemensamma och centrala plattformar. I stället föreslår kontoret att rubriker och text i de tre första strategiska principerna omformuleras enligt följande:

1. ***Gemensamma digitala plattformar*** Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar

Lösningar i den smarta staden byggs på gemensam IT-infrastruktur och gemensamma digitala plattformar enligt centralt definierade standarder. Gemensamma digitala

plattformar införs efter riskanalys och när en tydlig nytta kan identifieras. Lokala, anpassade plattformar eller system ~~tillåts endast efter godkännande från kommunstyrelsen och~~ ska följa gällande riktlinjer. Detta syftar till att underlätta informationsutbyte inom Stockholms stad och med andra aktörer samt uppnå stadsövergripande kostnadseffektivitet.

2. System utbyter data ~~vid centrala plattformar~~ via centralt definierade API:er

Tekniska lösningar byggs så att informationsutbyte mellan system kan ske via *centralt definierade API:er eller centralt tillhandahållna* integrationsplattformar. Integrationer direkt mellan system utan användning av *definierade API:er eller* integrationsplattformar ~~ska undvikas undviks~~. Detta syftar till att säkra interoperabilitet och långsiktig hållbarhet.

3. Tekniska lösningar baseras på öppna standarder

Tekniska lösningar baseras på öppna standarder som flera olika leverantörer kan utveckla och hantera driften av. Detta syftar till att säkra skalbarhet, underlätta vidareutveckling och minska risken för att lösningar behöver bytas ut i samband med leverantörsbyte, vilket främjar innovation. *Standarder hanteras centralt och* samverkan sker med *lokala organisationer samt* exempelvis ISO för att definiera vilka standarder som ska användas.

Motsvarande justeringar behöver göras även i strategins avsnitt 4.1.2 ”Styrning och ansvar”.

Synpunkter avseende IoT-enheter

Av strategin framgår att AB Stokab och S:t Erik Kommunikation ska ansvara för den infrastruktur och datakommunikation som IoT-enheter behöver i enlighet med tidigare beslut av kommunfullmäktige. Leverantörer av IoT-enheter använder idag olika sensorer, mer eller mindre multifunktionella, och det finns inte en enskild standard för kommunikation och dataöverföring. Det är mycket viktigt att förvaltningarna och bolagen har möjlighet till samverkan om standarder och radiotekniker så att staden i ett tidigt skede inte blir låst vid en standard. Detta kan nämligen leda till att staden begränsar sin tillgång till nya lösningar från marknaden och stänger ute start-up företag.

Synpunkter på kommunikationsstrategin

När det gäller kommunikationsstrategin har staden redan idag en stor utmaning i att kommunicera allt som händer inom ramen för stadsutvecklingen inklusive trafik- och framkomlighetsfrågor. Det är viktigt att tydliggöra hur kommunikationen om Stockholm som smart stad samordnas med detta arbete både strategiskt och operativt, samt att det inte blir ett eget kommunikativt spår parallellt med övrig kommunikation. Att ha tydliga kommunikationsmål är bra och viktigt. Målen per målgrupp behöver vara samordnade med stadens övergripande kommunikationsmål. Kontoret anser att framtagna övergripande budskap är bra, men att tydligare koppling kan göras till budskap per målgrupp för att förstå hur dessa hänger ihop. En plan för hur nuläget ska mätas respektive hur det ska följas upp behöver tas fram. Det är viktigt att stadens

centrala kommunikationsenhet ansvarar för samordningen av kommunikationsarbetet.

Utbildningsnämnden

Utbildningsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 att överlämna förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Lotta Edholm m.fl. (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av John Kåberg (C) som hänvisade till reservationen från Liberalerna.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 31 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Utbildningsförvaltningen ställer sig positiv till strategin, men lämnar följande förtydliganden, synpunkter, invändningar och förslag:

1. Den samlade dokumentationen för strategin är omfattande. Den presenteras i ett tjänsteutlåtande med flera bilagor däribland strategin, en kommunikationsplan och förteckningar över pågående projekt samt möjliga projekt. Trots dokumentationens omfattning är det inte tydligt hur strategins mål ska omsättas i praktiken det vill säga hur projekt ska väljas ut och hur strategin och dess praktik ska finansieras. Förvaltningen anser att strategin, det vill säga den samlade dokumentationen, behöver presenteras med utgångspunkt i att olika målgrupper kommer att behöva ta del av den. I ett sådant arbete behöver den tillgängliggöras, framförallt i ett mer konkret, samlat och mindre omfattande dokument.
2. Stort fokus ligger, inte minst i målbilden, på Stockholmarna ur ett medborgarperspektiv såväl som företagarperspektiv-genom att ett gott klimat för företagande ska råda. Denna bild tar, enligt strategin, avstamp i Vision 2040. Förvaltningens inställning är att det är bra med tydligt medborgarfokus men vill poängtera att strategin saknar ett perspektiv på de som tar del av verksamheterna. Det innebär att delar av målgruppen, flera hela årskullar med elever, vilka samlas i stadens skolor och möjligheterna det medför, förbises. Förvaltningen anser också att det saknas ett utbildningsperspektiv i strategin. Skolverket har på regeringens uppdrag tagit fram nationella it-strategier för skolväsendet för samtliga skolformer. Dessa innebär bland annat att personal i grundskolan inom två år har ett digitalt verktyg och att eleverna har desamma inom tre år (Skolverket, Redovisning av regeringsuppdrag-*Nationell strategi för digitaliseringen av skolväsendet* 2015:01153). I Stockholm har gymnasieskolorna försett samtliga elever med bärbara digitala enheter. En

- utredning om en eventuell liknande satsning inom grundskolorna har inletts. Därför bör strategin i högre utsträckning peka på kopplingen mellan ny teknik och utbildning, såväl som de som tar del av verksamheterna.
3. Av strategin framgår att kommunstyrelsen föreslås samordna och följa upp nämnders och bolagsstyrelsers arbete med genomförandet av strategin. Varje nämnd och bolagsstyrelse föreslås ansvara för att aktivt arbeta utifrån denna strategi för att nå målbilden inom respektive verksamhet. Därtill föreslås digitaliseringsrådet ansvara för samordning av strategin för den smarta staden och rådet föreslås ansvara för övergripande prioritering av projekt för att bli en smart stad och val av de projekt som ska finansieras. Enligt förvaltningens uppfattning är inte styrningen i förslaget tydlig och det är inte klart hur olika samordnande instanser förhåller sig till varandra. Det är i förslaget inte heller tydligt var ansvaret för att prioritera projekt och därmed utformandet av strategins innehåll sorteras. Det är inte heller tydligt på vilket sätt detta ska ske och vilka behov och principer som ska gälla för ett sådant urval det vill säga hur strategin ska omsättas i konkret handling. Utöver att nya indikatorer i ILS (integrerat ledningssystem) nämns, är det oklart hur arbetet med strategin ska följas upp. Förvaltningen ställer sig däremot positiv till att den uppföljning som beskrivs i strategin, ska ske i redan befintliga system för uppföljning (ILS). En annan invändning mot strategin är att den inte i tillräcklig utsträckning beskriver hur den ska finansieras. Det framgår exempelvis av strategin att verksamheten ska ha kompetens och prioritera arbetet, samtidigt som satsningen kommer att kräva resurser från ordinarie verksamhet liksom nya funktioner för att samordna och leda den digitala utvecklingen. Det saknas information om vilka typer av resursförstärkningar som är planerade för respektive förvaltnings arbete med strategin.
  4. Ytterligare en invändning mot strategin är att den inte i tillräcklig utsträckning beskriver vilka nödvändiga kompetensutvecklingsinsatser som en satsning som Smart Stockholm innebär. För att dra nytta av teknikens möjligheter ställs stora krav på stadens medarbetare. Enligt strategin är deras digitala kompetens samt förmåga att arbeta i nya processer en förutsättning för att den nya tekniken ska kunna användas optimalt.
  5. I remissen beskrivs att Stockholm har goda förutsättningar och möjligheter för att bli en smartare stad. Ett antal faktorer beskrivs, bland annat att Stockholm har världens största neutrala fibernätverk och att Stockholm ligger långt framme när det gäller e-förvaltning. Enligt målbilden finns det i Stockholm rätt förutsättningar för att bygga den smarta staden där uppkopplingen är ändamålsenlig och tillförlitlig. En etablerad och väl fungerande infrastruktur, som möjliggör en god trådlös uppkoppling, är en av grundpelarna för att utveckla en smart stad. Förvaltningens vill i detta sammanhang lyfta fram att Stockholms stads skolor fortfarande har stora utmaningar eftersom infrastruktur i form av fiber i ett flertal fall saknas till angränsande lokaler och annexbyggnader. Utöver behovet av utökad IT-infrastruktur, såsom fiberanslutning,

finns även ett behov av utveckling i befintliga skollokaler vad gäller accesspunkter, datauttag och laddningsmöjligheter. För att stadens skolor och förskolor ska kunna utveckla smarta pedagogiska- och administrativa tjänster i linje med ”smart city” är en grundläggande infrastruktur nödvändig. En fortsatt utbyggnad av trådlösa nät samt en ökning av kapaciteten inom dem inom stadens skol- och förskoleverksamhet borde vara ett av stadens förutsättningsprojekt och på ett ännu tydligare sätt framgå i strategin. I detta arbete behöver även samverkan med andra centrala förvaltningar ske. En ökad digitalisering innebär även att nya krav kommer att ställas på lokaler. Ett konkret exempel är behov av förvaring och laddningsrum, men i ett längre perspektiv kan även de pedagogiska lokalerna komma att påverkas ytterligare genom exempelvis ökad användning av mobila enheter, ökad flexibilitet i undervisningen och nya pedagogiska metoder.

6. I strategin redovisas ett antal möjliga verksamhetsprojekt. Sett till förvaltningens storlek och på det sätt förvaltningens arbete möjliggör uppfyllandet av Vision 2040 genom utbildning och de som tar del av verksamheten bör betydligt fler innovativa projekt med fokus på utbildningsområdet ingå. Strategin bör därför kompletteras med ytterligare innovativa projekt som bättre motsvarar skolans uppdrag. Det korta perspektivet för påvisad nytta i de prioriterade projekten begränsar möjligheterna för skolan att ta del av de medel som avsatts för 2017 och 2018.

Förvaltningen föreslår att utbildningsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Äldrenämnden

Äldrenämnden beslutade vid sitt sammanträde den 20 september 2016 följande.

Äldrenämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar den till kommunstyrelsen som sitt svar på remissen av förslag till ”Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad”.

Särskilt uttalande gjordes av Sofia Modigh (KD) och Dennis Wedin m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Äldreförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 2 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Äldreförvaltningen är positiv till det förslag till strategi som tagits fram för att utveckla Stockholms stad genom digitalisering. Strategin tydliggör vem som ansvarar för vad och vem den är till för. Det behövs ett helhetsgrepp över vilka tjänster och stödsystem

som stadens invånare och verksamheter har behov och önskemål om. Gemensamma digitala plattformar, öppna standarder, att säkerhet och integritetsskydd säkerställs samt att data delas och är öppen är ett behov som även äldreförvaltningen definierat ibland annat i projektet SDC (Stockholm Digital Care) Det är positivt att staden genomför en översyn av samtliga styrdokument för att ta fram ett nytt sammanhållet digitaliseringsprogram. Äldreförvaltningens synpunkter på strategin utgår från verksamhetsområde äldreomsorg.

Förutsättningsprojekten är ett villkor för att komma vidare med exempelvis eHemtjänst. Både infrastruktur och juridik är basen till att arbeta vidare med olika tjänster. Viktigt att kravställning utgår från verksamhetens och de äldres behov och att man börjar med den analysen. Om man inte tar med sig detta in i förutsättningarna, kan det skapa stora problem när man ska ta fram tjänster för den äldre. Erfarenheter från de piloter som olika stadsdelar har genomfört genom åren bör analyseras för att ta tillvara goda erfarenheter. Nyckelfri hemtjänst är ett sådant projekt som genomfördes både i Bromma SDF och i Hässelby Vällingby SDF 2011-2012.

Även erfarenheter från andra kommuner bör tas tillvara. Som exempel kan Västerås nämnas. De har tagit fram en Västeråsmodell för att hantera de juridiska frågorna som är mycket framgångsrik. Ytterligare en aspekt som skulle behöva belysas är hur man ska finansiera kostnader för uppkoppling hos de äldre.-Äldreförvaltningen är positiv till budskapen i kommunikationsplanen:

Beskriva världen vi vill skapa och till vem.

Lyfta positiva budskap om hur digitaliseringen underlättar för stockholmarna.

Blicka framåt- tydligöra vad vi vill åstadkomma och för vem.

Kan detta klagöras för Stockholmarna finns det alla möjligheter att nå målet om att Stockholm ska bli världens smartaste stad.

Smarta lås är ett projekt som föreslås inom både Digital Demo Stockholm och Smart Stad som ett prioriterat projekt. De har lite olika inriktning men projekten bör samordnas och bygga på att det kan vara samma lösning som användas på offentliga byggnader som hemma hos privatpersoner där stadens personal, hemsjukvården eller anhöriga behöver tillträde. Även fastighetsbolagen i staden borde ha nytta av smarta lås för sina hyresgäster. För dessa användningsområden räcker det inte med att kunna låsa upp på distans, hemtjänstpersonalen som har många besök per dag hos olika brukare måste även kunna få ny access till låsen via sin mobil vid ex larmutryckningar. Behovet av att kunna logga vem som får tillträde är dock lika stort.

Två av de redovisade pågående projekten där äldreförvaltningen står som ansvariga känner förvaltningen inte till.

1. App för att utvärdera möten och konferenser.

2. Tolk på mobil enhet

De prioriterade projekten måste ses som en del i en helhet. Surfplattor för brukare är ett viktigt projekt men måste ses som en del i konceptet eHemtjänst. Där ett antal tjänster bör tas fram till att börja med. Införandet av digitala tjänster förutsätter att brukaren har vissa digitala grundkunskaper som saknas hos flertalet mottagare av

hemtjänst idag. Att utbilda både äldre och personal i hur man använder t.ex. en surfplatta är en mycket viktig del för att förslaget verkligen ska få genomslag. Projektet bör inte kopplas enbart till ett stadsdelsnämndsområde eftersom det kan arbeta upp till 82 olika hemtjänstföretag inom området. Bättre att arbeta mot några specifika hemtjänstaktörer och några kommunala verksamheterna som deltar i projektet DigIT.¹

eHemtjänst

eHemtjänst innebär att delar av hemtjänsten kan kompletteras och utförs med hjälp av ny teknik som exempelvis bildtelefoni, informations- och meddelandehantering, trygghetslarm, smarta lås lösningar, sensorer samt olika trygghetssystem.

En stor del av hemtjänstens vardag består av tillsynsbesök, där restiden till och från bostaden är en stor kostnadspost. Tillsyn på natten sker efter ett planerat schema. Personen lämnar en nyckel till sin bostad så att nattpersonalen kan komma in.

Många äldre känner sig ensamma och har ingen att kommunicera med där bara tillsyn inte täcker det sociala behovet.

Idag finns det många olika system och teknik för smarta kommunikationslösningar mellan hemtjänst och pensionärer. Staden bör definiera vilka tjänster och vilken teknologi som ska ingå till att börja med. Smarta tjänsterna bör vara välavgränsade och väldefinierade och fokus bör ligga på arbetsätt och organisationsutveckling. Det bör också utarbetas och testa nya arbetsmetoder med hjälp av digitala lösningar.

Man kan koppla Äldrenämndens projekt DigIT till fokusgrupper med äldre som får ge synpunkter på vilka Smarta tjänster som de ser skulle var till bäst stöd för dem. Vad ska staden erbjuda på kort/ lång sikt?

En grupp som är viktig att lyfta fram och prioritera är de som arbetar direkt mot medborgarna som myndighetsutövare, biståndshandläggarna. De arbetar oftast med papper och penna hemma hos de äldre. De bör prioriteras att förse med digitala verktyg i sitt arbete och bör vara ett prioriterat delprojekt inom surfplattor till brukare.

Införande av eHemtjänst kommer ställa krav på de tekniska plattformarna i staden och det är viktigt att det tas med tidigt i planeringen av förutsättningsprojekten.

Överförmyndarnämnden

Överförmyndarnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 23 augusti 2016 följande.

Som svar på kommunstyrelsens remiss hänvisar överförmyndarnämnden till förvaltningens tjänsteutlåtande.

---

¹ Projektet DigIT ska öka kunskapen, viljan och förmågan hos medarbetare och chefer inom äldreomsorgen, funktionshinderområdet och socialpsykiatrin att använda digital teknik som stödjer brukarna och det dagliga arbetet. Projektet delfinansieras av Europeiska socialfonden och pågår mellan 2015-2018.

Överförmyndarförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 29 juli 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Det finns en klyfta mellan stadens vision om en smart och uppkopplad stad och den verklighet som överförmyndarförvaltningen befinner sig i. Förvaltningen saknar helt e-tjänster och arbetar i det närmaste fullständigt pappersbaserat. Verksamheten är inte digitaliserad och arbetet är inte mobilt. Cirka 10 000 gode män och förvaltare möter en stad som ligger långt efter den allmänna digitala utvecklingen. Det påverkar bilden av Stockholms stad och stadens varumärke.

Ett it-projekt bedrevs under åren 2010-2014 som syftade till att digitalisera överförmyndarförvaltningens verksamhet. Sammanlagt satsade staden omkring 11 mnkr i projektet. Det verksamhetssystem och den e-tjänst som togs fram kunde dock inte införas, bland annat eftersom de inte anpassats till stadens e-tjänsteplattform.

Då behovet av att digitalisera verksamheten kvarstår har överförmyndarförvaltningen för avsikt att skicka in en ansökan till stadsledningskontorets avdelning för digital förnyelse om en förstudie för att utreda och planera för en digitalisering av verksamheten.

En förutsättning för att förvaltningen ska kunna digitaliseras fullt ut är att det omfattande samarbetet och informationsutbytet som staden har med andra myndigheter (för överförmyndarförvaltningen domstolarna, Migrationsverket, polisen och länsstyrelsen) också digitaliseras och att staden utvecklar förutsättningar för det samt är en drivande part i den utvecklingen.

Det är viktigt att lära sig av de misstag som begicks under föregående digitaliseringsprojekt. Det är förvaltningens uppfattning att bland annat följande lärdomar kan dras:

- Verksamhetens behov måste styra utvecklingen av verksamhetssystem och e-tjänster. De anställda och brukare som kan verksamheten måste få vara med och påverka framtagandet.
- Upphandling, diarieföring och arkivering måste skötas på ett korrekt sätt.
- Stadsledningskontoret måste ta större ansvar för små förvaltningars digitalisering som till exempel överförmyndarförvaltningen, då förvaltningen vare sig har den tekniska kompetens eller projektledarkompetens som krävs för att bedriva ett digitaliseringsprojekt.
- Det är viktigt att undvika byggandet av egna system utanför gängse teknisk standard. Det är bättre att använda sig av standardsystem på marknaden.
- Det är viktigt att anlita stora leverantörer som klarar att stå för kontinuitet, löpande support och produktutveckling.
- Stadens krav när det gäller it-säkerhet och sekretess måste klargöras tidigt i processen.

- Det är bra att ha ett riksperspektiv vid val av verksamhetssystem och e-tjänster. Går det att samverka med andra överförmyndarförvaltningar i landet?
- En liten förvaltning som överförmyndarförvaltningen har inte bara svårt att klara framtagandet av ett nytt verksamhetssystem och e-tjänster utan även svårt att klara den löpande driften. Det handlar till exempel om svårighet att:
  - etablera en effektiv förvaltning,
  - få kontroll över och dokumentera it-arkitekturen,
  - klara support och mer avancerad felsökning,
  - kunna kravställa, paketera, kontrollera och kommunicera med it-leverantörer som HCL och Explicit,
  - få kontroll över och administrera it-förvaltningen som till exempel utbyte av datorer, skrivare, inventering av program, behörighetsadministration etc.,
  - etablera systemförvaltning av diariesystemet Wärna,
  - kunna leva upp till högt ställda krav på it-säkerhet och sekretess samt
  - delta i stadens gemensamma it-projekt som datorbyten, pilot office-paketet, uppdatera SQL hotell, GSIT 2.0, E-arkiv, införandet av E-doc.

Det är inte möjligt för en liten förvaltning som överförmyndarförvaltningen att ha en it-funktion som klarar att upprätthålla den it-kompetens som krävs för att säkerställa drift av en digitaliserad verksamhet. Stadsledningskontoret bör därför ta ett operativt ansvar för överförmyndarförvaltningens löpande drift.

Förvaltningen är positiv till förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Det är dock viktigt att strategin omgående omsätts i praktisk handling. Det är då viktigt att en liten förvaltning som överförmyndarförvaltningen inte glöms bort utan får den tid och uppmärksamhet av stadsledningskontoret som krävs, för att även denna förvaltning ska kunna jobba smart och vara uppkopplad. En bra början skulle vara att godkänna nämndens ansökan om medel till en förstudie för att utreda och planera för en digitalisering av förvaltningens verksamhet.

Förvaltningen vill påminna om att kommunfullmäktige i budget 2015 (dnr 111-459/2014, bil. 9) beslutat att, när styrdokument tas fram, begreppen plan, policy och strategi utgår och att nya styrdokument i fortsättningen antingen ska benämnas program eller riktlinje. I enlighet med detta bör det föreslagna styrdokumentet om Stockholm som en smart och uppkopplad stad istället benämnas Program för Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

Bromma stadsdelsnämnd

Bromma stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Nämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på kommunstyrelsens remiss gällande strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad.

Särskilt uttalande gjordes av Jonatan Ohlin (L) med likalydande innehåll som reservationen som anfördes av Gulan Avcı i arbetsmarknadsnämnden, *bilaga 1*.

Bromma stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Bromma stadsdelsförvaltning ställer sig positiv till den digitala utvecklingen som på många sätt förenklar för medborgare att ta del av stadens service, utbud och tjänster.

Stadsdelen vill dock lyfta fram att det är viktigt att digitaliseringen kommer samtliga av staden och stadsdelens invånare till del. I takt med utvecklingen kommer det att vara viktigt att fortsätta arbetet med att minska de digitala klyftorna genom olika utbildningsinsatser i form av workshops, utbildningsseminarium m.m. Grupper som riskerar att halka efter, och därmed också får det svårare att ta del av stadens utbud, är vissa personer med funktionsnedsättning, svaga kunskaper i svenska eller vissa äldre människor. Med rätt perspektiv kan dock förändringsarbetet för digitalisering verka inkluderande och möjliggöra för fler grupper att kommunicera med staden. I detta arbete är det till exempel betydelsefullt att stadsdelen fortsätter att tillhandahålla lånedatorer i receptionen och på medborgarkontoret.

En ökad digitalisering har även betydelse för Stockholm stad som organisation och arbetsplats. Information och kommunikation mellan medarbetare och brukare har på många sätt förenklats genom mail, telefon, webbplatser, mobila applikationer och e-tjänster. I likhet med stadens medborgare kommer även stadens medarbetare att behöva löpande utbildningsinsatser för att inte halka efter i den digitala utvecklingen. Här behövs utbildning direkt vid introduktionen av en nyanställd, samt löpande utbildning för att säkerställa att medarbetaren har de kunskaper som behövs för att kunna utföra sitt arbete på ett effektivt sätt. Här kan det vara frågan om generella utbildningar som rör hela förvaltningen, eller skräddarsydda utbildningar för ett visst verksamhetssystem. En del i att höja nivån på de digitala kunskaperna är även att arbeta utifrån en lärande organisation, där medarbetare tar för vana att hjälpa och stötta varandra genom kunskapsöverföring.

Likaså bör digitala kunskaper ses som önskvärda vid rekrytering inom samtliga av förvaltningens verksamhetsområden.

Förvaltningen ställer sig positiv till att arbetet med att driva digitaliseringen framåt i staden ska bygga på de digitala projekt som gjort och görs i staden. I detta behöver vi arbeta vidare med att fånga upp, informera och där syfte finns också ingå i olika digitala satsningar. Arbetet med att identifiera eventuella projekt ska ske i nära

samarbete med verksamheterna inom till exempel förskola och äldreomsorg. Både för att utveckling av verksamheterna men även i kontakten med brukare och anhöriga.

Slutligen ställer sig förvaltningen positiv till att arbetet med att driva utvecklingen av Stockholm som smart och uppkopplad stad sker i nära dialog med stadens invånare, brukare, företagare, akademi och medarbetare. I denna dialog kan grunden för nya användbara projekt identifieras och utvecklas. Möjliga projekt som Welcome to Stockholm, Surfplatta till äldre brukare, ”känner du dig ensam”-app och Smart belysning är några exempel på där digitaliseringen framöver kan skapa mervärden för både miljö och människor. Den tillhörande kommunikationsstrategin är ett bra verktyg för det arbetet samt för hur stadsdelen ska arbeta med att sprida information till medborgarna om de digitala projekt som vi i framtiden kommer att ingå i.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Nämnden åberopar förvaltningens tjänsteutlåtande som yttrande till kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Peter Backlund (L), *bilaga 1*.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 21 juli 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Strategin för en smart stad är i högsta grad relevant för nämndens verksamhetsområden. De exempel på trender som strategin pekar på som påverkar staden, urbanisering, globalisering och ökad livslängd, påverkar också stadsdelen. Digitalisering och ny teknik är viktiga för att säkerställa att dessa trender bidrar till en positiv och hållbar utveckling för Stockholm.

Urbaniseringen påverkar till exempel invånarantalet, och med det följer bland annat en ökad efterfrågan på kultur- och fritidsaktiviteter och ytterligare efterfrågan på bostadsmarknaden.

Globaliseringen leder till att fler språk och kulturer återfinns i stadens verksamheter och fler invånare återfinns i stadens processer för integration. Detta leder till ökade behov av att utnyttja teknikutvecklingen för att erbjuda effektiva språk och översättningstjänster i så väl förskola som stöd och omsorg.

Den ökade livslängden tillsammans med att det föds färre barn betyder även att andelen av stadens invånare som är äldre kommer att öka. Digitalisering öppnar möjligheter för att behålla omvårdnads kvaliteten även när fler blir äldre. Genom bevakning, rådgivning och assistans på distans skapas frihet för den äldre samtidigt som omvårdnadsresurserna kan användas till fler.

Att digitalisering är något som det är viktigt för nämndens verksamheter att arbeta

med är således uppenbart. Men det innebär också vissa utmaningar som strategin inte riktigt svarar på hur de ska mötas.

Det handlar till exempel om vår egen kompetens. Har vi dels den kompetens som krävs för att arbeta med digitalisering och dels den kompetens som sedan krävs för att fortsätta att använda oss av det nya? Ett ökat digitaliseringsarbete leder också till ökade förväntningar från invånarna och en efterfrågan av digitala lösningar. Då måste förvaltningen kunna svara upp mot detta på samtliga nivåer i verksamheten. De digitala lösningarna blir inte bättre än vad vi är på att hantera dem. För att klara av detta krävs först och främst ett kunskapslyft inom flera av våra verksamheter, och denna kompetens måste sedan underhållas löpande för att upprätthållas.

Strategin nämner att ny kompetens kan komma att behövas, men säger ingenting om hur arbetet med detta skulle kunna hanteras. Detta är inte en fråga där behovet är ovanligt stort inom just denna förvaltning, utan behovet ser med största sannolikhet ungefär likadant ut i övriga förvaltningar. Då vore det bra om det tas ett stadsövergripande grepp om denna fråga.

I samband med en utökning av resurserna på stadsledningskontorets avdelning för digital utveckling kommer IT-kostnaderna för samtliga nämnder att öka. Samtidigt kräver ett ökat digitaliseringsarbete också att ytterligare resurser satsas på den lokala IT-organisationen. Hur dessa resurser ska finansieras framgår inte.

Vissa digitaliseringsprojekt kommer att innebära ekonomiska nyttor som leder till att de kan bära sina egna kostnader. Men denna ekonomiska nytta kommer inte alltid att finnas inom den verksamhet som driver arbetet. Ett exempel på detta är att nyttan av digitalisering inom förskolan kanske inte faller ut förrän i grundskolan. Hur ska den drivande verksamheten finansiera sitt arbete? Detta behöver man titta närmare på. Detsamma gäller satsningar där den ekonomiska nyttan är mindre uppenbar.

Strategin för Stockholm som en smart och uppkopplad stad innehåller mycket som är bra. Där finns också en plan för genomförandet, men den planen stannar dessvärre vid stadsledningskontoret. Genomförandet i övriga verksamheter skulle behöva förtydligas.

Farsta stadsdelsnämnd

Farsta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen av förslag till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad.

Reservation anfördes av Peter Öberg (L), *bilaga 1*.

Farsta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 1 september 2016

har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen ställer sig positiv till förslaget och ser en stor potential i att genom digitalisering och nya smarta lösningar kunna förenkla och förbättra tjänster inom det sociala området.

Förvaltningen välkomnar att kommunstyrelsen kommer att genomföra en översyn av samtliga styrdokument inom IT-området. Översynen ska leda fram till ett sammanhållet digitaliseringsprogram för staden, där vidare utveckling av resultatet av strategin ingår. Ett sammanhållet digitaliseringsprogram kommer att skapa förutsättningar för en tydligare styrning av IT-utvecklingen i staden. Förvaltningen ser även positivt på att mer konkreta strategiska digitaliseringsplaner ska tas fram för varje verksamhetsområde.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande och överlämnar det till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Abit Dundar (L), *bilaga 1*.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 30 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Hägersten-Liljeholmen delar stadsledningskontorets bedömning att det är viktigt att formulera en strategi som är genomtänkt och syftar till att förstärka den positiva digitala utvecklingen som pågår i Stockholm.

Särskilt viktigt är att ta sig an de utmaningar som finns för att stadens invånare och anställda tillsammans på sikt ska uppnå Vision 2040, Stockholm- en stad för alla och världens smartaste stad.

I det perspektivet är det också viktigt att fördela digitala satsningar både i norra och södra delarna av Stockholm för en god balans i hela staden.

Digital utveckling och att möta invånare på nya digitala arenor är redan i dag ett angeläget utvecklingsområde för stadsdelsnämnden.

Stadsdelsnämnden har under många år engagerat sig och fungerat som pilot och föregångare i många av stadens IT-utvecklingsprojekt som till exempel; bekräftelse av föräldraskap, surfplattor i nämnden, nyckelfri hemtjänst, mobila larm, inköpsportalen, AgressoM4, Förskoleportalen och nu eDok. Sedan ett år tillbaka har nämnden

utvecklat en Facebooksida, uppskattat av många invånare med snart 800 följare och test av en ungdomsapplikation för att utveckla ett ökat inflytande. Andra områden har varit att utforma förvaltningens samarbetsytor och öka användarkompetensen för de digitala verktyg och system som finns till förfogande i staden. Behov av användarvänlighet och kompetensutveckling lyft ofta fram och bör säkerställas i den fortsatta digitaliseringen och förslagsvis läggas till som ”användbarhet, digital mognad, tillämpning” under möjliggörande principer.

Liksom stadsledningskontoret pekar på att utökade resurser kommer att krävas inom avdelningen för digital utveckling på strategisk och samordnande nivå kommer resurser och kompetenser att krävas för att genomföra strategin i nämnder och bolag. Utvecklingsprojekt i verksamheterna förväntas att rymmas inom ordinarie budget eller genomföras med särskilda medel som har sökts inom eller utanför staden.

Att kommunicera strategin, Stockholm som smart och uppkopplad stad, bidrar till att stadens förvaltningar och bolag strävar i samma riktning något som också på sikt påverkar stadens ställning som arbetsgivare och attraktiv plats för företagande. Stadsdelsnämnden ser därför positivt på att betydelsen av att kommunikation har lyfts fram och tagit en tydlig plats. Förvaltningen anser att kommunikation är centralt för att förändringar ska bli lyckosamma.

Utöver de utmaningar och skillnader (skolresultat, sysselsättning och valdeltagande) som stadsledningskontoret har identifierat kan de tematiska områden som har identifierats i stadsdelsnämndernas lokala utvecklingsprogram också vara intressanta att pröva ur ett digitalt perspektiv. Hägersten-Liljeholmen har till exempel identifierat psykisk ohälsa bland unga (flickor) som är en stor utmaning för hela samhället. Applikationerna Engagera STHLM och Invånardialog, i rapporten Möjliga projekt, är båda intressanta initiativ inom demokratiområdet som blir intressant att delta i och följa.

Vidare har stadsdelen Liljeholmen identifierats som ett av de största gymnasieklustren i staden med över 3 600 elever från hela staden. Här utgör ungdomarna en unik resurs som innovatörer för smarta digitala lösningar i staden som vi med rätt metoder kan ta tillvara.

Våra verksamheter förskola, social omsorg och äldreomsorg har med all säkerhet stor potential att utvecklas digitalt. I kart-läggningen av pågående projekt finns endast två stadsdelsförvaltningar representerade med projekt för utbyggnad av Wi-Fi och bildskärmar. Det är därför av stort värde att staden utvecklar bra metoder för att fånga upp verksamheternas behov i stadsdelsnämnderna. Detta för att bidra i den långsiktiga utvecklingen mot att Stockholm ska bli världens smartaste stad.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Stadsdelsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som sitt svar på remissen från kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Helen Jäderlund Eckardt (L), *bilaga 1*.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 18 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Genomslaget och utvecklingen av digitala tjänster och lösningar är väldigt påtaglig i det flesta delar av samhället. Förändringen drivs av teknisk utveckling, effektiviseringsmöjligheter och inte minst av människors förväntningar och ändrade beteende.

Förvaltningen tycker det är positivt att en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad tagits fram. Genom strategin kan det utvecklingsarbete som redan bedrivs inom området och nya projekt samordnas och prioriteras. De strategiska möjliggörande principerna är viktiga för att ge förutsättningar för kommande digitala tjänster.

Visionen att Stockholm ska bli världens smartaste stad innehåller ett slagkraftigt budskap som kan användas för att få fokus och driv i arbetet med att utveckla digitala tjänster som gagnar stadens innevånare och besökare.

Inventeringen av pågående och möjliga utvecklingsprojekt visar att få, om ens några, drivs av stadsdelarna. Den nuvarande organisationen gör att utvecklingsprojekt inom stadsdelarnas verksamhetsområden mest initieras av stadledningskontoret och andra förvaltningar som har systemägarskap. Det är positivt att utvecklingsresurserna samlas centralt i staden, men det kräver att metoder utarbetas som säkerställer att stadsdelarna involveras i arbetet med att ta fram nya digitala tjänster riktade till dess innevånare och medarbetare.

I dagsläget är förvaltningens främsta uppgift att införa och tillämpa smarta lösningar som staden tagit fram. Det som under året är nytt är att stadens öppna wi-fi nät, StockholmPublic, har installerats i förvaltningshusets reception, på medborgarkontoret Vita Villan i Smedshagen och i Växthuset i Vällingby, som har öppen verksamhet för seniorer. Planerat är att installera wi-fi nät på Koppargården och på Skolorten. Till entreplanen kommer nätet StockholmPublic att beställas och i lokalerna i övrigt kommer stadens administrativa wi-fi nät installeras, vilket bl a möjliggör användandet av läsplattor i verksamheten.

Stadsdelsförvaltningen har inget att erinra mot remissens förslag.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 26 september 2016 följande.

Kungsholmens stadsdelsnämnd beslutade att besvara remissen med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Maria Johansson m.fl. (alla L), bilaga 1.

Kungsholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Strategi

Förslaget till strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad är tydligt kopplat till stadens vision och till kommunfullmäktiges inriktningsmål. Det är bra, inte minst eftersom det gör det möjligt att integrera uppföljningen i stadens ILS-system. Ett tydligt fokus på mervärden för medborgare, brukare, företagare och besökare är en annan fördel.

Det är säkert svårt att utarbeta en strategi med fokus på IT-utveckling utan att använda facktermer. Förvaltningen menar att strategin för kommunikation blir mycket viktig om dokumentet ska få genomslag i hela stadens organisation. Dokumentet är relativt ordrikt och inte helt lätt att tränga igenom, även om en avslutande ordlista rätar ut ett antal frågetecken.

Hela dokumentet genomsyras av ny teknik i projektform. Det saknas dock ett resonemang om hur ett projekt antingen avslutas för att det inte givit förväntat resultat eller växlas över till ordinarie verksamhet om resultatet istället levt upp till förväntningarna.

Det är bra att strategin tydliggör att staden inte ensam kan ansvara för alla delar i teknikutvecklingen. Civilsamhället, övriga offentliga organ i regionen eller landet, akademierna och många andra kan komma att bli delaktiga på olika sätt.

Strategin innehåller ett logiskt resonemang om kostnadsfördelning. Staden centralt finansierar central utveckling och sådan teknik som betjänar alla. Respektive nämnd eller styrelsen förväntas själv bekosta lokal utrustning, kommunikationskostnader etc. Detta är naturligtvis helt i sin ordning om projektet inte ökar eller till och med minskar verksamhetskostnaderna totalt sett. Om ett projekt däremot ger stora mervärden för brukare men samtidigt innebär betydande kostnadsökning, kan fördelningen av dessa kostnader behöva diskuteras.

Kommunikationsstrategi

Strategin för kommunikation kommer sannolikt att vara mycket viktig. Förvaltningen har inga invändningar mot det mål som sätts upp för kommunikationsarbetet. Vi vill dock särskilt peka på vikten av kommunikation med medarbetarna, liksom det kloka i att engagera medarbetarna i staden, särskilt dem som på olika sätt deltar i ett projekt, som kommunikatörer.

Pågående projekt

Av det många projekt som listas i bilaga tre berörs stadsdelsnämnderna främst av det arbete som pågår inom omsorgerna, liksom inom utbildning. Här finns till exempel projekt som handlar om bättre och tryggare tillsyn från hemtjänsten, genom användandet av web-kameror, smarta lås etc.

Möjliga projekt

Vi vill påpeka att försöket med smarta papperskorgar omfattar också Kungsholmen.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Norrmalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 enligt följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M) och Olov Lindquist (L), *bilaga 1*.

Norrmalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 24 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

En strategi för en smart och uppkopplad stad skapar utgångspunkter för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål, och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

I förslaget till strategi föreslås gemensamma digitala plattformar som är byggda på öppna standarder. Vad det innebär bör förtydligas.

Förvaltningen anser vidare att det är otydligt ur vilket perspektiv kommunikationen hänger ihop med den föreslagna strategin för en smart och uppkopplad stad. Det anges tydligt att kommunikationsstrategin är underställd stadens styrdokument för kommunikation. En del kommunikationsmål och strategier är formulerade så att de är avhängiga att man arbetar med processer i andra delar av organisationen på verksamhetsnivå och hur befintliga kanaler används och utvecklas. Exempel på det är att utveckla och stärka personligt bemötande, stärka kommunikationen mellan olika verksamheter och att digitala kanaler fungerar på önskvärt sätt.

I remissen nämns ett antal kostnadsfördelningsprinciper och förvaltningen anser att för de projekt som finansieras gemensamt av nämnderna är det särskilt viktigt att verksamhetsnyttan tydliggörs och kommuniceras. När kostnader beslutas och fördelas ut genom IT-prislistan behövs väl avvägda fördelningsprinciper och en transparens gentemot nämnderna så att de ges möjlighet att påverka och beräkna framtida kostnader.

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd

Rinkeby-Kista stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Tjänsteutlåtandet utgör svar på remissen.

Rinkeby-Kista stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 8 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen konstaterar att de pågående och avslutade projekt som beskrivs till största delen handlar om ekonomisk eller ekologisk hållbarhet. Utifrån att nuvarande arbete i stadsdelsområdet fokuserar på att stärka den sociala hållbarheten, anser förvaltningen att det är socialt och demokratiskt hållbara verksamhetsprojekt som behöver prioriteras.

Bland de demokratiskt hållbara projekten anser förvaltningen att projektet Techgården är mest intressant. Förvaltningen instämmer i bedömningen att en sådan fysisk och virtuell mötesplats för ungdomar kan erbjuda ungdomar en alternativ fritidssysselsättning i form av t.ex. föreläsningar och läxhjälp och öka möjligheterna till samverkan med företagen i Kista. De beräknade kostnaderna för projektet är dessutom relativt låga. Projektet Den virtuella staden, med syftet att tydliggöra demokratiska processer, öka öppenheten och visa hur invånare kan påverka är också tänkbart. Förvaltningen ser också fördelar med projektet Individanpassning av stadens tjänster, eftersom invånarna har olika förutsättningar och behov. Projektet Invånardialog, en applikation med information om aktuella beslut, är förenligt med förvaltningens pågående arbete med medborgardialog, men behöver förtydligas vad gäller förhållandet till befintliga möjligheter till inflytande och delaktighet. Även projektet Engagera STHLM, en applikation som ska visa vad som pågår i olika stadsdelar och som riktar sig till nyanlända, behöver förtydligas.

Inom social hållbarhet anser förvaltningen att projektet Flerspråkigt digitalt läromedel för nyanlända är värt att prova. Projektet Surfplatta för brukare, som omfattar äldre, skulle kunna kopplas till det samarbete som förvaltningen inleder med föreningen IT-Guide under hösten och som innebär att unga blir it-guider för äldre. Syftet med projektet ”Känner du dig ensam”-app som ska ge elever möjlighet att hitta en vän på skolgården, är lovvärt, men projektet bör byta namn till något mer positivt. Projekten Welcome to Stockholm, Jobb/praktik-match och Digitala enheter till flyktingboenden behöver förtydligas för att kunna värderas. En behovsanalys av projektet Användning av översättningstjänster för nyanlända bör göras innan det eventuellt genomförs.

Förvaltningen noterar att det bland angivna ekonomiska och ekologiska projekt finns flera projekt som även kan medföra socialt värdefulla effekter som t.ex. ökad känsla av trygghet: Smarta belysning, Smarta soptunnor, Smarta toaletter och Smarta lås.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Skarpnäcks stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

1. Förvaltningens tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.
2. Paragrafen förklaras omedelbart justerad.

Reservation anfördes av Kristina Lutz m.fl. (alla M), *bilaga 1*.

Skarpnäcks stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 4 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen delar i huvudsak utredningens principiella slutsatser, resonemang och stödjer förslaget.

Förvaltningen anser det mycket positivt att en strategi tas fram i en tid då digitaliseringen sker oerhört snabbt och där endast fantasin sätter gränser. Sett till antalet pågående projekt så pågår mycket redan i staden och det är viktigt att hitta former för att prioritera, dra lärdom av och kommunicera till anställda och medborgare om vilka tjänster staden erbjuder. Det gäller även att fånga upp och möjliggöra goda idéer från stadens medarbetare och medborgare.

Det är viktigt ur förvaltningens synvinkel att stadsdelsförvaltningarna samordnar sina digitala satsningar för en sammanhållen stad. Det ska inte spela någon roll i vilken del av staden man bor eller arbetar.

Informationen idag om stadens digitala verktyg är enligt förvaltningen bristfällig och ibland nås medarbetaren/medborgaren endast ryktesvägen om dessa och inte genom stadens etablerade kanaler.

Det är bekymmersamt att skolplattformens upphandling måste göras om eftersom förskolorna till dess en ny upphandling är klar helt kommer sakna digitala verktyg för dokumentation och kommunikation med vårdnadshavarna. En ny upphandling måste ske skyndsamt och med kvalitet.

I takt med digitaliseringen måste stadens system följa med i utvecklingen och moderniseras för att möjliggöra synergieffekter, dels mellan system, dels mellan myndigheter. Allt för att korta handläggningstider och ge ökad service till medborgarna.

Likaså måste nya digitala verktyg upplevas som arbetsbesparande för anställda och genomtänkta och ”smarta” för alla användare.

Förvaltningen föreslår att detta tjänsteutlåtande överlämnas som svar på remissen.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Skärholmens stadsdelsnämnd beslutar att instämma i kommunstyrelsens förslag om att godkänna strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad.

Särskilt uttalande gjordes av Jan Jönsson (L) och Elisabeth Johnson (M), *bilaga 1*.

Skärholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stadsdelsförvaltningen anser att kommunstyrelsens förslag till Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad är positivt och bidrar till ta vägleda och koordinera arbetet inom IT-området mot Vision 2040 – ett Stockholm för alla.

Det finns många goda exempel, projekt och verksamheter som redan idag verkar för en smart stad, men det finns ett behov av att samordna, rikta samt prioritera dessa och nya satsningar inom staden. Förvaltningen delar kommunstyrelsen bedömning i att strategin kommer att ha en vägledande och koordinerande roll detta arbete.

Förvaltningen anser att det är bra att den föreslagna strategin anknyter till Vision 2040. I visionen beaktas de fyra perspektiven om ett ekologiskt hållbart, ekonomiskt hållbart, socialt hållbart och demokratiskt hållbart Stockholm. Ansvarsfördelningen för uppföljning av strategin är tydlig. Genom framtagande av mätbara indikatorer inom ramen för digitaliseringsprogrammet bidrar uppföljningen till konkretisering av målen där staden regelbundet stämmer av att riktningen mot målet bibehålls.

Förvaltningen ser positivt på att principerna för finansieringen av strategin förblir desamma som idag. Förvaltningen är medveten om de kända förutsättningarna och anser att det är rimligt att respektive verksamhetsområde bär kostnaderna för projekten. Förvaltningen bedömer att beroende på omfattningen av nya projekt kan kostnaden för driften av IT öka. En utmaning som förvaltningen då kan ställas inför blir att prioritera bland fler smarta projekt som medför nytta utifrån deras driftskostnader.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

1. Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen till kommunstyrelsen.
2. Paragrafen justeras omedelbart.

Reservation anfördes av Bengt Porseby (L), *bilaga 1*.

Spånga-Tensta stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 2 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Den föreslagna strategin innehåller en tydlig målbild som tar avstamp i Vision 2040. Målbilden för den smarta staden är att skapa den högsta livskvaliteten för stockholmarna och det bästa klimatet för företagande. Detta uppnås genom att Stockholm blir ekologiskt hållbart, ekonomiskt hållbart, socialt hållbart och

demokratiskt hållbart. Genom digitalisering, innovativa lösningar, öppenhet och uppkoppling byggs den smarta staden. Förvaltningen ställer sig positiv till den föreslagna strategin.

När det gäller att vara uppkopplad till internet för att underlätta processer så anser förvaltningen att det inte får bidra till att öka ojämlikheten och villkoren för grupper och individer som inte är vana vid internet. Tillgången till internet innebär inte att internet är ett naturligt eller ens lättillgängligt verktyg. Vid medborgarkontoret i Spånga-Tensta stadsdelsförvaltning kommer det in en ansenlig mängd medborgare som behöver hjälp med ärenden som endast kan hanteras via internet. Vidare är språket en barriär för nyanlända eller individer som inte behärskar språket trots långvarig vistelse i Sverige. Många ärenden vid medborgarkontoret är tolkningsuppdrag för innehållet på webb-plaster eller webb-tjänster. Samtidigt är en ökad uppkoppling något som lockar och förenklar yngres engagemang. Det är viktigt att alla målgruppers olika behov tillfredställs.

Södermalms stadsdelsnämnd

Södermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Reservation anfördes av Anne-Lie Elfvärn (L), *bilaga 1*.

Ersätтарыtrande gjordes av Fredrik Lindstål (C), *bilaga 1*.

Södermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 31 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

En smart och uppkopplad stad definieras här som en stad som utnyttjar digitaliseringens möjligheter för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare men även för att effektivisera och förbättra stadens verksamheter.

Inom stadsdelsförvaltningen finns goda exempel på projekt och verksamheter som redan idag arbetar för en ökad digitalisering.

Förvaltningen är positiv till framtagandet av en strategi för en smart och uppkopplad stad. Den skapar utgångspunkter för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

Förvaltningen är positiv till att strategin ska byggas upp på befintlig teknik och plattformar så att färdiga och fungerande standarder kan användas i de tekniska lösningarna.

I strategin föreslås kommunfullmäktige att i budget och bokslut ta hänsyn till de kostnader som genomförandet av strategin för den smarta staden innebär. Tilläggskostnader för den löpande driften och förvaltningen av den nya IT-infrastrukturen kommer att fördelas till nämnder och bolagsstyrelser på samma sätt som övriga gemensam IT- infrastruktur genom IT-prislistan. Förvaltningens uppfattning är att det i ärendet inte tydligt framgår vilka ekonomiska konsekvenser som digitaliseringen kommer innebära för kärnverksamheten.

Förvaltningen överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Älvsjö stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Stadsdelsnämnden överlämnar detta tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av Jan Bressler (L), *bilaga 1*.

Älvsjö stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 25 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen tycker det är positivt att en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad tagits fram. Genom strategin kan det utvecklingsarbete som redan bedrivs inom området och nya projekt samordnas och prioriteras.

Förvaltningen noterar att det är få pågående utvecklingsprojekt som drivs av stadsdelsförvaltningar. Det beror bland annat på att stadsdelsförvaltningarna inte har tillräckligt med personella och ekonomiska resurser för att driva projekt. Det är därför positivt att utvecklingsresurserna samlas centralt i staden, men det kräver att metoder utarbetas som säkerställer att stadsdelarna involveras i arbetet med att ta fram nya digitala tjänster riktade till dess innevånare och medarbetare. Ett exempel på ett digitalt utvecklingsprojekt, som stadsdelsförvaltningen i samarbete med Hägersten-Liljeholmens stadsdelsförvaltning initierat och ansökt om medel för, är att utveckla appen "Speak-app" som är ett demokrativerktyg för ungdomars möjlighet att påverka.

Förvaltningen tycker att det vore önskvärt att utvecklingen av de sociala och administrativa stödsystemen prioriteras samt att staden kontinuerligt erbjuder utbildningar i dessa system för nyanställda.

Östermalms stadsdelsnämnd

Östermalms stadsdelsnämnd beslutade vid sitt sammanträde den 22 september 2016 följande.

Remissen besvaras med förvaltningens tjänsteutlåtande.

Reservation anfördes av Tobias Sjö m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L), *bilaga 1*.

Östermalms stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande daterat den 5 augusti 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Enligt ett uttalande från Regeringskansliet anses digitaliseringen vara den enskilt starkaste förändringsfaktorn i samhället i åren framöver. Förvaltningen anser att strategin är väl genomtänkt och bra och att Stockholm ska bli en smart och uppkopplad stad ligger i linje med det som pågår i många andra storstäder. Förvaltningen har haft två medarbetare som varit involverade i arbetsgruppen som har arbetat fram strategin enligt visionen. Inom förvaltningen pågår ett 20-tal IT-projekt, bland annat:

- Nyckelfri hemtjänst: Digital lösning för att låsa upp hos individer som hemtjänsten åker till.
- DigIT- Kompetensutvecklingsinsatser i digital teknik och digitala verktyg.
- Solceller på tak med solinstrålningsgivare, Katrumpstullen.
- Smarta möten, video konferens på Karlavägen 104, 112, användningen av digitala mötesformer, Skype.
- Utbyggnad av Wi-Fi i alla verksamhetslokaler där stadsdels-förvaltningen har personal, anhöriga och kunder. Utbyggnad av trådlösa nätverk med Wi-Fi för besökare på fyra vård- och omsorgsboenden.
- Behovsstyrd belysning på äldreboenden.
- Surfplatta för brukare: utbildning genomförs för personal och brukare, iPad-café på dagverksamheterna.
- Anslutning av fastigheters styr- och reglersystem till centrala system för effektiv fastighetsdrift: Micasa planerar fiber till äldreboenden. Smart och uppkopplat hem. Fiber utbyggnad.
- Arbete med förberedelse inför GS-IT 2.0.
- Miniprojektet, ”Roboten som kompis” i finska förskolan på Östermalm, startades upp under våren och fortgår. Programmering/kodning innebär att man ger kommandon till datorn eller roboten med syfte att lära barnen datalogiskt tänkande.
- Den digitaliserade kvalitetsindikatorn - WKI – (driftsattes under april/maj) förväntas underlätta vid dokumentation, reflektion, uppföljning och synliggörande av barns lärande och utveckling i de målstyrda processerna.
- Installering av trådlösa nätverk och digitalisering av trygghetslarm klart på Katrumpstullen.

Digitalisering och teknisk utveckling spänner över många delar och nivåer av stadens verksamhet och förvaltningen anser att även öppna data – och öppna geodata i synnerhet – är en viktig komponent för att bygga smartare och mer hållbara samhällen.

Det är viktigt att digitaliseringen i sin utveckling utformas på ett sätt som skapar möjlighet för alla invånare att kunna ta nytta av den, oavsett digital mognad och tillgång till internet.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 15 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

AB Svenska Bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Strategin skapar en bra grund för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål, och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad, samt främjar stadens framkomlighetsstrategi, tillgänglighet, näringsliv och jobb i regionen. Svenska Bostäder ser en mängd olika projekt som kan genomföras inom ramen för strategin. Det är mycket bra att arbetet har genomförts på bred front för inhämtande av fakta inom staden tillsammans med många förvaltningar och bolag samt med näringsliv, akademi och invånare. Det finns ett bra koncepttänkande med beskrivning av målbilder som baseras på kärnområdena i Vision 2040 om ekonomisk, demokratisk, social och ekologisk hållbarhet. Strategin innehåller dessutom beskrivningar på möjliggörare, strategiskt och tekniskt, samt kostnadsfördelningsprinciper. Det är bra att strategin fastslår att varje nämnd och bolagsstyrelse ansvarar för inköp, drift, förvaltning och livcykelhantering av IoT-enheter. Givetvis ska allt arbete ske i god dialog med SLK som har samordningsansvar för IoT-enheter inom staden enligt SLK:s riktlinjer.

Svenska Bostäder har ett par synpunkter som bör beaktas innan strategin presenteras för Kommunfullmäktige.

Strategin föreslår sju stycken ”strategiska möjliggörande principer”, bl.a. att ”Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar” och att ”System utbyter data via centrala plattformar”. Med tanke på det stora antalet förvaltningar och bolag inom staden blir detta komplext och sårbart, vilket kan leda till en tröghet i utvecklingsprocessen pga omfattande prioriteringsdialog med många involverade intressenter. Det finns därmed en risk att den gemensamma lösningen får en motsatt effekt, dvs hämmar kreativitet och digital utveckling. Dock är det viktigt att Staden har en sammanhängande infrastruktur för den smarta staden, och rätt väg att gå för att undvika s.k. ”stuprör” är en tydlig gemensam IT-arkitektur, gemensamma standarder, väl definierade gränssnitt och former för samverkan. Detta möjliggör integrering av plattformar inom staden, samt underlättar även regional och nationell samverkan inom olika branschsegment, t.ex. med andra aktörer inom transportsektorn. Gemensamma digitala plattformar ska införas i staden där det finns en gemensam nytta med samordningsfördelar och efter en sårbarhetsanalys ur ett verksamhetsperspektiv, men det kan aldrig vara en generell utgångspunkt, eller ”strategisk princip”.

AB Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse:

AB Familjebostäder står bakom stora delar av strategin. Den skapar en bra grund för fortsatt arbete mot gemensamt uppsatta mål och ger staden goda möjligheter att nå visionen för Stockholm som en smart och uppkopplad stad. Det är mycket bra att fakta har inhämtats tillsammans med många förvaltningar och bolag samt med näringsliv, akademi och invånare. Det finns ett bra koncepttänkande med beskrivning av målbilder som baseras på kärnområdena i Vision 2040 om ekonomisk, demokratisk, social och ekologisk hållbarhet. Strategin innehåller dessutom beskrivningar på möjliggörare, strategiskt och tekniskt, samt kostnadsfördelningsprinciper. Det är bra att strategin fastslår att varje nämnd och bolagsstyrelse ansvarar för inköp, drift, förvaltning och livecykelhantering av IoT-enheter i dialog med SLK som har samordningsansvar för IoT-enheter inom staden.

Bolagets verksamhet är starkt beroende av effektiva och driftsäkra, verksamhetskritiska IT-system. Bolagets synpunkter utgår från nyttan för hyresgästen och från bolagets mål att åstadkomma en högre effektivitet och tillväxt genom innovativa lösningar avseende teknik, organisation och processer.

Den snabba utvecklingen inom IoT- Det finns idag många standarder, tekniker, plattformar och systemleverantörer inom IoT. Alla dessa fungerar i regel som stuprör men i olika konstellationer och partnerskap. Det finns flertalet organisationer som strävar efter att skapa standarder på marknaden men detta kommer att ta tid. Det är inte rimligt att idag ha en uppfattning om vilka av dessa aktörer som kommer att finnas kvar, köpas upp eller försvinna, eller vilka system, tekniker och standarder som kommer att gälla i framtiden. Inom fastighetsvärlden sker till exempel en snabb utveckling av sensorer och lösningar för energibesparing och ”smarta hem”. Därför är flexibilitet viktigt i detta skede. Vi bör inte i nuläget låsa fast oss vid en eller flera tekniska plattformar och därigenom begränsa vår tillgång till lösningar från marknaden.

Den tekniska utvecklingen inom IoT och andra teknologier för den smarta staden är bara i sin början. IoT kräver nytänkande och proaktivitet. Minskade ledtider från vision och idé, till test, beslut och införande är avgörande om strategin ska vara möjlig att uppnå. Tidskrävande och betungande administrativa rutiner vore då en nackdel. Strategins förslag att ”lokala, anpassade plattformar eller system tillåts endast efter godkännande från kommunstyrelsen...” kan befaras innebära en tidskrävande process som motverkar snabb digitalisering och innovationskraft. Bolaget föreslår att fokus istället läggs på efterlevnad och uppföljning av centralt angivna öppna standarder och gränssnitt som flera olika aktörer kan utveckla och hantera driften av.

Gemensamma digitala plattformar som strategisk princip - Strategin föreslår ett antal ”strategiska möjliggörande principer”, bland annat att ”Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar” och att ”System utbyter data via centrala plattformar”.

Det är viktigt med en sammanhängande infrastruktur för den smarta staden, gemensamma standarder, väl definierade gränssnitt och former för samverkan.

Gemensamma digitala plattformar kan emellertid innebära en risk för ökad sårbarhet. Inom staden finns det redan idag fall när driftavbrott i centrala plattformar har orsakat stopp i anslutna verksamheters system. Sådana avbrott påverkar samtliga verksamheter samtidigt. För Familjebostäders del kan det innebära svårigheter i handläggning av kärnverksamhetens grundläggande processer såsom uthyrning, hyresdebitering, inkasso, hantering av felanmälningar och dess stödprocesser inom ekonomistyrning. Det kan därför vara onödigt riskfyllt med en ”strategisk princip” innebärande att stadens IT-system ska läggas i gemensamma plattformar. Familjebostäder föreslår att staden antar gemensamma standarder och riktlinjer men inför gemensamma digitala plattformar endast i de fall det finns en tydligt identifierad nytta och samordningsfördelar. Inför varje beslut om gemensam plattform bör bör nyttan med en gemensam plattform vägas mot risker för de verksamheter plattformen rör.

AB Stockholms hems remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholms hem ställer sig bakom stora delar av strategin, men vill föra fram några synpunkter.

Det behövs en tydlig och väl förankrad strategi inom området IoT (Internet of Things) som är ett område under bred expansion. Stockholms hem har länge arbetat med att koppla upp olika tekniska enheter i fastigheter i syfte att få en effektiv drift och övervakning. Då antalet anslutna enheter i fastigheterna ökar i hög takt blir det med tiden en mer komplex plattform att förvalta. Området styrs av standarder, tekniska plattformar och leverantörer under förändring, vilket gör strategiska ställningstaganden viktiga för att nå gemensamma mål. Den höga förändringstakten inom området gör också att flexibilitet måste finnas för att möjliggöra verksamheternas utveckling genom olika testbäddar och pilotdrift.

Strategins sju möjliggörande strategiska principer indikerar gemensamma och centrala plattformar och att avsteg från dessa kan komma att kräva beslut från kommunstyrelsen. Stockholms hem ser en risk för omfattande och tidskrävande beslutsvägar med konsekvensen att den digitala utvecklingen kan komma att sakta in. Stockholms hem anser därför att skrivningen bör omformuleras för att ge en smidigare hantering.

Gemensamma plattformar kan innebära ökad sårbarhet. Vid avbrott i stora centrala it-miljöer finns det risk för stora konsekvenser för många verksamheter. Då Stockholms stad centraliserar allt mer vitala IT-funktioner vill Stockholms hem framhålla vikten av konsekvensanalyser, sårbarhetsanalyser och väl fungerande incidenthantering. Införandet av nya gemensamma digitala plattformar ska föregås av genomarbetade analyser med medverkan från berörda verksamheter där utfallet pekar på tydlig koncernnytta.

Micasa Fastigheter i Stockholm AB:s remissvar i huvudsak följande lydelse:

Micasa Fastigheter ställer sig positiv till Strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Strategin är ett viktigt styrdokument för att nå målen i Vision 2040.

Digitaliseringens möjligheter att förbättra och effektivisera stadens verksamheter och att finna innovativa lösningar och smarta tjänster som gör livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare ter sig idag som en självklar väg att utveckla Stockholm.

Skolfastigheter i Stockholm AB:s (SISAB) remissvar har i huvudsak följande lydelse: SISAB har tagit del av strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad och ställer sig positiva bakom strategin men vill framföra följande:

Digitaliseringsprogrammet

Då digitaliseringsprogrammet ska vara ett långsiktigt styrdokument som omfattar allt som har med digitalisering i staden att göra så anser SISAB att det är av vikt att det tas hänsyn till att det finns olika behov och förutsättningar inom de olika verksamheterna. Arbetet som påbörjats från

SLK Digital utveckling, att skilja på tekniktunga verksamheter och mjuka verksamheter olika behov behöver finnas med i Digitaliseringsprogrammet för att bibehålla effektiviteten i digitaliseringsarbetet inom respektive verksamhet. SISAB ser även att det är av vikt att det finns effektiva besluts- och genomförandeprocesser, både gällande stora och små digitaliseringsfrågor.

Organisation för genomförande

Nya resurser kommer att krävas för att genomföra strategin. Ett program (samordnande projektorganisation) för den smarta staden föreslås etableras inom avdelningen för digital utveckling. Programmet föreslås ansvara för att samordna och följa upp de prioriterade verksamhetsprojekten och förutsättningsprojekten. Utöver resurser till programmet kommer nya permanenta linjeresurser och kompetenser att krävas inom avdelningen för digital utveckling för att förvalta resultaten av de genomförda förutsättningsprojekten. De prioriterade verksamhetsprojekten som drivs av verksamheterna tillsammans med avdelningen för digital utveckling kommer vidare kräva att respektive verksamhet har kompetens att genomföra projekten och prioriterar arbetet med dem.

*De prioriterade verksamhetsprojekten som drivs av verksamheterna tillsammans med avdelningen för digital utveckling kommer vidare **kräva att respektive verksamhet har kompetens att genomföra projekten och prioriterar arbetet med dem.***

SISAB anser att det är av vikt att kravet på nya resurser ute i verksamheterna går hand i hand med stadsledningskontorets projektorganisation. SISAB ser en risk i att verksamheterna inte har möjlighet att organisera sig i samma takt som avdelningen för digital utveckling, vilket leder till att verksamhetsknutna digitaliseringsfrågor och övriga verksamhetsfrågor hamnar sekundärt i brist på resurser då verksamheterna behöver prioritera stadsövergripande projekt.

Teknik

Om strategin avser de tekniska näten så finns en oro hos SISAB för att de tekniska näten inte kommer att kunna vara så verksamhets-specifika som de behöver vara. Idag är de tekniska näten specialiserade på just vad den specifika verksamheten behöver och med korta beslutsvägar utifrån de behov som finns och uppstår i verksamheten.

I sin strävan mot gemensamma digitala plattformar bör Staden ta hänsyn till olika verksamheters behov av system och systemlösningar. Tekniska lösningar bör byggas på öppna standarder och avtal som möjliggör utveckling och innovation.

Vad gäller IoT enheter så bör man kravställa på gränssnitt snarare än de fysiska objekten för att möjliggöra för nya lösningar och insamling av t.ex. big data.

Detta gäller även för AI, maskininlärning, robotisering, kvantdatorer och annan teknisk utrustning.

Stockholm Vatten Holdings AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Det är mycket positivt att en gemensam strategi tas fram för att stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet om Stockholm som världens smartaste stad.

Målbilden att skapa den högsta livskvaliteten för stockholmarna och det bästa klimatet för företagande är bra, och att uppnå målet genom att göra Stockholm ekologiskt, ekonomiskt, socialt och demokratiskt hållbart är en bra vision som Stockholm Vatten stöder.

Specifika synpunkter:

Avsnitt **Organisation för genomförande**, en mer detaljerad beskrivning av hur lokala resurser och lokal kompetensförsörjning säkerställs förordas.

Avsnitt **Finansiering och kostnadsfördelningsprinciper** tydligare fördelning av tilläggskostnader per bolag/nämnder.

AB Stokabs remissvar har i huvudsak följande lydelse:

I Vision 2040 slås fast att Stockholm skall bli världens smartaste stad. Med smart och uppkopplad stad menas här en stad som utnyttjar digitaliseringens möjligheter och ny teknik för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare.

Ambitionen är hög men Stockholm har, i ett globalt perspektiv, bättre förutsättningar än kanske någon annan stad i världen att lyckas.

Orsakerna är flera, vilka också beskrivs i Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Stockholm är redan idag en internationellt framstående arena för både startupföretag och etablerade globala företag inom IT och digitalisering.

Tillgången till välutbildad arbetskraft inom teknikområdet är stor och invånarna har hög digital mognad.

Stockholms stad äger och förvaltar också, genom Stokab, världens största öppna fibernät som under mer än tjugo år har byggts ut och förtätats. Ett finmaskigt fibernät kommer att utgöra ett nödvändigt fundament i den smarta staden – oavsett om den

framtida kommunikationen är trådbunden eller mobil. Stockholms stad har också tagit det strategiska beslutet att låta Stokabs dotterbolag S:t Erik Kommunikation AB ansvara för stadens interna kommunikationsnät. På detta sätt har Stockholms stad redan idag säkrat en mycket robust och kostnadseffektiv kommunikation för och till stadens verksamheter, en kommunikation som också kommer att behöva användas för att samla in och dela information i den smarta staden.

Stockholm har på många sätt mycket goda förutsättningar att leda utvecklingen vad gäller den smarta staden. För att lyckas krävs en gemensam målbild och att vi samarbetar och samverkar inom kommunkoncernen på ett mer utvecklat sätt än vad vi lyckats göra hittills. Den smarta staden skapas genom klok samverkan och genom att vi delar på resurser, information och infrastruktur. Den smarta staden kommer inte att kunna åstadkommas i stuprör, med vertikalt integrerade tjänster – kostnaderna för enskilda tjänster kommer då med stor sannolikhet att överstiga nyttan. Lyckas vi däremot skapa gemensamma plattformar bibehåller vi Stockholmsmodellen och vår grundläggande utgångspunkt i stadens IT-politiska tänkande att olika lager av leveransprocessen separeras även inom det vi nu benämner smart stad. Därmed säkerställs konkurrens och flexibilitet för staden avseende upphandling av tjänster. Att staden, som föreslås i strategin och som redan görs för de administrativa näten, tar ett gemensamt ansvar för en samlad gemensam kommunikation för alla tekniska nät, innebär en mängd fördelar. Driftskostnaden per uppkopplad enhet blir lägre, driftssäkerheten höjs i och med att staden kan ha en serviceverksamhet för alla nät och kostnaden för att skala upp tjänster kan bli mycket låg. Genom sådana gemensamma plattformar och genom att därtill basera lösningar på öppna standarder och tillgängliggöra data internt och externt som beskrivs i strategins möjliggörande principer finns alla möjligheter att hålla kostnaderna på rimliga nivåer och, genom den utveckling som kan ske, åstadkomma mycket stor nytta för både staden som organisation och staden som plats.

Strategin beskriver en tydlig gemensam målbild kopplad till Vision 2040. De strategiska möjliggörande principerna beskriver hur vi tekniskt skall samverka för att åstadkomma den smarta staden och principerna för genomförande utgör viktiga verktyg för att nå gemensam riktning mot målbilden, säkra proaktivitet samt undvika lösningar som utvecklas i stuprör.

Sammantaget är strategin väl genomarbetad. Den är framtagen i dialog med ett stort antal fackförvaltningar, bolag, akademi, näringsliv och invånare i staden. Omvärldsbevakning av andra smarta städer har också varit en del i arbetet med att formulera strategin. Strategin syftar till stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet, Stockholm som världens smartaste stad. Att formulera strategi och riktning är nu gjort. Nu återstår arbetet att realisera planerna utifrån denna gemensamma målbild och plattform. Det är därför av stor vikt att de förutsättnings- och verksamhetsprojekt som definierats under framtagandet av strategin finansieras och därefter påbörjas.

Stockholm Parkering AB:s remissvar i har i huvudsak följande lydelse:

Stockholm Parkerings ambition är att verka för modern parkeringsteknik och därmed bidra till smarta IT-lösningar som gynnar stadens medborgare.

Bolaget har ingått i ett projekt inom ramen för DDS där man sett över möjligheten att nå ett hållbart resande. Projektets syfte var att öka medborgarnas kollektiva resor för att minska de privata bilresorna i city.

Stockholm Parkering kan stödja arbetet med att förse framtida system med information om bolagets infartsparkeringar och i de fall det är möjligt beläggningen, vilket kan ge bilisten relevant information för att underlättar bytet från bil till kollektivt färdmedel.

Informationen bör hanteras i realtid och förmedlas genom exempelvis en mobilapplikation. Nyttan torde bli minskad söktrafik för att finna en ledig parkeringsplats, vilket i sin tur bidrar till minskad miljöpåverkan.

Stockholms Stadsteater AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Stockholms Stadsteater AB ("Kulturhuset Stadsteatern") har en stark position som en av norra Europas största kulturinstitutioner. Kulturhuset Stadsteatern skall utgöra en mötesplats, som skall vara öppen för alla.

Vid Kulturhuset Stadsteatern bedrivs arbete för att skapa en modern kulturinstitution, en mötesplats för alla. Arbete genomförs för att tillgängliggöra kulturen för en bredare publik och med den långsiktiga målsättningen att alla Stockholmare skall kunna ha kulturupplevelsen som en naturlig del av sin vardag. Frågan om digital utveckling och strategier för att stimulera och vägleda digitaliseringen är även utifrån detta perspektiv mycket aktuell då digitalisering är ett av redskapen till spridning av Kulturhuset Stadsteaterns verksamhet, inte minst för den yngre publiken.

Kulturhuset Stadsteatern instämmer i stadsledningskontorets analys av de utmaningar som ett sådant digitaliseringsarbete kommer att vara förenat med, inte minst med avseende på informationssäkerhet och integritetsskydd men även vad gäller resurser samordning och styrning.

Kulturhuset Stadsteatern finner att strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad är utgör ett viktigt bidrag till en utveckling och effektivisering av staden. Även förbättrad livskvalité för stockholmarna och dess besökare samt ett gynnsamt klimat för företagande, är högst angelägna ändamål.

Stockholm Globe Arena Fastigheter AB:s remissvar har i huvudsak följande lydelse:
SGA Fastigheter samtycker med Stadsledningskontorets förslag till beslut.

Stockholm Business Region AB:s (SBR) remissvar har i huvudsak följande lydelse:

Under framtagande av rubricerad strategi har Stockholm Business Region bistått med ett näringslivsfrämjande perspektiv. Bolaget är i huvudsak positiv till strategin och ser med tillförsikt att staden tar ett helhetsgrepp om digitalisering och strävar efter att bli

en av de smartaste och mest uppkopplade städerna i världen.

Bolaget vill samtidigt lyfta den utveckling som sker utanför stadens ansvarsområden. Startegin beskriver utvecklingsförfarandet enligt följande: "När nya applikationer och tjänster utvecklas bör de, om det är relevant och kan skapa mervärde, tas fram i samverkan mellan Stockholms stads verksamheter, annan offentlig verksamhet, akademi, näringsliv och invånare." Detta förfarande bör enligt bolaget föregås av att staden först gör en genomlysning av tjänster som redan utvecklats på marknaden. Stockholm Business Region kan nämna flertal applikationer som redan finns, vilka även utvecklats i Stockholm. Staden kan på så sätt undvika att utveckla tjänster som redan existerar. Några exempel är Welcome to Stockholm appen och översättningstjänster för nyanlända där flera liknande projekt finns idag.

Staden bör även lyfta vikten av nätverkande i strategin. Önskemål från näringslivet har inkommit om ett low-frequency network och stadsövergripande Beacon nätverk, vilket skulle öppna upp för fler möjliga tjänster inom näringslivet och speciellt IoT tjänster. Detta bör läggas till under 4.2.2 Digitala plattformar och it-infrastruktur.

Utöver det näringslivsfrämjande perspektivet Stockholm Business Region varit bidragande med under framtagandet, berör strategin fler områden som bolaget arbetar med. I det fortsatta arbetet kan bolaget även bistå inom områden såsom kreativa näringar och socialt entreprenörskap. Stockholm Business Region anser även att staden bör lägga ytterligare fokus på digitalisering inom besöksnäring och turism i framtagandet av strategin.

Avslutningsvis vill bolaget framhålla att begreppet ” smart city” som sådant är ett uttryck som hundratal städer berömmar sig om att vara varför det är bättre om Stockholm kommunicerar **vilka** smarta lösningar som finns och planeras i vår stad.

Koncernledningens synpunkter

Koncernens bolag är överlag positiva till att en gemensam strategi tas fram för att stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet om Stockholm som världens smartaste stad. För att nå målen i Vision 2040 - Ett Stockholm för alla kommer strategin vara ett viktigt verktyg. Med smart och uppkopplad stad menas här en stad som utnyttjar digitaliseringens möjligheter och ny teknik för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare.

Stokab pekar på att Stockholm har på många sätt mycket goda förutsättningar att leda utvecklingen vad gäller den smarta staden. För att lyckas krävs en gemensam målbild och att vi samarbetar och samverkar inom kommunkoncernen på ett mer utvecklat sätt än vad vi lyckats göra hittills.

Stockholmshem anser att det behövs en tydlig och väl förankrad strategi inom området IoT, som är ett område under bred expansion. Bolaget har länge arbetat med att koppla upp olika tekniska enheter i fastigheter i syfte att få en effektiv drift och övervakning.

SBR lyfter fram vikten av nätverkande i strategin. Önskemål från näringslivet har inkommit om ett low-frequency network och stadsövergripande Beacon nätverk, vilket

skulle öppna upp för fler möjliga tjänster inom näringslivet och speciellt IoT tjänster.

Flertalet bolag delar strategins uppfattning om att det är viktigt med en sammanhängande infrastruktur för den smarta staden, gemensamma standarder, väl definierade gränssnitt och former för samverkan. Stokab skriver att den smarta staden förverkligas inte i stuprör med vertikalt integrerade tjänster, för då kommer kostnaderna för enskilda tjänster med stor sannolikhet att överstiga nyttan.

Flera bolag har dock i sina remissvar uttryckt en viss oro för hur standardiseringen av plattformar ska kunna ta hänsyn till att det finns olika behov och förutsättningar inom stadens olika verksamheter. Bostadsbolagen pekar på att gemensamma digitala plattformar kan innebära en risk för ökad sårbarhet och att den gemensamma lösningen hämmar kreativitet och digital utveckling. Familjebostäder föreslår att staden antar gemensamma standarder och riktlinjer, men inför gemensamma digitala plattformar endast i de fall det finns en tydligt identifierad nytta och samordningsfördelar.

SISAB anser att arbetet som påbörjats från avdelningen för digital utveckling, att skilja på tekniktunga verksamheter och mjuka verksamheters olika behov behöver finnas med i Digitaliseringsprogrammet för att bibehålla effektiviteten i digitaliseringsarbetet inom respektive verksamhet

SISAB anser att det är av vikt att kravet på nya resurser ute i verksamheterna går hand i hand med stadsledningskontorets projektorganisation. SISAB ser en risk i att verksamheterna inte har möjlighet att organisera sig i samma takt som avdelningen för digital utveckling, vilket leder till att verksamhetsknutna digitaliseringsfrågor och övriga verksamhetsfrågor hamnar sekundärt i brist på resurser då verksamheterna behöver prioritera stadsövergripande projekt.

Även Stadshus AB anser att strategin är väl genomarbetad. Den är framtagen i dialog med ett stort antal bolag, fackförvaltningar, samt akademi, näringsliv och invånare i staden. Omvärldsbevakning av andra smarta städer har också varit en del i arbetet med att formulera strategin.

Stadshus AB delar dotterföretagens uppfattning att det är positivt att staden tar ett helhetsgrepp i en gemensam strategi för att stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet om Stockholm som världens smartaste stad. Ambitionen är hög men Stockholm har, i ett internationellt perspektiv, bättre förutsättningar än kanske någon annan stad i världen att lyckas. Stockholm är redan idag en internationellt framstående arena för både startupföretag och etablerade globala företag inom IT och digitalisering. Tillgången till välutbildad arbetskraft inom teknikområdet är stor och invånarna har hög digital mognad

Vad gäller bolagens farhågor inför en gemensam plattform konstaterar koncernledningen att stadsledningskontoret har genomfört en omfattande omvärldsanalys med oberoende experter i denna fråga. Det råder samsyn i att en av de viktigaste framgångsfaktorerna i byggandet av den smarta staden anses vara en fullt integrerad plattform. I strategin betonas också att balansen mellan enskilda verksamheters behov och det stadsövergripande behovet av långsiktig hållbarhet och kostnadseffektivitet behöver från fall till fall noga övervägas.

Att bygga den smarta staden på en gemensam plattform handlar således inte om omotiverade begränsningar av den lokala friheten eller att skapa en tungrodd byråkrati i negativ bemärkelse. Det innebär, och förutsätts, att stadsledningskontoret ska ha en fortsatt dialog och ett nära samarbete med stadens förvaltningar och bolag i den fortsatta utvecklingen av den smarta staden.

Koncernledningen konstaterar att någon övergripande bedömning av ekonomiska konsekvenser och finansiering inte ingår i detta sammanhang, men bedömer att satsningen bör visa sig vara väl motiverad. I samband med att strategin successivt genomförs och konkretiseras förutsätts att kostnadsfördelningsmodeller tas fram i samråd med förvaltningar och bolag, som utgår från affärsmässiga principer.

IT&Telekomföretagen

IT&Telekomföretagens yttrande daterat den 30 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

IT&Telekomföretagen tackar för möjligheten att inkomma med synpunkter angående remissen om Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad och vill med anledning av detta framföra följande.

Synpunkter i sammanfattning

Strategins styrkor:

- Helhetsgreppet.
- Den tydliga uppdelningen mellan möjliggörande principer och genomförandepinciper.

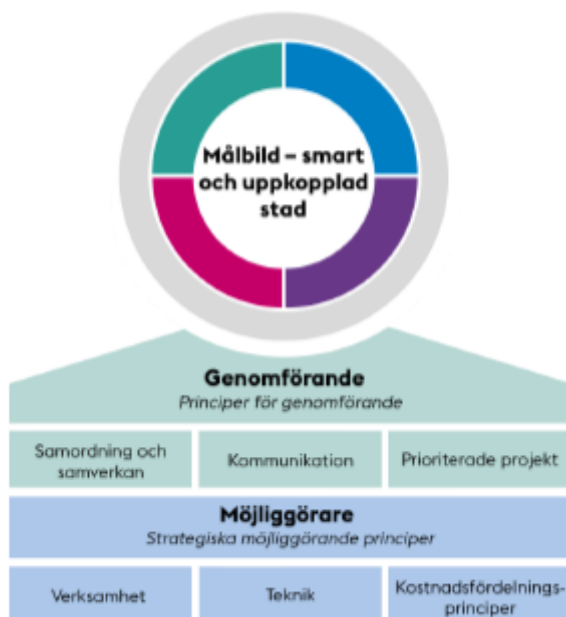
Vad vi anser behöver förbättras:

- En tydligare koppling till Vision 2040
- En högre grad av konkretion, t.ex. genom att föra in mål i skiktet mellan målbilden (som egentligen är en vision) och möjliggörare- och genomförarinsatserna.
- Tydligare hur näringslivet, och övriga externa parter som tex Landstinget, ska involveras.
- Mer konkret om vad som menas med öppna standarder och vem som äger data.

IT&Telekomföretagens synpunkter

Generellt kan man säga att det är välskrivna remiss som ur främst ett tekniskt och process- perspektiv beskriver hur man tänker gå tillväga för att möta invånarnas kommande krav på och behov av digitalt stöd. De modeller man använder sig av är dessutom enkla att ta till sig och förstå.

Figur 3: Strategins delar

Positivt är att det även finns med principer för genomförande och kommunikation, vilket är viktigt för att lyckas. Exekvering blir nästa steg.

Ärendets beredning visar också på att det finns en ambition att utifrån ett helhetsperspektiv bygga en strategi som inkluderar alla verksamheter.

Genom strategin definierar Stockholm som en stad hur man utnyttjar digitaliseringens möjligheter för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare, dvs. alla. I strategin påvisar man också potential för att effektivisera och förbättra stadens verksamheter. Tanken är att staden kontinuerligt tar fram och implementerar nya smarta tjänster, produkter och innovativa lösningar.

Av bilagorna till remissen framkommer att det finns många goda exempel, projekt och verksamheter som redan idag verkar för en smart stad. Strategin syftar också till att samordna, styra och prioritera bland befintliga och nya satsningar inom staden. Stockholms stad bygger en grund, genom strategin, till att bli ännu smartare och på sikt uppnå visionen om ”världens smartaste stad”. Strategin i bilaga 1 tydliggör riktningen i tre områden: gemensam målbild, genomförande och möjliggörare.

Av remissen framkommer det dock inte hur den samverkar med Stadens Vision 2040, som lyder:

”Stockholm är en stad som får alla att växa. Här har alla barn och vuxna framtidstro och möjligheter att förverkliga sina liv. Stockholm är en sammanhållen stad som sjuder av liv och rörelse i alla stadens delar. Den offentliga välfärden är en grund för livskvalitet och trygghet för stockholmarna under livets alla skeden.”

Visionen för Stockholm är den som beskrivs i ovan. Med denna vision som bakgrund blir det än viktigare att strategin för Stockholm som smart och uppkopplad stad också inordnar under denna och tillsammans med andra strategidokument i Staden samverkar för att uppnå visionen. Annars blir det parallella strategier som kanske inte alltid samverkar och då också blir svårt att exekvera.

Remissen nämner och utgår från den terminologi som ingår i vision 2040 och sammanfattar då också i princip det som nämns i visionen:

- Ett Stockholm som håller samman
- Ett klimatsmart Stockholm
- Ekonomiskt hållbart Stockholm
- Demokratiskt hållbart Stockholm

Utgångspunkten när man belyser Staden ur ett hållbarhetsperspektiv är givetvis – digitalisering.

När man bygger en smart uppkopplad stad bör det bygga på tesen att fungerande konkurrens är ett av de främsta medlen för att säkerställa att ett urval av kvalitativa tjänster erbjuds stadens innevånare till rimlig kostnad.

Remissen är på grund av att den är så generellt skriven svår att översätta till på vilket sätt stadens innevånare kommer att inkluderas och kopplas upp. Vidare kan man inte heller förstå hur och när näringslivet bjuds in till att bygga den här smarta staden. En smart stad bygger på att man har smarta innevånare som förstår varför och hur man ska göra för att vara en del av staden.

I remissen står det – ”Detta fokus innebär att samverka med invånare, näringsliv, annan offentlig verksamhet och akademi är kritiskt för genomförandet av strategin och för att Stockholm ska uppfattas som en smart stad.”

Strategin tar sin utgångspunkt i att ”Kvadruppel helix” fungerar, men detta sätts sedan inte in i ett processsammanhang. När kopplas näringslivet och andra aktörer som Landstinget in och på vilket?

Ytterligare en försvårande faktor är att man inte får en uppfattning om när olika fundamentala aktiviteter ska ske. Genom att formulera målbilder och inte konkreta mål skapar man den här situationen där man inte förstår när beskrivna pågående projekten realiseras.

I sammanfattningen och under möjliggörare skriver man att tekniska lösningar ska baseras på öppna standarder och att de tekniska lösningarna ska vara modulära. Det är självklart något som alla kan ställa upp på – men vad det rent konkret innebär kan vara svårare att avgöra. Vi undrar då självklart vilka sk. öppna standarder man avser att bygga på?

Problemområden som inte har belysts:

- Vem äger det data som genereras.
- Vad menas med att tekniska lösningar baseras på öppna standarder
- Vad innebär det att Kommunstyrelsen ansvarar för
- Integrationsplattformar. Plattformar för insamling, lagring och analys av data.

Kungliga Tekniska Högskolan

Kungliga Tekniska Högskolans yttrande daterat den 26 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

KTH, Kungliga Tekniska högskolan, har tagit del av rubricerat ärende och vill framföra följande:

INLEDNING

KTH vill börja med att rikta ett tack till Stockholms stad för att vi får tillfälle att kommentera stadens strategi för smart uppkopplad stad. KTH ser mycket positivt på att Stockholms stad sätter ett så starkt fokus på digitaliseringens roll i samhället idag genom satsning på denna strategi. Detta är ett område som behöver utvecklas ytterligare med tanke på den samhällsomvandlande kraft som ligger i digitaliseringen. Man kan notera att hela nationen har ett ökat fokus på digitalisering, och i RUF5 2050 har ämnet lyfts fram i högre grad än tidigare.

Nyttan av och kraften i samverkan kring digitalisering kan ses inom en rad områden. Ett tydligt och aktuellt exempel är Digital Demo Stockholm, där Stockholms stad, SLL, Ericsson, Vattenfall, ABB, Skanska och Scania, KTH samarbetar kring digitalisering och hållbar utveckling. Genom satsningen på Digital Stockholm kommer ett antal demonstratorer uppföras i Stockholms-regionen där nästa generations teknik visas upp kopplade till relevant tvärvetenskaplig forskning – utifrån den växande stadens behov och utmaningar.

Den snabba digitala utvecklingen är på god väg att omstöpa vårt samhälle på många plan. Kollektivtrafiken är t ex ett viktigt område för omställning till en hållbar region där det pågår många olika initiativ inom forskning och utveckling, som involverar såväl städer, lärosäten och företag och där digitalisering kan bidra starkt. En starkare koppling mellan trafikförvaltningen, akademin och företag kan här utvecklas.

Både fastighets- och infrastrukturbyggande är områden som kommer att påverkas av ökad digitalisering. Både inom plan- och byggprocessen och inom hela byggindustrin kommer digitalisering att kunna påverka effektiviteten, såväl inom processer, produktion, logistik och effektiviteten i materialanvändandet.

Utveckling inom medicinsk teknik inklusive kliniska studier kopplade till den snabba kunskapsutveckling som idag sker i det uppkopplade samhället med Internet of Things, sensorteknik och öppna databaser leder sannolikt till nya innovationer. Digitaliseringen medför unika möjligheter att ta fram nya tekniska diagnos- och analysverktyg inom omsorgen. Detta kommer att påverka kommunens arbetssätt inom omsorgen, t ex vid funktionshinder och inom äldreomsorgen. Avancerad sensorteknik i och utanför kroppen, analys och sortering av stora och komplexa datamängder kan komma att möjliggöra mer kostnadseffektiv och förbättrad omsorg. I allt detta kommer samverkan mellan stadens verksamheter och regionens forskning och högre utbildning

att vara avgörande för hur framgångsrikt Stockholm kommer att bli som smart, uppkopplad stad.

Stockholms stad är en av KTH:s strategiska partners och det samarbetet ger goda möjligheter att samverka ännu mer inom verksamhetsutveckling och innovationer kopplade till bland annat digitalisering framöver. Lärosätena är viktiga kunskapspartners i det regionala utvecklingsarbetet. De kan bidra med kunskap, men framför allt konsistent och transparent metodutveckling. Det är viktigt att ta tillvara den kunskap som finns inom våra lärosäten och utveckla ny kunskap internt i verksamheterna i samarbete med lärosäten. Ett tydligt och verkningsfullt arbetssätt som Stockholms stad och KTH redan använder framgångsrikt är personutbyte, att medarbetare tillbringar en viss tid i den andra organisationen, för kunskapsöverföring, erfarenhetsutbyte och utvecklingsarbete tillsammans. Detta utbyte skulle kunna möjliggöras för fler individer från båda organisationerna.

KOMMENTARER

KTH anser det viktigt att staden tydliggör sina ambitioner kring digitaliseringens möjligheter. Digitaliseringen kan bidra till mer resurseffektiva konsumtionsval och beteenden om offentliga åtgärder och styrmedel främjar en sådan utveckling. Här behövs ett tydligt ansvarstagande på såväl politisk- som tjänstemannanivå, samt att koppla detta till innovation och verksamhetsutveckling, inom såväl kommuner som i landsting och näringsliv.

KTH vill uppmärksamma vikten och värdet av att staden gör denna finansiella satsning, inte bara för stadens framtid, utan också för Sveriges framtid. Staten borde också ta särskilt ansvar för och satsa mer resurser på vår region avseende forskning inom detta område.

KTH noterar att det föreliggande förslaget till strategi i stort sett bortser från klimat- och miljöfrågor (de omnämns på bl.a. s.15, Bilaga 1, men försvagas av sättet målbilden formuleras på, se nedan). I förslagets nuvarande utformning finns klimatfrågan inte med som någon av de trender som påverkar Stockholms stad (de trender som pekas på är urbanisering, globalisering och ökad livslängd). Med smart och uppkopplad stad menar strategin en stad som utnyttjar digitalisering och ny teknik för att göra livet enklare och bättre för invånare, företagare och besökare. Detta är lovvärt, men det skulle stärka strategin ytterligare om detta kompletterades med att den ska stödja stadens arbete med att nå sina klimatmål.

KTH ser målbilden (Bilaga 1, Figur 6) som tveksam, av skäl ungefär som de ovan. I Figur 6 redovisas en målbild i tre ”lager”. Det skulle vara värdefullt med en förklaring till vad dessa tre lager innebär. T.ex. är det lite överraskande att stadens vision med områdena Ekologisk, Ekonomisk, Demokratisk och Social hållbarhet, inte räcker som målbild för strategin. Det är oklart vad det innersta lagret tillför, och det riskerar att minska mellanlagrets betydelse.

Frågorna ovan rörande målbilden är viktiga eftersom målbilden ska användas för att prioritera mellan insatser. Med nuvarande skrivningar skulle digitalisering som

minskar klimatutsläpp och andra miljöstörande effekter inte prioriteras. Med en justering av de inledande tre kapitlen kan dock kapitlen kring Möjliggörare (4) och Genomförande (5) stärka Stadens arbete med digitalisering. Dock bör strategin kompletteras med ytterligare strategier för att även säkerställa att digitaliseringen används till att uppnå de mål Staden ställer upp. På så vis kan Stockholm dra nytta av den framsynhet man visat genom att skapa Digital utveckling som en enhet med brett ansvar för digitalisering på stadsledningsnivå.

Det skulle öka tydligheten i strategin om man under rubriken begrepp och definitioner även definierar just begreppet digitalisering, och definierar vad man menar med Smart stad.

Avslutningsvis bör KTH och vårt gemensamma centrum för IT och hållbar utveckling, kunna stå med bland de samverkansaktörerna som listas på sid 12 i bilaga 2. Det strategiska samarbetet mellan Stockholms stad och KTH är ett exempel på en redan fungerande samverkan. I bilaga 3, pågående projekt, skulle den gemensamma satsningen på Digital Demo Stockholm kunna nämnas.

Stockholms Handelskammare

Stockholms Handelskammares yttrande daterat den 13 oktober 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Digitaliseringen skapar nya möjligheter i en rasande takt. Ofta är det regler, tillgång till kapital och kompetens som sätter gränser. Allt som kan digitaliseras kommer att digitaliseras – alla regler som bör anpassas måste anpassas.

Stockholm har en stark bas i en etablerad IT-bransch. Samtidigt pågår, med förnyad intensitet, en entreprenörsdriven utveckling av den senaste tekniken och av nya affärsmodeller som har gjort Stockholm till en verklig start up-stad.

Förslagen nedan lämnade Handelskammaren i det framtidsprogram som presenterades 2015.² Staden skulle kunna vara en av aktörerna som verkar för att dessa förverkligas:

- Låt alla elever i huvudstadsregionen få kunskap i den moderna ekonomins viktigaste språk – programmering.
- Huvudstadsregionen ska vara en digital ekonomisk frizon där nya affärsmodeller och den delade ekonomin bejakas. Regelverken ska utformas för att släppa fram innovativa lösningar inom områden som digitaliseringen omvandlar.
- Inför digital frihandel – skapa en digital inre marknad i EU och bygg inte nya digitala tullmurar mot resten av världen. Av de 138 nystartade mjukvaruföretag som värderas till över en miljard dollar, har fem sin bas här i Stockholm. Mätt per capita gör det Stockholm till världens näst starkaste hubb för nya teknikföretag, bara överträffat av Silicon Valley. Det ställer stora krav på hur hemorten agerar

---

² Boosting the Capital. Större, snabbare, roligare: så ska Stockholm växa smart, Stockholms Handelskammare, <<http://www.chamber.se/cldocpart/3456.pdf>>

nu – kan vi förlänga och utveckla denna framgångshistoria?

Sammanfattning

Handelskammaren välkomnar stadens förslag till strategi för Stockholm som en smart och uppkopplad stad.

Handelskammaren har inte möjlighet att sätt sig in i alla strategins detaljer och väljer därför att lämna ett begränsat remissvar på bilaga 1 och bilaga 3.

Några av de viktigaste punkterna i Handelskammarens remissvar är att

- det behövs särskilda åtgärder för att utveckla delningsekonomin
- staden kan bidra med åtgärder, argument och påverkan för att förbättra villkoren för startupp företag och andra företag i staden
- lättillgängliga trådlösa uppkopplingar behövs, men vilken stadens roll ska vara i att främja dem kräver eftertanke för att inte minska investeringsviljan eller skapa undanträngningseffekter
- Handelskammaren välkomnar fortsatt arbete i staden med öppna data
- strategins mål för livskvalitet och företagsklimat ställer stora krav på uppföljning och utvärdering av de åtgärder som vidtas i enlighet med strategin
- Handelskammaren välkomnar de tydliga ställningstaganden för det senaste inom teknikutvecklingen som öppna data och realtidsdata
- bland projekten finns exempel på projekt som motverkar strategins mål, skulle kunna lösas på andra sätt eller som framstår som triviala i sammanhanget.

Digitaliseringen avgörande för Stockholmsregionen

Digitaliseringen och informationstekniken är en samhällsomdanande kraft som påverkar den politiska, sociala och ekonomiska utvecklingen. Vissa av frågorna som uppkommer behöver hanteras i det politiska systemet. Därför är frågorna också av betydelse för IT-branschen och de teknikintensiva jobben som finns i länet. Stockholms län är den region i EU som har högst andel anställda i vad som kallas high tech-jobb och systemerare och programmerare utgör det vanligaste yrket. Samtidigt råder redan brist på IT-specialister med 30 000 i Sverige, något som förutspås fördubblas fram till år 2020 om ingenting görs.

Stockholm har visat sig vara världsledande i att skapa så kallade enhörningar – nystartade teknikföretag som värderas till en miljard dollar eller mer. Det är viktigt att strategin ger dessa företag möjligheter att utvecklas. Vidare finns här äldre bolag med rötter i telekombranschen såsom Ericsson, mobiloperatörer m.fl. som också berörs av åtgärder med anledning av strategin.

Andra viktiga branscher i huvudstaden, såsom finans och medier, använder i dag data och digitalisering i stort utsträckning. Inom i stort sett alla branscher blir IT-systemen och digitaliseringen allt viktigare.

Det saknas inte utmaningar

Den oerhört snabba teknikutvecklingen och nya fenomen skapar politisk oro och innebär ofta att lagstiftningen inte hänger med (i den mån den behövs). Politiken hyllar digitalisering i generella termer, men åtgärderna blir ofta fel eller uteblir helt.

En strategi kan vara nyttig om den verkligen lyckas sätta digitaliseringen och åtgärderna som krävs i fokus. Digitalisering blir allt för ofta en fond mot vilken man

målar upp åsikter man har i andra frågor: innebär delningsekonomin mindre skatteintäkter, hotas den personliga integriteten, försämrats villkoren på arbetsmarknaden, uppkommer en ny arena för brottslighet etc. Många regelverk är gamla och inte anpassade för en digital vardag.

Om staden antar en genomarbetad strategi har staden, dess företag och invånare mycket att vinna. Det kommer dock att kräva mod, handlingskraft och förmågan att hantera målkonflikter där det gamla står mot det nya, de väletablerade intressena står mot de som inte har organiserat sig.

På några områden har Stockholms stad visat att handlingskraft, till exempel när det gäller öppna data. Så det är inte utan hopp Handelskammaren lämnar synpunkter på strategin – men utmaningarna är många.

Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad (bilaga 1)

Handelskammaren välkomnar förslaget till strategi och ambitionen att bli en smart och uppkopplad stad. Nedan lämnar Handelskammaren några synpunkter på det remitterade underlaget Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad (bilaga 1).

Synpunkterna följer i huvudsak ordningen i den löpande texten i strategidokumentet.

Främja delningsekonomin

I de inledande delarna av strategin beskrivs olika trender som påverkar utvecklingen i Stockholm. Delningsekonomin lyfts fram (s. 9) med påståendet att stadens ”verksamhet för infrastruktur och trafik bidrar till utvecklingen av delningsekonomin”. Det är nu inget som går med automatik. Tvärtom har olika politiska nivåer i Sverige motarbetat, eller i varje fall inte främjat, utvecklingen av delningsekonomin.

Handelskammaren föreslår att staden låter utarbeta en särskild strategi för hur delningsekonomin ska utvecklas. Ett brittiskt exempel kan tjäna som inspiration – Unlocking the sharing economy.³ Staden kan göra mycket, även om många frågor behöver avgöras på riksnivå (jfr om samverkan på s. 12). För till exempel bildelningsföretag är tillgången till och kostnaden för parkering avgörande parametrar för att skapa effektiva och miljövänliga tjänster. Det finns också spännande förslag där stadens egen fordonsflotta öppnas för delning med andra eller tvärtom – upphandlas som bildelning. Det saknas inte möjligheter för att utveckla en strategi för delningsekonomin i Stockholm. Det utesluter naturligtvis inte att de kan finnas åtgärder som staden kan vidta snabbt och på kort sikt.

Företag kan bidra – men reformer behövs

I strategin lyfter staden fram de många startupp företagen och de etablerade globala företagen inom digitalisering som finns i Stockholm (s. 10).

---

³ Unlocking the sharing economy. An independent review (nov. 2014), <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/378291/bis-14-1227-unlocking-the-sharing-economy-an-independent-review.pdf>

Det är ett viktigt erkännande. Staden kan bidra med åtgärder, argument och påverkan för att förbättra villkoren för startupp företag och andra företag i staden. Handelskammaren uppmuntrar staden att fortsätta belysa dessa företags villkor och föra fram argument för förbättrade villkor för dem vid varje givet tillfälle – i den mån det inte finns åtgärder som staden själv har rådighet över. Dessa företag lider särskilt av bostadsbristen. Det finns också förändringar vad gäller optionsbeskattning, regler för arbetskraftsinvandring, expertskatt med mera. som behöver stöd eller åtgärder från staden.

Minskade investeringar och snedvriden konkurrens för trådlösa nät

Stockholm var först i världen med ett 4G-nät för mobiltelefoni och har en god trådlös internetuppkoppling i hela staden (jfr s. 11). Lättillgängliga trådlösa uppkopplingar behövs för att dra nytta av nya tjänster och produkter runt om i Stockholm. Det är också en viktig del för stadens rykte och ställning som en innovativ plats. Flera partier har under de senaste tio åren föreslagit att gratis wifi eller andra former av uppkopplingar ska tillhandahållas av staden. Den nuvarande majoriteten i Stadshuset tycks nu gå vidare med detta.

Även om Handelskammaren anser att stadens invånare och besökare är betjänta av lättillgängliga uppkopplingsmöjligheter i hela staden måste man gå försiktigt fram. I vissa kommunala verksamheter kan det vara ett rimligt åtagande. Handelskammaren anser dock att flera projekt i strategin (bilaga 3), liksom vad som har framkommit i kontakter med och i uttalanden från representanter för staden, skulle bland annat kunna minska investeringsviljan och snedvrída konkurrensen i Stockholm. Teleoperatörerna har investerat stora belopp i bland annat wifi, 3G- och 4G-teknik. Andra aktörer som restauranger, kaféer har också investerat i uppkopplingsmöjligheter för sina kunder.

Vilken stadens roll ska vara i att främja lättillgängliga uppkopplingar kräver eftertanke. Staden kan på flera sätt främja internetåtkomst för invånare, tillresta i affärer eller andra besökare. Det kan röra sig om att samla aktörerna för att diskutera lösningar. Det finns möjligheter att utarbeta förslag som gör det lättare för operatörer med flera att använd kommunala fastigheter och annan infrastruktur för att skapa täckning och nya nät.

Genomdrivs dessa projekt skadar det de långsiktiga möjligheterna att nå målen om goda uppkopplingsmöjligheter. Det är också stor risk att staden blir fast med stora kostnader för en utrustning som snabbt blir omodern. Medborgarna får högre skatter eller undanträngning av andra projekt och satsningar i staden. Det är inte osannolikt att ny teknik och marknadslösningar kan komma att lösa problemet inom en snar framtid, utan att staden behöver agera på det sätt som förutses.

Öppna data

Sedan 2011 publiceras öppna data från stadens system (jfr s. 11). Detta är en utveckling som Handelskammaren har varit starkt pådrivande för.

Handelskammaren välkomnar fortsatt arbete i staden med öppna data och att det är ett mål för den innovativa, öppna och uppkopplade staden (avsnitt 3.6, s. 17). Det är

också positivt att öppna data framhålls som en av de strategiskt möjliggörande principerna (avsnitt 4.1, s. 19).

Mål för strategin

Handelskammaren har inga invändningar mot målen om högsta livskvaliteten för stockholmarna och bästa företagsklimatet för företagande (avsnitt 3.1, s. 14). Sådana mål för livskvalitet och företagsklimat ställer stora krav på uppföljning och utvärdering av de åtgärder som vidtas i enlighet med strategin.

Det är välkommet att bästa klimatet för företagande sätts som mål, särskilt som staden rasar med 48 platser (till plats 96) i Svenskt Näringslivs ranking av kommuners företagsklimat 2016. Följaktligen anser Handelskammaren att staden behöver sätta in åtgärder som stärker Stockholms företagsklimat – inte bara vad gäller digitalisering.

Förutsättningsprojekt

Öppna data i realtid återkommer bland förutsättningsprojekten (avsnitt 5.4.2, s. 33) tillsammans med plattformar och riktlinjer för IoT (sakernas internet) och big data.

Handelskammaren anser att det är en rimlig och angelägen utveckling. Även om många frågor återstår att utreda (till exempel vad gäller säkerhet och integritet) så är det välkommet med ett sådant tydligt ställningstagande för det senaste inom teknikutvecklingen.

Kommunikationsstrategi (bilaga 2)

Handelskammaren avstår från att lämna synpunkter på förslaget till kommunikationsstrategi (bilaga 2).

Pågående projekt (bilaga 3)

Till remissen bifogas en sammanställning av pågående projekt i staden (bilaga 3). Det är naturligtvis inte möjligt för en remissinstans att ha insyn i eller kunna ta ställning till alla dessa projekt. Emellertid väcker några av de kortfattade projektbeskrivningarna oro.

Nedan görs några nedslag och listan ska inte betraktas som ett definitivt ställningstagande från Handelskammaren och representerar inte en fullständig genomgång av projekten. Nedan ges exempel på projekt som motverkar strategins mål, skulle kunna lösas på andra sätt eller som framstår som triviala i sammanhanget.

Projekt som motverkar andra inom strategin uppställda mål

Projekten nedan risker att sänka investeringsviljan från privata aktörer när det gäller att bygga ut mobiltelefoninät, wifi-nät och andra möjligheter till uppkoppling i staden.

- Trådlös access till internet på Kulturhuset Stadsteaterns publika ytor.
- Utbyggnad av trådlösa nätverk (Södermalms stadsdelsförvaltning).
- Besöks-Wifi.

Det är möjligt att det finns fler projekt som skulle motverka målen och listan ska inte betraktas som fullständig.

Kan lösas av marknadsaktörer eller genom existerande tjänster

Det finns exempel på flera projekt som förmodligen skulle kunna lösas av aktörer på marknaden eller genom användning av tjänster som redan erbjuds.

- Flera projekt inom fastighetsområdet.
- Plattform för sommarjobb.
- Fritidsappen: motsvarande data kan lämnas ut som öppna data då kan andra göra en sådan tjänst eller införliva den i sina appar.
- Matchrapportering.
- Bokbläddare, Touch GUI/Kiosk.
- Leveransboxar: jfr företaget Instapaks tjänster.
- Smart handledning till alternativa bränslestationer: släpp som öppna data i stället.

Det är möjligt att det finns fler projekt som kan lösas av marknaden eller genom existerande tjänster och listan ska inte betraktas som fullständig.

Projekt som är triviala eller del av normal utveckling

Ett antal projekt framstår som så triviala att de knappast behöver stå med i en strategi, det samma gäller projekt som snarast ser ut att vara del i en normal utveckling inom IT-området. (Kanske är dessa med för fullständigheten i beskrivningen av stadens projekt.)

- Installation av storbildsskärmar inom äldreomsorg.
- Responsiv hemsida (Stockholms Parkering).
- Utveckling av Stockholmskällan.

Rätt att utveckla appen Upptäck Stockholm

Handelskammaren noterar att staden har för avsikt att avsluta projektet kring appen Upptäck Stockholm. Det är bra, den har kostat skattebetalarna pengar och trängt undan privata entreprenörer och appar. Däremot föreslår Handelskammaren att de datakällor som användes i appen ska göras tillgängliga som öppna data.

Intressanta och viktiga projekt

Avslutningsvis finns några projekt som av informationen i bilagan framstår som intressanta och viktiga. Några av dessa är stora och komplexa och beroende av viktiga ställningstaganden i svåra frågor.

- Smart City SRS, databassystem för realtidsdata.
- Öppen fjärrvärme.
- Charge and drive: om görs rätt är det en viktig del för att utveckla användningen av elfordon.
- En öppen konsoliderad big data-plattform: kan möjliggöra fler smarta trafik tjänster.

Möjliga projekt (bilaga 4)

Till remissen bifogas en sammanställning av möjliga projekt i staden (bilaga 4). Det är inte möjligt för en remissinstans att ha insyn eller kunna ta ställning till alla dessa projekt. Handelskammaren väljer dock att peka på några projekt som vid en ytlig betraktelse framstår som särskilt intressanta.

Ekologisk hållbarhet

- Smart belysning.
- Automatisk mätning av vattennivåer.

Ekonomisk hållbarhet

- Smarta trafiksignaler och trafikstyrning.
- Smart parkering.
- Testbädd för förarlösa bilar.

Förarlösa bilar och drönare

Förslaget om testbädd för förarlösa bilar är välkommet. Handelskammaren har skrivit en analys om drönare och drönartjänster (Släpp fram drönarna, analys 2015:3). Där redogörs för utvecklingen av drönare och användningen av den exempelvis i städer. Stockholms stad bör överväga åtgärder som främjar framväxten av drönartjänster, till exempel genom en testbädd för drönare.

Fokusera på rätt roll

Projektet Smart trafikslag är i sig en bra idé, men stadens roll bör vara att underlätta användningen av data från staden. Andra kan utveckla själva applikationen.

Projekt inom social hållbarhet

Stockholm har många nyanlända invånare i samhället som ska integreras. Skulle Welcome to Stockholm-appen verkligen visa sig nyttig vore det naturligtvis bra. Det förefaller dock som om öppna data från staden och andra tjänster skulle kunna lösa problemen som tas upp i beskrivningen. Kanske kan staden ta andra initiativ för att stödja liknande projekt som görs av andra. Samma sak gäller förmodligen även "Känner du dig ensam"-appen.

Jobb/praktikmatch löser problem som många redan arbetar med. Ett antal projekt har initierats under det senaste året med ett snarlikt angreppssätt. Sedan finns ett antal tjänster såsom LinkedIn som genom som vanliga tjänst och specialsatsningar angriper detta problem.

Stockholms läns landsting

Stockholms läns landstings yttrande daterat den 20 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms läns landsting har beretts möjlighet att yttra sig över förslag till Strategi för

Stockholm som smart och uppkopplad stad.

Generella synpunkter

Stockholms läns landsting är positiva till strategin då den ligger i linje med de tre övergripande strategiska planerna Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, Regionalt trafikförsörjningsprogram för Stockholms län samt Framtidsplan för hälso- och sjukvården. Strategin ligger också väl i linje med den policy för innovation och digitalisering samt strategi för digitalisering som förvaltningen arbetar med och som är planerad att fastställas av landstingsfullmäktige under hösten 2016.

I programmet för ny regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen, introducerade landstinget en modell för hållbar utveckling som grund för arbetet med kommande regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen – RUF5 2050. Modellen är numera vedertagen inom hållbarhetsforskningen och förtydligar att de tre hållbarhetsperspektiven – det ekologiska, det sociala och det ekonomiska – är beroende av varandra. Strategin skulle vinna på att ha ett mer integrerat förhållningssätt utifrån dessa perspektiv. Detta för att tydliggöra att framtida investeringar och projekt för en smart och uppkopplad stad verkar för en hållbar utveckling i ett samspel perspektiven emellan.

Strategin innehåller även en mängd olika typer av principer såsom strategiska principer, strategiska möjliggörande principer och principer för genomförande för att nämna några. Strategin blir på så sätt svår att ta till sig och det finns även en risk för sammanblandning.

Strategin skulle kunna bli mer slagkraftig vad gäller den regionala dimensionen. En smart och uppkopplad stad kan inte åstadkommas utan ett integrerat regionalt perspektiv. Det finns ett antal viktiga regionala aspekter som skulle förtjäna mer uppmärksamhet och tydlighet för att stärka stadens strategi i ett regional sammanhang, exempelvis:

- Kompetensförsörjning inom IKT (informations- och kommunikationsteknik) utifrån ett jämställdhetsperspektiv.
- Digitaliseringens bidrag till att nå klimatmålen.
- Transportsektorns enorma utmaningar (t.ex. trafikstyrning genom en kombination av stordata och individuella applikationer).
- En smart metabolism med fokus på tekniska försörjningssystemen (vatten och avlopp, smarta elnät, avfallshantering, regional energiproduktion).
- Utvecklingen av 5G och bredband.
- Fysisk planering med gång, cykel- och kollektivtrafik som normgivande.
- Utvecklingen av digitalisering inom hälso- och sjukvård och vård och omsorg.

Den *Digitala agendan Storstockholm*, som leds av Kommunförbundet Stockholms län tillsammans med Länsstyrelsen i Stockholms län och landstinget, nämns i strategin. En analys och beskrivning av samspelet med den regionala agendan och stadens strategi saknas dock.

Strategin skulle eventuellt behöva kompletteras med några tankar om vad digitaliseringen inte kan åstadkomma eller var digitaliseringens eventuella negativa effekter måste bemötas med särskilda insatser. En riskanalys av t.ex. hälsoaspekterna hade varit bra när det handlar om en så omvälvande utveckling som en mer genomgående digitalisering.

Specifika synpunkter

De strategiska möjliggörande principerna som redovisas under kapitel 4.1 är bra. Det är dock viktigt att princip 1 *Lösningar byggs på gemensamma digitala plattformar* och princip 2 *System utbyter data vid centrala plattformar* omfattas av ett gemensamt och nationellt tekniskt ramverk. Detta för att nå teknisk interoperabilitet i kommunikationen mellan invånare, kommun, landsting, statliga myndigheter och nationella intresseorganisationer.

Detta gäller även för semantisk interoperabilitet, ett perspektiv eller en möjliggörande princip som saknas i strategin.

Det skulle även behövas en möjliggörande princip, eller motsvarande som adresserar samverkan kring ett gemensamt språk eller en gemensam informationsstruktur.

En försvårande aspekt som landstinget bland annat har identifierat i samverkansprojektet 108K - 3R Framtidens vårdinformationsmiljö är den juridiska interoperabiliteten. De juridiska förutsättningarna innebär idag en begränsning för att kunna nå målbilden när det exempelvis gäller patientens resa genom hälso- och sjukvården och utvecklingen av en smartare välfärd.

Landstinget är positivt till att etablera en gemensam samverkan i syfte att skapa ett gemensamt tekniskt ramverk och en gemensam informationsstruktur samt att beskriva motiv för förändring av hindrande regelverk och lagstiftning.

Landstinget är en viktig aktör för att bidra till stadens genomförande av sin strategi för en smart och uppkopplad stad.

Stockholms universitet

Stockholms universitet yttrande daterat den 29 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Stockholms stad har inbjudit Stockholms universitet att yttra sig över *Strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad* (Dnr: 171-908/2016). Universitetet har följande att anföra.

Stockholms universitet instämmer i strategins övergripande budskap om förbättrade digitala stödsystem, satsningar på utvecklad digital infrastruktur samt ett antal genomförandeprojekt med syfte att på sikt utveckla invånarnas och näringslivets möjligheter. Inom några områden vill emellertid universitetet framföra förslag till justeringar eller kompletteringar.

Den övergripande strategin

Stockholms universitet anser att förslaget om ett sammanhållet digitaliseringsprogram är riktigt; ett sådant är avgörande för om satsningen ska fungera. Strategin kommer sannolikt inte att bli fruktbar om olika förvaltningar, bolag och andra verksamheter inom staden ska tillåtas ta fram sina egna lösningar. Universitetet anser också att det är viktigt att betona öppenhet och framhålla värdet av samarbete med akademin, öppna data, information och kommunikation. Dock borde strategin enligt universitetet tydligare betona bildning, lärande, utbildning och livslångt lärande som områden där digitala stöd kan bidra till att lösa många av de utmaningar som finns i skolan och det övriga samhället idag. Exempelvis omnämns visserligen skillnader i skolresultat som ett problem, men det sägs inte så mycket om vilka strategier man har för att lösa detta.

Vidare har Stockholms stad en bra så kallad 1:1-satsning där alla gymnasieelever får var sin dator, men datorer löser inte allt utan måste kompletteras med kompetens att använda dem på ett pedagogiskt sätt. Då denna kompetens inte är särskilt utvecklad i dagens skola måste satsningar göras på skolledares och lärares fort- och vidareutbildning i användning av moderna pedagogiska IT-hjälpmiddel. Denna kompetensutveckling bör ske i samarbete med universiteten i regionen.

Strategin saknar tydliga skrivningar om och satsningar på ökad integration av nyanlända, samt vad moderna digitala tjänster och lösningar kan bidra med i frågor kring demokrati, medbestämmande, social omsorg och företagsamhet. Även här borde tydligare satsningar kunna göras och universiteten kunna medverka.

De listade tänkbara förutsättningsprojekten är intressanta och något som Stockholms universitet med nationellt ledande expertis inom t.ex. e-governance, e-demokrati, öppna data, big data, informationssäkerhet och rättsinformatik kan bidra till.

Bilaga 1. Strategi

Strategibilagan är intresseväckande, även om det råder en brist på konkretion avseende hur målet om att Stockholm ska bli ”världens smartaste stad” ska mätas och uppnås. Positivt är att samarbete med akademin omnämns; Stockholms universitet med sin bredd på expertis avseende t.ex. barn och unga, pedagogik, migration, digitala system, miljö och juridik kan bidra i många olika delprojekt inom staden.

Något som saknas är skrivningar om värdet att tillvarata erfarenheter från ungdomar, som ju redan från start är ”digitaliserade”; dels i termer av hur vi kan lära av vår samtids barn och unga, dels avseende hur förutsättningar kan skapas för världens bästa (uppkopplade, öppna etc.) skola.

Det omnämns att säkerhet och integritetsskydd ska säkerställas, men inte hur. Dessutom sägs ingenting om sårbarhet och känslighet för yttre störningar, något som blir mer aktuellt ju fler tjänster och lösningar som digitaliseras.

I skrivningarna om kultur, ledarskap och medarbetarskap kunde ha uppmärksammas att kulturen i sig kan vara digital; dagligen skapas nya kulturyttringar både i liten skala och i större sammanhang som t.ex. digital teater och

liknande.

Bilaga 2. Kommunikationsstrategi

Stockholms universitet ser som tidigare nämnts kommunikation och information som avgörande för om strategin ska lyckas, och håller med om att ”dialog med invånarna behövs för att kartlägga behov och önskemål.” Strategin borde emellertid vara tydligare med hur kommunikationen ska nå alla invånare, inklusive icke svenskspråkiga. Här bör kanske också utvecklas kreativa former för kommunikation (maker-space, workshops etc.).

Bilaga 3. Kartläggning av pågående projekt

Stockholms universitet har inga synpunkter.

Bilaga 4. Möjliga projekt

I denna bilaga nämns ett antal möjliga projekt varav många dessvärre inte är tillräckligt detaljerat beskrivna för att kunna bedömas eller kommenteras. Generellt kan sägas att hänsyn bör tas till att olika brukare behöver olika mer eller mindre specialiserade lösningar utifrån kognitiv och språklig förmåga, mobilitet, finmotorik, syn etc., samt att man inför genomförande bör söka samarbete med den expertis som finns vid universiteten.

Sammanfattande synpunkter

Som påtalats menar Stockholms universitet att strategin saknar tydliga skrivningar om digitala strategier för skola, bildning, lärande etc. liksom villkor för barn och unga samt nyanlända. Strategin fokuserar möjligen lite väl mycket på tekniken i stället för på behoven och önskemålen hos olika grupper i samhället.

Eftersom det idag inte finns någon samlad strategi för utveckling av pedagogik/lärande med stöd av IKT i Sverige (att jämföra med t.ex. IKT-senteret i Norge) så har Stockholms stad här en möjlighet att skapa en sådan plattform, inklusive forsknings- utvecklings- och kompetensnätverk. Det är emellertid otydligt hur Stockholms stad planerar att samarbeta med universiteten, vars erfarenhet och expertis torde ha avgörande betydelse för förverkligandet av strategin.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Astrid Söderbergh Widding, i närvaro av prorektor, professor Clas Hättestrand, förvaltningschefen, universitetsdirektör Joakim Malmström och biträdande förvaltningschef Susanne Thedéen.

Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Henrik Lindell, Avdelningen för planering och ledningsstöd (protokollförare).

Handikappföreningarnas samarbetsorgan i Stockholms stad (HSO)

HSO:s yttrande daterat den 23 september 2016 har i huvudsak följande lydelse.

Handikappföreningarnas samarbetsorgan (HSO) i Stockholms stad är en paraplyorganisation som representerar 31 medlemsföreningar inom ett brett spektrum av funktionsnedsättningar verksamma i staden.

HSO har valt att yttra sig över rubricerade remiss och vill framföra följande synpunkter.

Staden skall enligt remissen ta fram en strategi för Stockholm som smart och uppkopplad stad. Strategin syftar till att stimulera, vägleda och samordna insatser för att genom digitalisering bidra till målet ”Stockholm som världens smartaste stad”. Tjänsterna skall utformas så att alla stadens invånare kan dra nytta av dem, oavsett så kallad digital mognad. Vidare sägs att allt som genomförs i den smarta staden ska utgå ifrån målgruppernas behov och att samverkan med bland annat invånarna är av högsta vikt för att skapa den smarta staden för alla som bor, vistas eller verkar här.

Från funktionshinderrörelsens sida vill vi understryka att målgruppen är mycket heterogen och behoven liksom möjligheterna att använda de möjligheter digitaliseringen ger är mycket olika. Den s.k. digitala mognaden är förmodligen generellt sett lägre hos vissa grupper funktionshindrade, medan den mycket väl kan vara högre än genomsnittet i andra i grupper.

Oavsett detta har den enskildes möjlighet att kunna tillgodogöra sig de digitala tjänsterna – såväl tekniskt som intellektuellt – en avgörande betydelse. Under uppbyggnaden av den smarta staden måste hela tiden hänsyn till detta finnas med.

Det är därför med oro vi konstaterar att ”funktionshinder” eller ”funktionell” inte är nämnt över huvud taget i remissen eller dess fyra bilagor. Däremot finns beteckningar som ”smart” nämnt 281 gånger och strategi 163 gånger. För vår del i sammanhanget viktiga kriterier som tillgänglig eller anpassad nämns endast 33 respektive 12 gånger, men då inte med tanke på funktionshinder.

Digitaliseringen har många fördelar och vi välkomnar utvecklingen, men ser även vissa risker. Som exempel kan nämnas ökad svårighet till personlig kontakt, vilket är helt avgörande för många, eller svårigheter att kunna använda tekniken, eller delar av denna, på grund av fysiska eller psykiska funktionshinder.

I remissen talas om ett smart Stockholm. Redan i nuläget är detta ett alltför snävt geografiskt perspektiv vad gäller kommunikation och infrastruktur. Ser vi till exempel på allmänna kommunikationer, färdtjänst och sjukvård krävs ett utvecklat samarbete mellan flera kommuner och landsting. Av samma anledning ser vi det som angeläget att det vidare utvecklingsarbetet sker i samarbete med utredningen om en regional utvecklings- och tillväxtplan, RUF 2050.

Slutsatser

Med hänvisning till vad vi ovan anfört ser vi det som angeläget att kriterier som funktions-hinder och tillgänglighet finns med som viktiga kriterier i det fortsatta

utvecklingsarbetet kring ”Stockholm som en smart och uppkopplad stad”. Självklart är vi från funktionshinderrörelsen både villiga och angelägna att delta i detta arbete.

Reservationer m.m.

Arbetsmarknadsnämnden

Reservation anfördes av Gulan Avci (L) enligt följande.

Liberalerna har länge drivit frågan om ett uppkopplat och smart Stockholm. 2010 genomfördes Chydeniusinitiativet med syfte att Stockholm skulle bli världsledande vad det gällde öppenhet i de offentliga arkiven, inte minst digitalt. Stockholm bör nu gå vidare med att öka tillgängligheten och transparensen hos stadens förvaltningar. Beslut och information ska enkelt bli tillgängliga för medborgarna, genom öppna arkiv, smarta e-tjänster och snabb service. Den digitala informationsförsörjningen är mycket viktig ur ett demokratiskt perspektiv. Men digitaliseringen rymmer så mycket mer än så.

Därför är det bra att Stockholms stad satsar på att använda nutida och framtida digitala möjligheter för att göra livet ett enklare och bättre för invånare, företagare och besökare. Lika viktigt är det att digitaliseringen också får genomslag inom stadens verksamheter. Stadens förvaltningar och bolag måste bli bättre på att använda de möjligheter digitaliseringen ger och bidra till en smartare välfärd.

Medborgarna måste få större tillgång till och kontroll över den information som berör dem, samtidigt som förvaltningarnas förmåga att använda datamängder på aggregerad nivå, med respekt för den personliga integriteten, måste uppmärksammas. Tillgången till information kan leda till en verklig revolution inom valfrihetsområdet, men då måste staden se till att den information som brukarna får är relevant, korrekt och lättöverskådlig.

Möjligheterna att med hjälp av digital teknik anpassa allt från undervisning till äldreomsorg utifrån den enskildes förutsättningar och behov är närmast oändliga. Det kräver dock moderna regelverk som skyddar individens integritet och centrala kvalitetskrav utan att hämma nya metoder. Som Sveriges största kommun och en av Europas storstäder måste Stockholm spela en avgörande roll i påverkansarbetet för ändamålsenliga regelverk på nationell och europeisk nivå.

Staden måste utnyttja den kraft som ligger i Stockholmsregionens högskolor genom att till exempel erbjuda möjligheter att testa nya metoder i form av examensarbeten. Medarbetarnas möjligheter att testa och implementera nya idéer i verksamheten måste stärkas. Inte minst i upphandling måste medarbetarnas synpunkter, perspektiv och arbetssätt tas tillvara. Staden måste hela tiden upprätthålla en ledande kompetens på upphandlingsområdet för att med ett effektivt användande av skattemedel få flexibla lösningar som fungerar för anställda och medborgare och som kan anpassas och utvecklas över tid.

Stockholm ska vara en smart stad och ligga i framkant av det digitala innovationsarbetet.

Exploateringsnämnden

Reservation anfördes av Abit Dundar (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Fastighetsnämnden

Reservation anfördes av Helena Eklund (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Idrottsnämnden

Reservation anfördes av Daniele Fava (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Kulturnämnden

Reservation anfördes av Rasmus Jonlund m.fl. (alla L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Reservation anfördes av Joar Forssell (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Socialnämnden

Reservation anfördes av Frida Johansson Metso och Inga-Lill Persson (båda L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Björn Ljung (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Trafiknämnden

Reservation anfördes av Patrik Silverudd (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Utbildningsnämnden

Reservation anfördes av Lotta Edholm m.fl. (alla L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Äldrenämnden

Särskilt uttalande gjordes av Sofia Modigh (KD) och Dennis Wedin m.fl. (alla M) enligt följande.

I ärendet redovisar äldreförvaltningen att de ser positivt på det förslag till strategi som tagits fram för att utveckla Stockholms stad genom digitalisering. Vi välkomnar ett tydliggörande av vem som ansvarar för vad och vem strategin är till för.

Många av förslagen för ett smart utnyttjande av modern teknik och digitalisering, exempelvis e-Hemtjänst, bygger på att brukaren har de fysiska förutsättningarna till att kunna hantera iPad eller motsvarande. I sammanhanget vill vi att man inte glömmer bort den grupp äldre (bland dessa även många ytterst tekniktillvända äldre) som exempelvis tappar bort känslan i fingertopparna eller som har andra fysiska funktionsnedsättningar som försvårar eller omöjliggör användande av moderna e-lösningar. Dessa personer måste få sina behov av information tillgodosedda på annat sätt.

Bromma stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Jonatan Ohlin (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Enskede-Årsta-Vantörs stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Peter Backlund (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Farsta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Peter Öberg (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Hägersten-Liljeholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Abit Dundar (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Helen Jäderlund Eckardt (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Kungsholmens stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Maria Johansson m.fl. (alla L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Norrmalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Petra Gardos Ek m.fl. (alla M) och Olov Lindquist (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Skarpnäcks stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Kristina Lutz m.fl. (alla M) enligt följande.

Alliansen har länge drivit frågan om ett uppkopplat och smart Stockholm. 2010 genomfördes Chydeniusinitiativet med syfte att Stockholm skulle bli världsledande vad det gällde öppenhet i de offentliga arkiven, inte minst digitalt. Stockholm bör nu gå vidare med att öka tillgängligheten och transparensen hos stadens förvaltningar. Beslut och information ska enkelt bli tillgängliga för medborgarna, genom öppna arkiv, smarta e-tjänster och snabb service. Den digitala informationsförsörjningen är mycket viktig ur ett demokratiskt perspektiv. Men digitaliseringen rymmer så mycket mer än så.

Därför är det bra att Stockholms stad satsar på att använda nutida och framtida digitala möjligheter för att göra livet ett enklare och bättre för invånare, företagare och besökare. Lika viktigt är det att digitaliseringen också får genomslag inom stadens verksamheter. Stadens förvaltningar och bolag måste bli bättre på att använda de möjligheter digitaliseringen ger och bidra till en smartare välfärd.

Medborgarna måste få större tillgång till och kontroll över den information som berör dem, samtidigt som förvaltningarnas förmåga att använda datamängder på aggregerad nivå, med respekt för den personliga integriteten, måste uppmärksammas. Tillgången till information kan leda till en verklig revolution inom valfrihetsområdet, men då måste staden se till att den information som brukarna får är relevant, korrekt och lättöverskådlig.

Möjligheterna att med hjälp av digital teknik anpassa allt från undervisning till äldreomsorg utifrån den enskildes förutsättningar och behov är närmast oändliga. Det kräver dock moderna regelverk som skyddar individens integritet och centrala kvalitetskrav utan att hämma nya metoder. Som Sveriges största kommun och en av Europas storstäder måste Stockholm spela en avgörande roll i påverkansarbetet för ändamålsenliga regelverk på nationell och europeisk nivå.

Staden måste utnyttja den kraft som ligger i Stockholmsregionens högskolor genom att till exempel erbjuda möjligheter att testa nya metoder i form av examensarbeten. Medarbetarnas möjligheter att testa och implementera nya idéer i verksamheten måste stärkas. Inte minst i upphandling måste medarbetarnas synpunkter, perspektiv och arbetssätt tas tillvara. Staden måste hela tiden upprätthålla en ledande kompetens på upphandlingsområdet för att med ett effektivt användande av

skattemedel få flexibla lösningar som fungerar för anställda och medborgare och som kan anpassas och utvecklas över tid.

Stockholm ska vara en smart stad och ligga i framkant av det digitala innovationsarbetet.

Skärholmens stadsdelsnämnd

Särskilt uttalande gjordes av Jan Jönsson (L) med stöd av Elisabeth Johnson (M) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Spånga-Tensta stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Bengt Porseby (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Södermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Anne-Lie Elfven (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Ersättaryttrande gjordes av Fredrik Lindstål (C) enligt följande.

Centerpartiet välkomnar initiativet att aktivt förbättra Stockholms attraktivitet och digitaliseringsmål. Regionen är redan idag världsledande med en samlad spetskompetens som få huvudstäder matchar.

Dokumentet brister dock totalt på ett avgörande område – företagsklimatet. Framgången för en digitaliseringsprocess bygger helt på att vi skapar ett företagsklimat där idéer frodas, nya företag växer fram och befintliga företag stärks i sina expansions- och innovationsambitioner. Här krävs långsiktiga mål, ett tydligt samråd med näringslivet och en synnerligen god förståelse för hur en grogrund för entreprenörskap och innovation formars.

Intresset för företagande saknas tyvärr i det socialdemokratiska ledarskapet. När Karin Wanngård ombads kommentera Stockholms katastrofala siffror i Svenskt näringslivs årliga ranking över vilka städer som erbjuder ett attraktivt företagsklimat var svaret ”Det oroar mig inte alls”. Från Centerpartiets roll är vi tydliga – Vi är oroade. Vi befarar att man inte kommer att leverera de mål som strategin ställer upp. En smartare stad kräver ett smartare ledarskap.

Älvsjö stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Jan Bressler (L) enligt följande.

Se under arbetsmarknadsnämnden.

Östermalms stadsdelsnämnd

Reservation anfördes av Tobias Sjö m.fl. (alla M) och Mimmi Deljerud Engholm (L) enligt följande.

Se under Skarpnäcks stadsdelsnämnd.